ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 27.04.2000
COM(2000) 248 τελικό

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 93/13/ΕΟΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ 5 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1993 ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΕΣ ΡΗΤΡΕΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΠΟΥ ΣΥΝΑΠΤΟΝΤΑΙ ΜΕ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έκθεση δεν στοχεύει μόνον στο να παρουσιάσει την αξιολόγηση της οδηγίας 93/13/ΕΚ της 5ης Απριλίου 1993 για την πρώτη πενταετία που πέρασε από την προβλεπόμενη προθεσμία για τη μεταφορά της αλλά και στο να θέσει μια σειρά ερωτημάτων που θα επέτρεπαν τη βελτίωση της σημερινής κατάστασης. Ύστερα από την υπενθύμιση στο πρώτο της μέρος των διαφορετικών σταδίων της επεξεργασίας και της έγκρισης της οδηγίας, η έκθεση παρουσιάζει στο δεύτερο μέρος της τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν ύστερα από διάφορες ενέργειες που ανέπτυξε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από το 1993. Πρόκειται κυρίως για διαδικασίες λόγω παράβασης (για μη κοινοποίηση, για ελλιπή μεταφορά και για καταγγελίες λόγω κακής εφαρμογής), για έρευνες αγοράς που εκπονήθηκαν με στόχο τον εντοπισμό καταχρηστικών ρητρών σε διάφορους οικονομικούς τομείς, για ενισχύσεις που έχουν χορηγηθεί με στόχο την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών σε ορισμένους οικονομικούς τομείς, για διαλόγους που καθιερώθηκαν μεταξύ καταναλωτών και επαγγελματιών (σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο), για ενημερωτικές εκστρατείες που πραγματοποιήθηκαν, για τη διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες τον Ιούλιο του 1999 και για τη βάση δεδομένων «Clab». Το τρίτο μέρος της έκθεσης θέτει, με βάση την εμπειρία της εφαρμογής της οδηγίας στα διάφορα κράτη μέλη, μια σειρά θεμάτων για εξέταση με στόχο τη βελτίωση του υφιστάμενου συστήματος. Τα θέματα αυτά αφορούν κυρίως το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας καθώς και τους περιορισμούς της, την έννοια της καταχρηστικής ρήτρας και τον κατάλογο του παραρτήματος της οδηγίας, την απουσία ελέγχου των προσυμβατικών όρων, την αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα στην ενημέρωση, τις κυρώσεις, τις υφιστάμενες εθνικές ρυθμίσεις για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών (καθώς και τη δυνατότητα σχεδιασμού ενός συστήματος κατάργησής τους σε ευρωπαϊκή κλίμακα), τους προβληματισμούς που τίθενται από ορισμένους οικονομικούς τομείς και το μέλλον της βάσης δεδομένων «Clab».

Το τέταρτο μέρος της έκθεσης παρουσιάζει τον αντίκτυπο που επέφερε η έγκριση της οδηγίας στους καταναλωτές και στις επιχειρήσεις, στη νομοθεσία των κρατών μελών, στην εθνική νομολογία, στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, στη νομική θεωρία.

Τέλος, τρία παραρτήματα συμπληρώνουν την έκθεση εκ των οποίων το πρώτο έχει ως στόχο να παρουσιάσει ανά κράτος μέλος τα διάφορα νομοθετικά μέτρα με τα οποία έγινε η μεταφορά της οδηγίας. Στο δεύτερο παράρτημα δίνονται συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με τις μελέτες που έχουν εκπονηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις ενέργειες που έχουν ενισχυθεί από αυτή. Το τρίτο παράρτημα περιέχει μια σειρά σχεδιαγραμμάτων και σχολίων σχετικά με τα στοιχεία που καταγράφηκαν στη βάση δεδομένων «Clab».

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν έχει λάβει μέχρι σήμερα καμιά θέση σχετικά με τα ερωτήματα που προέκυψαν και επιδιώκει μόνον την έναρξη ενός όσο το δυνατόν πιο εκτενούς και πλούσιου διαλόγου σχετικά με αυτά
Εάν τυχόν ενέργειες είναι επιθυμητές, ακόμη και αναγκαίες, για τη βελτίωση της παρούσας κατάστασης, δεν συνεπάγεται αναγκαστικά ότι πρέπει να αναληφθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

			Σελίδα
I -	**ΕΙΣΑΓΩΓΗ**		**5**
II -	**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ**		**7**
	1.	**Διαδικασίες λόγω παράβασης:**	**7**
		α) Για μη κοινοποίηση των μέτρων μεταφοράς	**7**
		β) Για ελλιπή ή λανθασμένη μεταφορά	**7**
		γ) Καταγγελίες για κακή εφαρμογή	**8**
	2.	**Έρευνες «αγοράς»**	**9**
	3.	**Επιδοτήσεις για τις ταυτόχρονες αγωγές παραλείψεως διάφορα κράτη μέλη**	**9**
	4.	**Διάλογος μεταξύ καταναλωτών και βιομηχανίας σε εθνικό επίπεδο**	**10**
	5.	**Διάλογος μεταξύ καταναλωτών και βιομηχανίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο**	**10**
	6.	**Ενημερωτικές εκστρατείες**	**11**
	7.	**Ευρωπαϊκή διάσκεψη από την 1η έως την 3η Ιουλίου 1999 στις Βρυξέλλες**	**12**
	8.	**Η βάση δεδομένων CLAB**	**13**
III -	**ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ**		**14**
	1.	**Οι σημερινοί περιορισμοί στο πεδίο εφαρμογής**	**15**
		α) Οι ρήτρες που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε ατομικό επίπεδο	**15**
		β) Η εξαίρεση που αφορά τις διατάξεις αναγκαστικού δικαίου (άρθρο 1.2)	**16**
		γ) Η εξαίρεση που αφορά την τιμή και το αντικείμενο της σύμβασης (άρθρο 4.2)	**16**
	2.	**Η έννοια της καταχρηστικής ρήτρας και ο κατάλογος του παρ αρτήματος**	**17**
	3.	**Η αρχή της διαφάνειας και το δικαίωμα για πληροφόρηση**	**19**
	4.	**Οι κυρώσεις**	**21**

5. Τα εθνικά συστήματα κατάργησης των καταχρηστικών ρητρών 23

6. Προς ένα «θετικό» σύστημα για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών 27

7. Προς ένα ευρωπαϊκό σύστημα κατάργησης των καταχρηστικών ρητρών 29

8. Ορισμένοι πιο προβληματικοί τομείς 31

9. Το μέλλον της βάσης CLAB 32

IV - ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ 34

α) Σχετικά με τη νομοθεσία των κρατών μελών 34

β) Σχετικά με την εθνική νομολογία 36

γ) Σχετικά με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου 38

δ) Σχετικά με τη νομική θεωρία 40

ε) Ορισμένα σημεία προβληματισμού 40

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I - Εθνικοί νόμοι μεταφοράς της οδηγίας και τροπολογίες στους υπάρχοντες νόμους και τις διατάξεις

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II - Μελέτες της "αγοράς" και επιχορηγήσεις για ταυτόχρονες αγωγές παραλείψεως σε πολλά κράτη μέλη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III- Στατιστικές που προέρχονται από τη βάση CLAB

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έγκριση από το Συμβούλιο στις 5 Απριλίου 1993 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων αποτέλεσε τεράστιο άλμα για την πολιτική υπέρ των καταναλωτών. Η ανάγκη για μια πρωτοβουλία σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την εξασφάλιση της προστασίας των καταναλωτών όσον αφορά τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων επιβεβαιώθηκε από το πρώτο κοινοτικό πρόγραμμα για μια πολιτική υπέρ των καταναλωτών που εγκρίθηκε το 1975[1] και τα πρώτα προσχέδια οδηγιών που συζητήθηκαν ανεπίσημα με τους εκπροσώπους των κρατών μελών έκαναν αμέσως την εμφάνισή τους το επόμενο έτος.

Έτσι, οι 32 μήνες εργασιών σε επίπεδο διαφόρων οργάνων που πέρασαν από την επίσημη έγκριση της πρότασης οδηγίας στις 27 Ιουλίου 1990[2] από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέχρι την τελική της έγκριση από το Συμβούλιο αποτελούν ελάχιστο μέρος της συνολικής διαδικασίας και το τέλος μιας μακράς περιόδου εκκόλαψης του κοινοτικού κειμένου[3].

Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι το κείμενο που εγκρίθηκε τελικά ομόφωνα από το Συμβούλιο ως αποτέλεσμα λεπτών συμβιβασμών μεταξύ των νομικών παραδόσεων των διαφορετικών κρατών μελών[4], απογοήτευσε πολλούς. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο άσκησε ιδιαίτερη κριτική όσον αφορά την κοινή θέση του Συμβουλίου (η οποία, με μικρές αλλαγές, ανταποκρίνεται στο κείμενο που εγκρίθηκε τελικά) και απείλησε ακόμη και να το απορρίψει. Η οδηγία που εγκρίθηκε, παρ' όλες τις ελλείψεις και ατέλειές της[5], αποτελούσε ωστόσο τότε ουσιαστική πρόοδο σε σχέση με τη νομοθεσία των περισσότερων κρατών μελών και χάρη στο «λιτό» της χαρακτήρα (βλ. άρθρο 8 της οδηγίας) δεν τα εμπόδιζε να διατηρούν ή να εγκρίνουν πιο αυστηρές διατάξεις για την εξασφάλιση ενός πιο υψηλού επιπέδου προστασίας του καταναλωτή.

Έτσι το κείμενο εγκρίθηκε από το Συμβούλιο με την υποστήριξη της πλειοψηφίας των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το οποίο τόνισε ωστόσο τη σημασία που απέδιδε στην έκθεση που προβλέπεται στο άρθρο 9 της οδηγίας. Το άρθρο 9 έχει ως εξής :

«*Η Επιτροπή υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο το αργότερο πέντε έτη μετά την αναφερόμενη στο άρθρο 10 παράγραφος 1 ημερομηνία, έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας*».

Η ημερομηνία που προβλέπεται στο άρθρο 10 παράγραφος 1 είναι η 31η Δεκεμβρίου 1994, τελευταία προθεσμία που δίνεται στα κράτη μέλη για τη μεταφορά του κοινοτικού κειμένου. Η πενταετία που προβλέπεται από την οδηγία έχει στο μεταξύ εκπνεύσει. Έφτασε λοιπόν η στιγμή για την παρουσίαση της έκθεσης αυτής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προετοιμαστεί

---

1 Απόφαση του Συμβουλίου της 14.04.1975, ΕΕ C 92/1 της 24.04.1975. Εξάλλου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε στις 14 Φεβρουαρίου 1984 στο Συμβούλιο ανακοίνωση (COM(84)55 τελικό) σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές.

2 COM (90) 322 τελικό, ΕΕ C 243 της 28.09.1990.

3 Κυρίως με την ανακοίνωση «Οι καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές» της 14 Φεβρουαρίου 1984, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε το 1984 δημόσια διαβούλευση πάνω στο θέμα αυτό (COM(84)55 τελικό, δημοσιευμένο στο συμπλήρωμα 1/84 του Δελτίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων).

4 Αφενός η οδηγία 93/13/ΕΟΚ είναι οδηγία που φθάνει στον πυρήνα του εθνικού δικαίου και αφετέρου πολλά κράτη μέλη είχαν στο μεταξύ νομοθετήσει στον τομέα αυτό με βάση διαφορετικές αντιλήψεις.

5 Μια από τις ελλείψεις αυτές ήταν η απουσία, αντίθετα με τις προτάσεις της Επιτροπής, κανόνων προσέγγισης των εθνικών νομοθεσιών σχετικά με την πώληση καταναλωτικών αγαθών. Η έλλειψη αυτή καλύφθηκε πρόσφατα με την έγκριση της οδηγίας 99/44/ΕΚ σχετικά με ορισμένες πτυχές της πώλησης και των εγγυήσεων καταναλωτικών αγαθών, της 25.05.1999, ΕΕ L 171 της 07.07.1999, σελ. 12-16

για αυτό ήδη από την έγκριση της οδηγίας. Με τρόπο πρωτότυπο και καινοτόμο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε ένα όργανο παρακολούθησης της εφαρμογής της οδηγίας στα διάφορα κράτη μέλη: τη βάση δεδομένων CLAB.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε επίσης ή υποστήριξε μεγάλο αριθμό ενεργειών στον τομέα των καταχρηστικών ρητρών. Οι ενέργειες αυτές αποτέλεσαν πηγή πληροφοριών μεγάλης αξίας για τη μέτρηση του αντικτύπου της οδηγίας και του πραγματικού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών όσον αφορά τις καταχρηστικές ρήτρες. Συνέβαλαν επίσης επανειλημμένα στην ενίσχυση αυτού του αντικτύπου.

Δυστυχώς η καθυστέρηση στη μεταφορά της οδηγίας από πολλά κράτη μέλη[6] και η ελλιπής ή λανθασμένη μεταφορά της από άλλα[7] μείωσαν σημαντικά στην πράξη την πενταετία που προβλεπόταν από την οδηγία και καθιστούν δύσκολο το καθήκον της αξιολόγησης από την Επιτροπή.

Έτσι η παρούσα έκθεση δεν συμπεριλαμβάνει καμιά επίσημη πρόταση τροποποίησης της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Θέτει ωστόσο πολλά ερωτήματα σχετικά με τα οποία άρχισε ευρεία διαβούλευση με το κοινό (βλ. κεφ. ΙΙΙ). Τα ερωτήματα αυτά δεν έχουν ως αντικείμενο πρωτοβουλίες που είναι δυνατόν να αναπτυχθούν σε κοινοτικό μόνον επίπεδο για τη βελτίωση της σημερινής κατάστασης αλλά και πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν από τα ίδια τα κράτη μέλη για τη βελτίωση των υφιστάμενων εθνικών συστημάτων. Καλείται λοιπόν κάθε ενδιαφερόμενος να διαβιβάσει τις απαντήσεις του καθώς και κάθε σχόλιο που κρίνει χρήσιμο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η αλληλογραφία πρέπει να αποσταλεί έως την 30η Σεπτεμβρίου 2000 στην εξής διεύθυνση:

Commission européenne

Direction générale Santé et Protection du Consommateur

Rue de la Loi 200

1049 Bruxelles

Belgique

Στην αλληλογραφία πρέπει να αναγράφεται σαφώς η ακόλουθη ένδειξη: Απάντηση στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την οδηγία 93/13/ΕΟΚ.

---

6 Η μεταφορά από όλα τα κράτη μέλη ολοκληρώθηκε μόλις το Μάιο του 1998, με τη μεταφορά που πραγματοποίησε το Βασίλειο της Ισπανίας.

7 Σύμφωνα με την άποψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν παρενέβη ακόμη σε εκκρεμούσες υποθέσεις.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

1. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΛΟΓΩ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ

α) Για μη κοινοποίηση των μέτρων μεταφοράς

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε διαδικασίες λόγω παράβασης κατά των κρατών μελών που καθυστέρησαν όσον αφορά την προθεσμία της 31ης Δεκεμβρίου 1994 (DE, UK, E, I, LUX, P)[8]. Όλα τα κράτη μέλη κοινοποίησαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα μέτρα μεταφοράς πριν αποφανθεί το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο[9].

β) <u>Για ελλιπή ή λανθασμένη μεταφορά</u>

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέτασε εκτενώς τα νομικά κείμενα που της κοινοποιήθηκαν από τα κράτη μέλη. Η εξέταση οδήγησε στην έναρξη διαδικασιών παράβασης κατά των κρατών μελών στο σύνολό τους.

Πολλές από τις διαδικασίες αυτές δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί αλλά προέκυψαν ήδη εξαιρετικά αποτελέσματα. Πολλά κράτη μέλη τροποποίησαν ήδη τις εθνικές τους νομοθεσίες και άλλα δεσμεύθηκαν να τις τροποποιήσουν στο εγγύς μέλλον.

Έτσι το Βέλγιο ενέκρινε δύο νέους νόμους : έναν πρώτο νόμο το 1997 ειδικά για τις συμβάσεις που συνάπτονται με τους ελεύθερους επαγγελματίες και έναν δεύτερο το 1998 που τροποποιεί την υφιστάμενη από το 1991 νομοθεσία για τη συμμόρφωσή της με την οδηγία[10]. Η Πορτογαλία ενέκρινε επίσης στις 7 Ιουλίου 1999, τροποποίηση στη νομοθεσία της του 1985[11]. Το Ηνωμένο Βασίλειο μόλις τροποποίησε τον παλαιό του κανονισμό του 1994 με την έγκριση νέας νομοθεσίας το 1999[12]. Η Φινλανδία ολοκλήρωσε πρόσφατα τον παλαιό της κανονισμό του 1994 με την έγκριση νέου νόμου το 1999[13].

Η Ελλάδα κοινοποίησε πρόσφατα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έναν νέο νόμο της 28ης Σεπτεμβρίου 1999 με στόχο την τροποποίηση της προηγούμενής της νομοθεσίας[14].

---

8 Η Δανία, η Γαλλία και η Ιρλανδία κοινοποίησαν τα μέτρα μεταφοράς με μερικές εβδομάδες ή μέρες καθυστέρησης.

9 Συχνά η μη κοινοποίηση βασιζόταν όχι στο γεγονός ότι το κράτος μέλος δεν διέθετε νομοθεσία στον εν λόγω τομέα αλλά απλώς επειδή προέβαινε σε τροποποιήσεις με στόχο να καταστήσει την προηγούμενη νομοθεσία συμβατή με την οδηγία. Αυτή είναι η περίπτωση της Γερμανίας όπου από το 1976 υπάρχει ένας νόμος σχετικά με τις γενικές καταχρηστικές ρήτρες.

10 Η βελγική νομοθεσία του 1991 που προέβλεπε ένα πεδίο εφαρμογής πιο περιορισμένο από αυτό της οδηγίας δεν εξασφάλιζε την πλήρη μεταφορά του άρθρου 5 και του άρθρου 7§2 (για το τελευταίο οι αγωγές παραλείψεως περιορίζονταν στις καταχρηστικές ρήτρες που απαριθμεί ο νόμος καθώς και σε αυτές που συνδέονται με τις συμβάσεις που προβλέπει ο νόμος του 1997). Εξάλλου, το άρθρο 6§2 δεν είχε μεταφερθεί.

11 Η πορτογαλική νομοθεσία του 1985 (όπως τροποποιήθηκε το 1995) δεν είχε μεταφέρει σωστά το άρθρο 3§2 και είχε παραλείψει κάθε μεταφορά της τρίτης φράσης του άρθρου 5.

12 Το «Statutory Instrument on Unfair Terms» του 1994 δεν μετέφερε την τρίτη φράση του άρθρου 5 και δεν έδινε πλήρη ισχύ στο άρθρο 7§2 (οι αγωγές παραλείψεως δεν μπορούσαν να ξεκινήσουν παρά από το «Office of Fair Trading»).

13 Ο νόμος 1259/1994 (που τροποποιούσε το νόμο 38/78) δεν είχε μεταφέρει το άρθρο 6§2.

14 Ο προηγούμενος νόμος 2251 της 16 Νοεμβρίου 1994 παρουσίαζε ορισμένες ελλείψεις όσον αφορά τα άρθρα 3§2, 5, 6§2 και 7§3 της οδηγίας. Η ελληνική νομοθεσία περιόρισε το πεδίο εφαρμογής μόνον στους γενικούς όρους. Εξάλλου, δεν προστάτευε τον καταναλωτή παρά μόνον αν η σύμβαση είχε

Άλλα κράτη μέλη δεσμεύθηκαν για την άμεση έγκριση τροποποιήσεων στη σημερινή τους νομοθεσία για τη πλήρη συμμόρφωσή της με τις απαιτήσεις της οδηγίας 93/13/ΕΚ. Η Γερμανία ανακοίνωσε ότι θα τροποποιήσει τη νομοθεσία της του 1976 (όπως αυτή τροποποιήθηκε από το νόμο του 1996) ώστε να δοθεί πλήρης ισχύ στο άρθρο 6§2[15]. Η Γαλλία προβλέπει επίσης σύντομα την ολοκλήρωση του νόμου της του 1995 με στόχο τη διόρθωση της μεταφοράς του άρθρου 4§2[16]. Οι Κάτω Χώρες ανακοίνωσαν ότι θα τροποποιήσουν τον εθνικό Αστικό Κώδικα ώστε να δοθεί πλήρης ισχύς στο άρθρο 4§2[17] και να προβεί στη μεταφορά του άρθρου 5. Τέλος η Ιταλία δεσμεύθηκε να ενσωματώσει στον Αστικό Κώδικα τις αναγκαίες τροποποιήσεις σχετικά με το πεδίο εφαρμογής[18] καθώς και να προβεί στην πλήρη μεταφορά του άρθρου 5 και του άρθρου 6§2, εξακολουθώντας όμως να αμφισβητεί την ανάγκη μεταφοράς του άρθρου 7.3 της οδηγίας.

Μολονότι πολλά προβλήματα έχουν ήδη επιλυθεί (ή είναι σε διαδικασία επίλυσης), εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις που δεν έχουν επιλυθεί ικανοποιητικά όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής, το παράρτημα, το άρθρο 5 και το άρθρο 6§2 καθώς και όσον αφορά το άρθρο 7 της οδηγίας[19].

γ) Καταγγελίες για κακή εφαρμογή

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έλαβε το 1997 και το 1998 σειρά καταγγελιών από ιταλικές οργανώσεις καταναλωτών με στόχο την έναρξη μιας διαδικασίας παράβασης κατά της Ιταλίας για κακή μεταφορά του άρθρου 7 της οδηγίας. Για τη μεταφορά του άρθρου αυτού η Ιταλία έθεσε σε εφαρμογή μια κανονική και μια επείγουσα διαδικασία. Η επείγουσα διαδικασία διαφέρει από αυτή του κοινού ιταλικού δικαίου στο ότι οι ιταλικές αρχές έκαναν πιο αυστηρά τα κριτήρια για τη θέση της σε εφαρμογή. Πράγματι, ενώ η εν λόγω διαδικασία

σχέση με την ελληνική επικράτεια και δεν προέβλεπε τη δυνατότητα προσφυγής κατά επαγγελματικών οργανώσεων που χρησιμοποιούν ή συνιστούν καταχρηστικές ρήτρες.
Ο νέος νόμος 2741 της 28ης Σεπτεμβρίου 1999 τελεί υπό ανάλυση.

15 Η γερμανική νομοθεσία δεν προστατεύει τον καταναλωτή παρά μόνον όταν η σύμβαση παρουσιάζει στενή σχέση με τη γερμανική επικράτεια.

16 Η γαλλική νομοθεσία μεταφοράς 95-96 της 1ης Φεβρουαρίου 1995, μη μεταφέροντας πλήρως το άρθρο 4§2 εξαιρεί κάθε αξιολόγηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών που βασίζεται στον καθορισμό του βασικού αντικειμένου της σύμβασης και στην αναλογία μεταξύ της τιμής και των παρεχόμενων υπηρεσιών ή αγαθών. Όμως το άρθρο 4§2 της οδηγίας επιτρέπει στην τελευταία του φράση μια τέτοια αξιολόγηση εφόσον οι εν λόγω ρήτρες δεν συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο.

17 Για τους ίδιους λόγους που ισχύουν και για τη Γαλλία.

18 Το πεδίο εφαρμογής της ιταλικής νομοθεσίας αφορά μόνον τις συμβάσεις παύσης ενός αγαθού ή παροχής υπηρεσίας.

19 Το πεδίο εφαρμογής περιορίστηκε από ορισμένους εθνικούς κανόνες μεταφοράς μόνον στις συμβάσεις που σχετίζονται με την παροχή αγαθών και υπηρεσιών. Ενώ οι πωλήσεις προϊόντων και οι παροχές υπηρεσιών είναι οι πιο συνήθεις συμβάσεις μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή, καλύπτονται ωστόσο και άλλες συμβάσεις όπως οι προθεσμιακές συμβάσεις προς όφελος ενός οικονομικού οργανισμού ή ακόμη περιπτώσεις όπου ο καταναλωτής δρα ως πωλητής (εφόσον βέβαια ο αγοραστής δρα με επαγγελματικά κίνητρα). Το παράρτημα δεν μεταφέρθηκε στο σώμα των νόμων μεταφοράς ορισμένων κρατών μελών (οι τρεις χώρες του βορά) που θεωρούν ότι η μεταφορά του θα ήταν επιζήμια για τα συμφέροντα των καταναλωτών (βλ. σημείο III.3). Το άρθρο 5 δεν μεταφέρθηκε ολόκληρο (κυρίως η δεύτερη και τρίτη του φράση) από όλα τα κράτη μέλη. Το άρθρο 6§2 θέτει ορισμένες δυσκολίες εφαρμογής λόγω του ότι ορισμένα κράτη μέλη είτε πρόσθεσαν συμπληρωματικούς όρους στην εφαρμογή του εν λόγω άρθρου είτε περιόρισαν την προστασία του καταναλωτή με βάση μόνον το κριτήριο της κατοικίας. Το άρθρο 7 αναφέρεται επίσης σε ορισμένα προβλήματα που προκύπτουν είτε από τον περιορισμό που υπάρχει στη δεύτερη παράγραφο (που περιορίζει σε ορισμένα άτομα το δικαίωμα να προσφυγής σε δικαστήρια ή σε διοικητικά όργανα) είτε λόγω της μη μεταφοράς της τρίτης παραγράφου (που εμποδίζει την προσφυγή κατά επαγγελματικών ενώσεων που συνιστούν τη χρήση καταχρηστικών ρητρών).

δεν μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή (έστω και αν διέπεται από το κοινό δίκαιο) παρά μόνον σε περίπτωση σοβαρής και ανεπανόρθωτης βλάβης, μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή σε περίπτωση αγωγών παραλείψεως όταν συντρέχουν σοβαροί λόγοι. Όμως, σύμφωνα με τις οργανώσεις των καταναλωτών, η έννοια των «σοβαρών λόγων επείγοντος χαρακτήρα» ερμηνεύεται με υπερβολικά περιοριστικό τρόπο από τις ιταλικές δικαστικές αρχές και δεν προστατεύει παρά τα ελάχιστα ουσιαστικά δικαιώματα των καταναλωτών (ζωή και υγεία).

Απουσία μιας πάγιας γνωστής νομολογίας όσον αφορά την περιοριστική ερμηνεία που δίνεται στο άρθρο 7 της οδηγίας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν ξεκίνησε διαδικασία παράβασης κατά της Ιταλίας (ωστόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε από τις ενώσεις νέα στοιχεία ώστε να γνωρίζει την άποψη της ιταλικής νομολογίας πάνω στο ζήτημα). Η περίπτωση αυτή θέτει με πρακτικό τρόπο το σημαντικό ζήτημα της αποτελεσματικότητας των συστημάτων που τέθηκαν σε εφαρμογή από τα κράτη μέλη ώστε να σταματήσει η χρησιμοποίηση καταχρηστικών ρητρών από τους επαγγελματίες.

2. ΕΡΕΥΝΕΣ «ΑΓΟΡΑΣ»

Ήδη από το 1993 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε μελέτες για να αναλύσει, στα διαφορετικά κράτη μέλη ορισμένα είδη τυποποιημένων συμβάσεων που προτείνονται στους καταναλωτές. Οι μελέτες αυτές κάλυπταν τις συμβάσεις πώλησης, τις συμβάσεις μίσθωσης αυτοκινήτων, τις συμβάσεις που αφορούν ορισμένες τραπεζικές υπηρεσίες (ρήτρες συμβάσεων σχετικά με τρέχοντες λογαριασμούς και συμβόλαια καταναλωτικής πίστεως) και ασφάλειες (ασφάλεια αστικής ευθύνης αυτοκινήτων και ασφάλεια κατοικίας), τις συμβάσεις σχετικά με διαφορετικές μορφές παροχής τουριστικών υπηρεσιών (ενοικιάσεις κατοικιών, λέσχες διακοπών, οργανωμένα ταξίδια, χρονομερισμός, κ.λ.π.), τις συμβάσεις αερομεταφοράς (συμβατικοί όροι που συνιστώνται από την ΙΑΤΑ) και συμβάσεις σχετικά με την παροχή υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος. Οι μελέτες αυτές έδειξαν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες όχι μόνον είναι πανταχού παρούσες σε όλες τις γενικές συμβατικές ρήτρες που χρησιμοποιούνται γενικά από τις επιχειρήσεις, αλλά και ότι είναι πολύ δύσκολο να λάβει κανείς γνώση των ρητρών αυτών πριν (ή ανεξάρτητα) από τη σύναψη μιας σύμβασης. Πολλές φορές η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρειάστηκε να παρέμβει άμεσα ή μέσω των εθνικών αρχών για να επιτρέψει στους υπεύθυνους για τις έρευνες να έχουν πρόσβαση στις στερεότυπες συμβάσεις, πράγμα το οποίο δείχνει όχι μόνον την απουσία διαφάνειας αλλά και την αδυναμία λειτουργίας του ανταγωνισμού με τον τρόπο αυτό.

3. ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΕΣ ΑΓΩΓΕΣ ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΩΣ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ

Από το 1996 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδοτεί τις ενέργειες που αναπτύσσονται από τις οργανώσεις των καταναλωτών με στόχο την κατάργηση (είτε μέσω διαπραγμάτευσης είτε μέσω δικαστικών διαδικασιών) σε πολλά κράτη μέλη των καταχρηστικών ρητρών που υπάρχουν σε πολλούς οικονομικούς τομείς. Αυτές οι αγωγές παραλείψεως αναπτύχθηκαν στους τομείς των νέων τεχνολογιών (κινητή τηλεφωνία και καλωδιακή και δορυφορική τηλεόραση), της ενοικίασης αυτοκινήτων, του χρονομερισμού και των παροχών ταξιδιωτικών υπηρεσιών. Σημειώθηκαν γενικά θετικά αποτελέσματα στις ενέργειες που αναπτύχθηκαν έως σήμερα στο βαθμό που οι επαγγελματίες δεσμεύθηκαν είτε να τροποποιήσουν τους όρους των συμβάσεών τους είτε να τις διαπραγματευθούν στο άμεσο μέλλον.

4. ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Ο διάλογος μεταξύ οργανώσεων καταναλωτών και εκπροσώπων επαγγελματιών με στόχο την ισορροπημένη σύνταξη στερεότυπων συμβάσεων αποτελεί παράδοση σε ορισμένες χώρες όπως για παράδειγμα στις Κάτω Χώρες. Ωστόσο γενικά τέτοιου είδους πρακτικές δεν είναι πολύ δημοφιλείς στα περισσότερα κράτη μέλη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενίσχυσε ένα σχέδιο (σύμβαση B5-1000/98/000021- DECO (P)) που πρότεινε μία οργάνωση καταναλωτών της Πορτογαλίας με στόχο τη δημιουργία, μέσω διαπραγματεύσεων με τις επαγγελματικές οργανώσεις, πρότυπων συμβάσεων για πέντε οικονομικές δραστηριότητες για τις οποίες γνωρίζουμε το μεγάλο αριθμό των ατομικών διαφορών σχετικά με τις ρήτρες που θεωρούνται καταχρηστικές, δηλαδή για την πώληση και τη μεσιτεία ακίνητων αγαθών, για τις συμβάσεις χρονομερισμού, τις συμβάσεις ταξιδιών, τις συμβάσεις αγοράς και πώλησης μεταχειρισμένων αυτοκινήτων και τις συμβάσεις επισκευής αυτοκινήτων. Σε τέσσερις από τους πέντε τομείς ήταν δυνατή η σύναψη στερεότυπων συμβάσεων με τη βιομηχανία ενώ οι χρονομεριστικές συμβάσεις αποτελούν το μόνο τομέα όπου οι διαπραγματεύσεις δεν οδήγησαν στα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

5. ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το προαναφερόμενο δοκιμαστικό σχέδιο σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια είχε ως συνέπεια τη δημιουργία ενός νέου σχεδίου με βάση το διάλογο καταναλωτών/βιομηχανίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ύστερα από επαφή με την ECTAA (Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Γραφείων Ταξιδίου) στο πλαίσιο του προαναφερόμενου σχεδίου, οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής πρότειναν τη διοργάνωση συζήτησης στρογγυλού τραπεζιού με τους εκπροσώπους των καταναλωτών για να εξεταστεί το θέμα της βελτίωσης των γενικών ρητρών των συμβάσεων που χρησιμοποιούνται στα οργανωμένα ταξίδια. Καθώς η πρόταση αυτή έγινε θετικά αποδεκτή από τους εκπροσώπους της ECTAA χρειάστηκε να επιβεβαιωθεί η βούληση των δύο πλευρών για τη συμμετοχή στο εγχείρημα αυτό, πράγμα το οποίο έπραξε η ECTAA για τα μέλη της και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την επιτροπή καταναλωτών. Δημιουργήθηκε έτσι μια ομάδα αποτελούμενη από επτά εκπροσώπους της βιομηχανίας, επτά εκπροσώπους καταναλωτών και έξι ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες υψηλού επιπέδου από διάφορες εθνικές αρχές. Η ομάδα συνεδρίασε για πρώτη φορά στις 13 Δεκεμβρίου του 1999. Σε αυτή την πρώτη συνεδρίαση η ομάδα συζήτησε τους στόχους της εκδήλωσης αυτής και τη μέθοδο που πρέπει να ακολουθηθεί για την επίτευξή τους. Πρόκειται εδώ για μια πρώτη εμπειρία αυτού του τύπου που θα μπορούσε να αποτελέσει δοκιμή για νέες προσπάθειες στο μέλλον.

Εξάλλου, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες θα γνωρίζουν πλήρως την έκταση των δικαιωμάτων τους, ο διάλογος μεταξύ των "πολιτών και του επιχειρηματικού τομέα", που άρχισε με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καθιστά δυνατή τη συνεχή επικοινωνία με το κοινό. Μέσω ενός ιστοχώρου στο διαδίκτυο και ένα κέντρο τηλεφωνικής επαφής (κάθε κράτος διαθέτει μια δωρεάν τηλεφωνική γραμμή για τους πολίτες) το κοινό έχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε αναλυτικές πληροφορίες , μπορεί να θέσει ερωτήσεις και να λάβει εξατομικευμένες συμβουλές σχετικά με τις δυνατότητες και τα δικαιώματά του (όπως στο θέμα των καταχρηστικών ρητρών στις καταναλωτικές συμβάσεις) στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς). Τα αποτελέσματα που προέκυψαν βελτιώνουν το διαλογικό χαρακτήρα της αναπτυξιακής πολιτικής για την ενίσχυση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς προς ώφελος των πολιτών και των επιχειρήσεων.

6. ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΕΣ

Μια πρώτη ενημερωτική εκστρατεία ξεκίνησε από τις 13 Νοεμβρίου έως τις 8 Δεκεμβρίου 1995 με στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα που του παραχωρεί η κοινοτική νομοθεσία σε θέματα καταχρηστικών ρητρών όσον αφορά τις συμβάσεις αλλά και στους τομείς των οργανωμένων ταξιδιών και στην περίπτωση της υπεράριθμης κράτησης θέσεων (overbooking) στις αεροπορικές μεταφορές.

Η εκστρατεία αυτή, η οποία πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα σε 11 κράτη μέλη (B, D, E, F, GR, I, IRL, LUX, NL, P και UK), βασίστηκε κυρίως σε εντυπωσιακά μηνύματα σύντομης διάρκειας που εξέπεμψαν οι εθνικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί. Η διάδοση των μηνυμάτων αυτών πραγματοποιήθηκε επίσης σε ορισμένα κράτη μέλη με τη βοήθεια άλλων μέσων επικοινωνίας όπως τηλεοπτικά κανάλια (GR, I, NL, P) και εφημερίδες (IRL και P).

Εξάλλου η εκστρατεία συνοδεύτηκε από σειρά ενισχυτικών μέτρων (όπως η διανομή φυλλαδίων και η εφαρμογή μηχανισμών απάντησης στις απαιτήσεις του κοινού) που αναπτύχθηκαν με την ενίσχυση εθνικών οργανώσεων καταναλωτών. Έτσι, τα μηνύματα που διαδόθηκαν ανάφεραν είτε ταχυδρομικές διευθύνσεις είτε αριθμούς δωρεάν τηλεφωνικών γραμμών όπου το κοινό μπορούσε να απευθυνθεί για περισσότερες πληροφορίες στους τομείς στους οποίους αναφερόταν η εκστρατεία.

Με βάση τις αξιολογήσεις της διαφημιστικής επιχείρησης που πραγματοποίησε την εκστρατεία, τα ραδιοφωνικά μηνύματα ακούστηκαν κατά μέσο όρο από 120 εκατομμύρια άτομα (ενώ κάθε ακροατής είχε την ευκαιρία να ακούσει κάθε μήνυμα από 10 έως 16 φορές) στα 11 προβλεπόμενα κράτη μέλη.

Η εκστρατεία αυτή, εκτός του ότι έκανε θετική εντύπωση στο κοινό ως άμεση επαφή με την Ευρωπαϊκή Ένωση, επέφερε σειρά πολυάριθμων αιτήσεων για πρόσθετες πληροφορίες (όχι μόνον του κοινού αλλά και εκ μέρους επαγγελματικών χώρων). Αποτέλεσε επίσης μη αμελητέο μέσο προώθησης του ρόλου και της σημασίας των εθνικών οργανώσεων των καταναλωτών που συμμετείχαν.

Μια δεύτερη ενημερωτική εκστρατεία που επικεντρωνόταν αποκλειστικά στις καταχρηστικές ρήτρες ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 1997 και κάλυπτε την Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιταλία, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, χώρες οι οποίες διαθέτουν την πιο αδύναμη εκπροσώπηση των καταναλωτών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εκστρατεία αυτή που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της δράσης «Πολίτες της Ευρώπης», ανατέθηκε σε μια ευρωπαϊκή εταιρεία επικοινωνίας και 25 οργανώσεις καταναλωτών των ενδιαφερόμενων χωρών συνεργάστηκαν με το σχέδιο.

Αυτή η ενημερωτική εκστρατεία ξεκίνησε σε κάθε κράτος μέλος με μια συνέντευξη τύπου που διοργανώθηκε από ευρωβουλευτές και βουλευτές της εκάστοτε χώρας και συνοδεύτηκε από εκπομπή διαφημιστικών μηνυμάτων μέσω ραδιοφωνικών σταθμών με στόχο να επιστήσουν την προσοχή του κοινού στο θέμα των καταχρηστικών ρητρών.

Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας μια «πράσινη» τηλεφωνική γραμμή τέθηκε στη διάθεση του κοινού στα προβλεπόμενα κράτη μέλη επιτρέποντας έτσι όχι μόνον την απόκτηση περισσότερων γραπτών πληροφοριών (υπό μορφή φυλλαδίων, ενημερωτικών φακέλων, κ.λ.π.) αλλά και το να δοθούν απαντήσεις στα προβλήματα που τέθηκαν.

Οι οργανώσεις των καταναλωτών συνέβαλαν σημαντικά στην εκστρατεία. Προσπάθησαν κυρίως να ευαισθητοποιήσουν τα πρωτοβάθμια δικαστήρια καθώς και τους εθνικούς δικηγορικούς συλλόγους σε ό,τι αφορά το εύρος του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 93/13

διοργανώνοντας διασκέψεις και σεμινάρια πάνω στο θέμα. Εξάλλου οι οργανώσεις των καταναλωτών συνέβαλαν στη διάδοση πληροφοριών είτε μέσω του διεθνούς τύπου είτε υπό μορφή φυλλαδίων.

Μεταξύ των πιο σημαντικών αποτελεσμάτων η έρευνα επισημαίνει ότι η εκστρατεία ενθάρρυνε τις οργανώσεις των καταναλωτών (κυρίως στην Ιταλία και στην Πορτογαλία) να προσφεύγουν σε δικαστήρια για να ζητούν την παράλειψη των καταχρηστικών ρητρών. Σε πολλές περιπτώσεις οι δικαστικές αρχές δεν χρειάστηκε να αποφανθούν καθώς ο εκάστοτε επαγγελματίας δεχόταν να τροποποιήσει τις ρήτρες της σύμβασής του κατόπιν διαπραγμάτευσης με την οργάνωση των καταναλωτών.

Η εκστρατεία ενίσχυσε τέλος σημαντικά το κίνημα των καταναλωτών στα εν λόγω πέντε κράτη.

7. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΑΠΟ ΤΗΝ 1Η ΕΩΣ ΤΗΝ 3Η ΙΟΥΛΙΟΥ 1999 ΣΤΙΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ

Για να ξεκινήσει μια δημόσια συζήτηση και να συγκεντρωθεί ο μεγαλύτερος δυνατόν αριθμός πληροφοριών και προτάσεων η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργάνωσε από την 1 έως την 3η Ιουλίου 1999 διεθνή διάσκεψη σχετικά με την οδηγία 93/13/ΕΟΚ. Συμμετείχαν 300 περίπου αντιπρόσωποι πράγμα το οποίο επέτρεψε να συνέλθουν στις Βρυξέλλες όχι μόνον πολλοί από τους καλύτερους ειδικούς πάνω στο θέμα στην Ευρώπη, αλλά και εκπρόσωποι των κρατών μελών, των καταναλωτών και διαφόρων οικονομικών τομέων. Οι υποψήφιες για ένταξη χώρες εκπροσωπήθηκαν επίσης σε μεγάλο βαθμό. Ύστερα από ένα σύνολο παρουσιάσεων σχετικά με τις εθνικές εμπειρίες καθώς και σχετικά με τη βάση CLAB και έντονες συζητήσεις που ακολούθησαν έξι συγκεκριμένα θέματα συζητήθηκαν στις ομάδες εργασίας:

- το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας (οι ρήτρες που δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές),

- η εφαρμογή της οδηγίας στις παροχές υπηρεσιών στο δημόσιο τομέα,

- η εφαρμογή της οδηγίας στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και στις νέες τεχνολογίες,

- ο ορισμός του καταχρηστικού χαρακτήρα,

- η υποχρέωση για σαφήνεια και ευνοϊκή ερμηνεία στον καταναλωτή

- οι μηχανισμοί ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών.

Τα συμπεράσματα αυτών των ομάδων εργασίας συζητήθηκαν κατόπιν σε ολομέλεια.

Τα πρακτικά της διάσκεψης διατίθενται σε πολύγλωσση έκδοση στη διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Internet (http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/index_fr.htm) και θα δημοσιευθούν σύντομα σε έντυπη μορφή. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να τα λάβουν ύστερα από απλή αίτηση στη Direction Générale Santé et Protection des Consommateurs, Commission Européenne, Rue de la Loi 200, 1049 Bruxelles ή με φαξ στον αριθμό (32) 2 29 59490.

8. Η ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ CLAB

Το σχέδιο «Clab» («**cl**auses **ab**usives», καταχρηστικές ρήτρες) ξεκίνησε με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αμέσως μετά την έγκριση της οδηγίας 93/13. Επρόκειτο για τη δημιουργία ενός μέσου παρακολούθησης της εφαρμογής της οδηγίας μέσω μιας βάσης δεδομένων που θα περιείχε την «εθνική νομολογία» σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες. Η βάση αυτή είναι σήμερα προσιτή δωρεάν στον εξυπηρετητή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (http://europa.eu.int/clab/index.htm). Με τον όρο « νομολογία» υπό την έννοια του σχεδίου CLAB δεν εννοούμε μόνον τις αποφάσεις των δικαστηρίων αλλά και τις αποφάσεις διοικητικών οργάνων, προαιρετικές συμφωνίες, δικαστικούς συμβιβασμούς ή αποφάσεις διαιτησίας. Με αυτή τη βάση δεδομένων επιδιώκεται η πρακτική εφαρμογή της οδηγίας αυτής[20]. Έως σήμερα η βάση περιέχει 7.649 καταχωρημένες περιπτώσεις. Παρά τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για το σκοπό αυτό δεν θα ήταν ειλικρινές να υποστηριχθεί ότι η βάση περιέχει όλη την υφιστάμενη επί του θέματος « νομολογία». Περιέχει ωστόσο την πιο σημαντική «νομολογία» στην οποία κάθε συμβαλλόμενος μπορεί να έχει πρόσβαση. Έτσι, κάθε στατιστική ανάλυση διαθέσιμων στοιχείων στη βάση δίνει αποτελέσματα που, ακόμη και αν δεν αντανακλούν πιστά την πραγματικότητα, αντιπροσωπεύουν ούτως ή άλλως σαφείς τάσεις σε επίπεδο εθνικής «νομολογίας» και επιτρέπουν έτσι την άντληση, προσεκτικά, ορισμένων συμπερασμάτων με μεγάλη ακρίβεια. Συνεπώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέτασε εκτενώς τα διαθέσιμα στοιχεία στη βάση CLAB για τη σύνταξη της παρούσας έκθεσης.

Το παράρτημα ΙΙΙ περιέχει πολλά στατιστικές γραφικές παραστάσεις σχετικά με διάφορα σημεία που αναλύονται.

---

[20] Η βάση δεν περιέχει μόνον τη νομολογία που βασίζεται στους ειδικούς εθνικούς νόμους που σχετίζονται με τις καταχρηστικές ρήτρες. Περιλαμβάνει επίσης κάθε νομολογία που, ενώ βασίζεται σε άλλες διατάξεις ή γενικές νομικές αρχές (καλή πίστη, ισότητα, κατάχρηση δικαιώματος, κ.λ.π) μπορεί να τοποθετηθεί στον τομέα των καταχρηστικών ρητρών.

ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Όπως τόνισε ο εισαγγελέας Saggio στα πορίσματά του της 16ης Δεκεμβρίου 1999[21], η οδηγία στοχεύει στο να παράσχει ειδική προστασία στο «κοινό συμφέρον το οποίο, καθώς αποτελεί μέρος της οικονομικής τάξης, ξεπερνά το ατομικό συμφέρον».

Η χρησιμοποίηση ρητρών που ανατρέπουν την ισορροπία των συμβατικών σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών πλήττει στην πραγματικότητα όχι μόνον τα συμφέροντα της πλευράς που υφίσταται τη χρησιμοποίηση των ρητρών αυτών αλλά και τη δικαστική και οικονομική τάξη.

Οι γενικές συμβατικές ρήτρες προορίζονται για την αντικατάσταση των νομικών λύσεων που ορίζονται από το νομοθέτη αντικαθιστώντας ταυτόχρονα τα ισχύοντα δικαστικά πρότυπα της κοινότητας με λύσεις που έχουν αναζητηθεί μονόπλευρα με στόχο τη μεγιστοποίηση του ιδιωτικού συμφέροντος μιας εκ των πλευρών.

Από πλευράς οικονομίας αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αποτελέσματα εξαιρετικά επιζήμια. Η καλή λειτουργία της οικονομίας προϋποθέτει την καλύτερη δυνατή κατανομή των πόρων. Η κατανομή αυτή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνον εάν υπάρχει επαρκής ανταγωνισμός στην αγορά και εάν οι σχέσεις μεταξύ των οικονομικών παραγόντων είναι ισορροπημένες. Σε ό,τι αφορά την οικονομία, ένας κίνδυνος πρέπει να αντιμετωπίζεται από εκείνον που βρίσκεται στην καλύτερη θέση για να τον ελέγξει ή να προστατευτεί από αυτόν· μια υποχρέωση πρέπει να αντιμετωπίζεται από εκείνον που βρίσκεται στην καλύτερη θέση για να ανταποκριθεί σε αυτή.

Οι καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων μετατοπίζουν το φορτίο των κινδύνων και των υποχρεώσεων αυτών εξωτερικεύοντας τις αντίστοιχες δαπάνες. Αυτό έχει δύο βασικές συνέπειες : η πρώτη είναι ότι οι τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών δεν αντανακλούν τις πραγματικές δαπάνες, πράγμα το οποίο προκαλεί στρεβλώσεις του ανταγωνισμού υπέρ των λιγότερο αποδοτικών επιχειρήσεων και των ποιοτικά κατώτερων προϊόντων και υπηρεσιών· η δεύτερη είναι ότι οι δαπάνες που υφίσταται το κοινό είναι υψηλότερες εφόσον επωμίζονται τους κινδύνους και τις υποχρεώσεις άτομα άλλα από αυτά που θα μπορούσαν να τις επωμιστούν με τον πιο κατάλληλο οικονομικά τρόπο.

Είναι λοιπόν ανησυχητική η διαπίστωση ότι, παρά την προσπάθεια του κοινοτικού νομοθέτη και των εθνικών αρχών, απέχουμε πολύ ακόμη από τη γενικευμένη επικράτηση ισορροπημένων συμβατικών σχέσεων, ότι οι καταχρηστικές ρήτρες χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό και ότι πολλοί διαφορετικοί τύποι καταχρηστικών ρητρών εμφανίζονται καθημερινά.

Το παρόν κεφάλαιο κάνει μια λεπτομερή ανάλυση των διαφορετικών ερωτημάτων που τέθηκαν από την εφαρμογή της οδηγίας με βάση τις εθνικές εμπειρίες και υποδεικνύει ορισμένα σημεία που πρέπει να εξεταστούν για τη βελτίωση του συστήματος. Πρέπει να τονιστεί ότι τα ζητήματα που τίθενται στο τέλος κάθε σημείου δεν αντανακλούν σε καμιά περίπτωση κάποιο προσανατολισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως προς αυτά. **Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν έχει λάβει μέχρι σήμερα καμιά θέση σχετικά με τα ερωτήματα που τέθηκαν και επιδιώκει μόνον την έναρξη ενός όσο το δυνατόν πιο εκτενούς και πλούσιου διαλόγου σχετικά με αυτά**. Η Επιτροπή αποφάσισε έτσι να υποβάλει όλα τα συναφή ερωτήματα που της υποβλήθηκαν την τελευταία πενταετία και κυρίως στο πλαίσιο

---

[21] Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-240/98 έως C-244/98, Oceano Grupo Editorial, S.A. et Salvat Editores, S.A. κατά Rocío Murciano Quintero και άλλων.

συζητήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο συνέδριο στις 1/3 Ιουλίου 1999, ακόμη και εάν τα ερωτήματα αυτά φαίνονταν παράξενα, υπερβολικά τολμηρά ή δύσκολα στην εφαρμογή τους. **Εξάλλου, το τυχόν συμπέρασμα ότι ορισμένες ενέργειες είναι επιθυμητές, ακόμη και αναγκαίες, δεν συνεπάγεται αναγκαστικά ότι πρέπει να αναληφθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο.**

1. ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύθηκε εδώ και πολλά χρόνια για την απλοποίηση της κοινοτικής νομοθεσίας. Αυτό συνεπάγεται όχι μόνον την κωδικοποίηση πολλών κειμένων που αφορούν το ίδιο θέμα, αλλά και την αναθεώρηση του υφιστάμενου δικαίου με στόχο την κατάργηση απαρχαιωμένων ή άχρηστων διατάξεων και την αποσαφήνιση διατάξεων που αποτελούν πηγή δυσκολίας όσον αφορά την ερμηνεία τους. Κατά τη διάρκεια διαπραγματεύσεων στο Συμβούλιο εισήχθησαν πολλοί περιορισμοί στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Η τεκμηρίωση και το πρακτικό ενδιαφέρον των περιορισμών αυτών τέθηκαν συχνά υπό αμφισβήτηση στις συζητήσεις σχετικά με την οδηγία και κυρίως κατά τη διάρκεια του συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες τον Ιούλιο του 1999. Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από την Επιτροπή σχετικά με τη μεταφορά και την εφαρμογή των διατάξεων αυτών δεν αποτελούν απόδειξη όσον αφορά τη δικαιολόγηση και την ανάγκη για ορισμένους περιορισμούς στις σημερινές διατάξεις. Εάν οι πληροφορίες επιβεβαιωθούν, η μέριμνα για την απλοποίηση της κοινοτικής νομοθεσίας αναμένεται να οδηγήσει στην κατάργησή τους.

α) <u>Οι ρήτρες που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε ατομικό επίπεδο</u>

Η οδηγία αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της τις συμβατικές ρήτρες που έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης από τον καταναλωτή[22].

Ορισμένα κράτη μέλη (DK, FIN, F, S και ως ένα βαθμό A και NL) δεν μετέφεραν την εξαίρεση αυτή πράγμα το οποίο δεν προκάλεσε το παραμικρό πρακτικό πρόβλημα. Εξάλλου, η βάση CLAB δείχνει επίσης ότι η εξαίρεση αυτή δεν είχε πρακτικό αντίκτυπο στα κράτη μέλη που έχουν μεταφέρει την εξαίρεση εφόσον σε καμιά περίπτωση από όσες έχουν καταγραφεί δεν έχει τεθεί το θέμα της διαπραγμάτευσης σε ατομικό επίπεδο μιας συμβατικής ρήτρας. Εξάλλου, είναι ψευδαίσθηση να πιστεύει κανείς ότι οι συμβάσεις μαζικής κατανάλωσης μπορούν πραγματικά να περιέχουν ρήτρες για τις οποίες έχουν προηγηθεί μεμονωμένα διαπραγματεύσεις, άλλες από αυτές που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά του προϊόντος (χρώμα, μοντέλο, κ.λ.π.), την τιμή ή την ημερομηνία παράδοσης του αγαθού ή της παροχής υπηρεσίας, ρήτρες οι οποίες σπάνια δημιουργούν προβλήματα σχετικά με τον ενδεχομένως καταχρηστικό τους χαρακτήρα.

Αντίθετα, η ύπαρξη της εξαίρεσης στο κείμενο της οδηγίας δεν συμβάλλει στη σαφήνεια του κειμένου και οδηγεί σε παρερμηνείες που θα μπορούσαν να έχουν ως συνέπεια στην παρεξήγηση της έκφρασης «διαπραγματεύομαι» με την έκφραση «αποδέχομαι ρητά». Η Επιτροπή γνωρίζει, πράγματι, τις νέες πρακτικές που ακολουθούν ορισμένες επιχειρήσεις με στόχο να παρακάμψουν την εφαρμογή εθνικών διατάξεων που μεταφέρουν την οδηγία 93/13.

---

[22] Πρόκειται απλώς για μια έμμεση εξαίρεση στο άρθρο 3 που χρησιμεύει ως κριτήριο αξιολόγησης μόνον για τις ρήτρες «που δεν έχει γίνει μεμονωμένα η διαπραγμάτευσή τους». Η εξαίρεση αυτή προκύπτει από την κατάργηση από το Συμβούλιο του άρθρου 4 της τροποποιημένης πρότασης της Επιτροπής (COM (92) 66 τελικό, ΕΕ C 73 της 24.03.1992) που όριζε ειδικά κριτήρια εφαρμογής στις ρήτρες που η διαπραγμάτευσή τους γίνεται σε ατομικό επίπεδο.

Οι πρακτικές αυτές συνίστανται συχνά στη συμπερίληψη ρητρών στις συμβάσεις με τις οποίες ο καταναλωτής δηλώνει ότι έχει διαπραγματευθεί και αποδεχθεί ρητά τις γενικές συμβατικές ρήτρες και φθάνουν συχνά έως τη χρησιμοποίηση συμβάσεων που μοιάζουν να έχουν συνταχθεί στα μέτρα του καταναλωτή καθώς συντάσσονται εξ ολοκλήρου από ηλεκτρονικό υπολογιστή κατά περίπτωση και δεν υπάρχουν σε εκτυπωμένη έκδοση.

Οι πρακτικές αυτές, εκτός του ότι είναι νομικά αναποτελεσματικές είναι και εξαιρετικά επιζήμιες για τον καταναλωτή καθώς τον οδηγούν σε λάθη όσον αφορά τα δικαιώματά του. Είναι άμεσα εμπνευσμένες από τον περιορισμό της οδηγίας στις συμβατικές ρήτρες που δεν έχει προηγηθεί η διαπραγμάτευσή τους «σε ατομικό επίπεδο**».**

β) <u>Η εξαίρεση σχετικά με τις διατάξεις αναγκαστικού δικαίου (άρθρο 1.2)</u>

Πολλά κράτη μέλη δεν μετέφεραν αυτό τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής (A, DK, FIN, F, NL, S, EL, B), δίχως όμως αυτό να προκαλέσει προβλήματα όσον αφορά την εφαρμογή. Κατά την έννοια της οδηγίας, η έκφραση «διατάξεις αναγκαστικού δικαίου» δεν αντανακλά τη διάκριση που γίνεται συνήθως στο αστικό δίκαιο μεταξύ των διατάξεων αναγκαστικού και ενδοτικού δικαίου. Πράγματι, η οδηγία ορίζει ότι η έκφραση «νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου» καλύπτει τους κανονισμούς που με βάση το νόμο εφαρμόζονται μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών απουσία άλλης μεταξύ τους ρύθμισης (13η αιτιολογική σκέψη). Επίσης κατά την έννοια της οδηγίας, οι διατάξεις που αντανακλούν νομοθετικές ή ρυθμιστικές διατάξεις θεωρητικά δεν περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες και μπορούν λοιπόν να εξαιρεθούν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, υπό τον όρο ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν για τη μη συμπερίληψη καταχρηστικών ρητρών σε αυτές (14η αιτιολογική σκέψη).

Εξάλλου, στο πλαίσιο του άρθρου 1 παρ.2, οι δημόσιες υπηρεσίες που **περιλαμβάνονται** στον ορισμό του επαγγελματία (άρθρο 2γ) δεν μπορούν να εξαιρεθούν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας βάσει των «αναγκαστικών διατάξεων» αποκλειστικά λόγω του ότι η σχέση μεταξύ των παρεχόμενων υπηρεσιών και του πελάτη διέπεται από κανονισμούς και όχι από τη σύμβαση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διευκρινίζει ότι «η έννοια της σύμβασης περιλαμβάνει επίσης τις συναλλαγές με τις οποίες πραγματοποιούνται προμήθειες ή παροχές υπηρεσιών στο ρυθμιστικό πλαίσιο».

Ωστόσο, στα διάφορα κράτη μέλη διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν εμπόδια στον έλεγχο των συμβάσεων υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και ότι τα εθνικά δικαστήρια διστάζουν όσον αφορά τον κατάλληλο έλεγχο των συμβατικών ρητρών που αφορούν την παροχή των υπηρεσιών αυτών.

Έτσι, η μελέτη που πραγματοποίησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας επέτρεψε να λυθούν τεράστια προβλήματα αλλά και έδειξε ότι προέρχονταν από τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των υπηρεσιών αυτών και των εθνικών νομικών συστημάτων και όχι από τη μεταφορά ή μη του άρθρου 1.2 της οδηγίας.

γ) <u>Η εξαίρεση που σχετίζεται με την τιμή και με το αντικείμενο της σύμβασης (άρθρο 4.2)</u>

Και σε αυτή την περίπτωση μεγάλο μέρος των κρατών μελών δεν μετέφερε αυτόν τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής (DK, E, FIN, L, P, S, EL). Για μια ακόμη φορά αυτό δεν επέφερε προβλήματα όσον αφορά την πρακτική εφαρμογή. Τα δικαστήρια αυτών των κρατών μελών δεν προέβησαν σε αναθεώρηση των τιμών ούτε σε τροποποίηση της έννοιας των συμβάσεων μαζικά ή αδιάκριτα όπως ήταν ο φόβος ορισμένων ειδημόνων και ορισμένων επαγγελματικών κύκλων. Πράγματι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων ούτε η ίδια η τιμή,

που προκύπτει από τις συνθήκες του ανταγωνισμού, ούτε οι ρήτρες που αναφέρονται με τρόπο σαφή και κατανοητό στον ορισμό του αντικειμένου της σύμβασης, δεν είναι σε θέση να δημιουργήσουν προβλήματα που θα έπρεπε να λυθούν με την εφαρμογή της νομοθεσίας περί καταχρηστικών ρητρών. Η εξαίρεσή τους από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας προκαλεί ωστόσο αμφιβολίες όσον αφορά την ερμηνεία που είναι επιζήμιες για την ορθή εφαρμογή του κειμένου.

Σε ό,τι αφορά την τιμή οι ρήτρες που αφορούν την τιμή υπόκεινται πράγματι στον έλεγχο που προβλέπεται από την οδηγία εφόσον η εξαίρεση αφορά αποκλειστικά το ανάλογο μεταξύ της τιμής και της αμοιβής αφενός και τις παρεχόμενες υπηρεσίες ή αγαθά αφετέρου. Οι ρήτρες που ορίζουν τον τρόπο υπολογισμού ή τους όρους μετατροπής της τιμής υπόκεινται εξ ολοκλήρου στον έλεγχο της οδηγίας.

Σε ό,τι αφορά το αντικείμενο της σύμβασης, η εξαίρεσή του από την οδηγία δεν συμβάλλει καθόλου στην αποκατάσταση ορισμένων περιπτώσεων στις οποίες το στοιχείο αυτό είναι εξαιρετικής σημασίας. Τυπικό είναι το παράδειγμα των ασφαλειών: πώς μπορεί να καθοριστεί εάν η εξαίρεση ενός ορισμένου κινδύνου κάλυψης[23] της ασφάλειας είναι ρήτρα σχετική με το αντικείμενο της σύμβασης – και κατά συνέπεια εξαιρούμενη του ελέγχου – ή εάν πρόκειται για μια ρήτρα εξαίρεσης της ευθύνης που υπόκειται στην οδηγία;

Ερώτημα 1 : Πρέπει να προβλεφθεί η εξάλειψη των τριών περιορισμών που αναφέρονται στο επίπεδο του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας ή μερικών μεταξύ αυτών των περιορισμών; Εάν ναι, ποιες και ενδεχομένως υπό ποιους όρους; Εάν όχι, ποιοι λόγοι δικαιολογούν τη διατήρηση των περιορισμών αυτών;

2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗΣ ΡΗΤΡΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

Για την αξιολόγηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας η οδηγία παρέχει δύο μέσα, ένα βασικό και ένα συμπληρωματικό. Πράγματι, η οδηγία προβλέπει ένα γενικό κριτήριο (άρθρο 3.1[24]) το οποίο συμπληρώνεται από ένα ενδεικτικό κατάλογο ρητρών που κανονικά θεωρούνται καταχρηστικές (παράρτημα της οδηγίας).

Σε ό,τι αφορά το γενικό κριτήριο μεταφέρθηκε με διαφορετικούς τρόπους από τα κράτη μέλη. Ορισμένα το μετέφεραν κατά λέξη ενώ άλλα παρέκκλιναν σε διαφορετικούς βαθμούς. Η πρακτική δείχνει ωστόσο ότι αυτό που μετράει τελικά είναι η πρακτική εφαρμογή του γενικού κριτηρίου και όχι η κυριολεκτική σύγκριση των νομοθεσιών.

Το δεύτερο μέσο αξιολόγησης του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας συνίσταται σε έναν ενδεικτικό κατάλογο ο οποίος τοποθετείται στο παράρτημα της οδηγίας. Η ενδεικτική φύση του καταλόγου συνεπάγεται ότι μια συμβατική ρήτρα που αντιστοιχεί σε ένα από τα παραδείγματα του παραρτήματος δεν είναι αυτομάτως καταχρηστική[25]. Ωστόσο αποτελεί πολύτιμο εργαλείο τόσο για τους δικαστές όσο και για τις αρχές και για τους οικονομικούς φορείς.

---

23 Δεν έχει σημασία αν χαρακτηρίζεται αρνητικά (εξαίρεση) ή θετικά (εξαιρούμενος κίνδυνος).

24 Η οδηγία προβλέπει στο άρθρο 3.1 ότι μια ρήτρα είναι καταχρηστική «όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση».

25 Το αντίθετο ισχύει επίσης υπό την έννοια ότι μια συμβατική ρήτρα που φαίνεται να εγκρίνεται από το παράρτημα δεν είναι αυτομάτως «μη καταχρηστική».

Μολονότι ο κατάλογος είναι «ενδεικτικός» τα κράτη μέλη έχουν ωστόσο την υποχρέωση να περιλάβουν στην πράξη μεταφοράς ώστε να κοινοποιηθεί στους νομικούς και στο κοινό γενικότερα. Το περιεχόμενο του καταλόγου πρέπει στο εξής να συμπεριλαμβάνεται εξ ολοκλήρου στις εθνικές νομοθεσίες. Πράγματι, προκύπτει από την υφιστάμενη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου ότι είναι σημαντικό, για την ικανοποίηση της απαίτησης της ασφάλειας του δικαίου, να υπάρχει για τους ιδιώτες μια σαφής και καθορισμένη νομική κατάσταση η οποία να τους επιτρέπει να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους στο σύνολό τους[26].

Αυτή καθαυτή η υποχρέωση της μεταφοράς του καταλόγου έθεσε δύο τύπους προβλημάτων.

Καταρχήν διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν ορισμένες χώρες που αρνούνται να μεταφέρουν τον κατάλογο του παραρτήματος της οδηγίας ως έχει[27]. Οι εθνικές αρχές αυτών των κρατών υποστηρίζουν αφενός ότι ένας τέτοιος ενδεικτικός κατάλογος καταχρηστικών ρητρών θα επέφερε κάποια σύγχυση με κίνδυνο να μειωθεί το επίπεδο προστασίας του καταναλωτή (καθώς ορισμένες ρήτρες απαγορεύονται ήδη στο εθνικό δίκαιο των κρατών αυτών) και φοβούνται αφετέρου ότι ο δικαστής ενδέχεται να τείνει να περιορίσει την αξιολόγησή του μόνον στις ρήτρες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο και αυτό εις βάρος του κριτηρίου της γενικής αξιολόγησης.

Δεύτερον, η νομολογία έδειξε ότι ο τρόπος με τον οποίο καταρτίζεται ο κατάλογος μειώνει την ισχύ του στην πράξη. Πράγματι, περιέχει ρήτρες που συχνά ορίζονται με σχετικά ασαφή τρόπο, με συνέπεια μια και μόνη ρήτρα του καταλόγου να περιβάλλει έναν μεγάλο αριθμό διαφορετικών συμβατικών ρητρών. Για το λόγο αυτό σε ό,τι αφορά το σημείο β) του καταλόγου, π.χ., η βάση δεδομένων CLAB δείχνει ότι το ένα τρίτο των περιπτώσεων που αφορούν το παράρτημα αφορά αποκλειστικά το σημείο αυτό!

Το ζήτημα της φύσης του καταλόγου τέθηκε κατά τη διάρκεια προπαρασκευαστικών εργασιών της οδηγίας. Πράγματι, στην αρχική πρόταση της 24ης Ιουλίου 1990[28], ο χαρακτήρας του καταλόγου του παραρτήματος δεν ήταν σαφώς καθορισμένος από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ωστόσο, με την ευκαιρία τροποποιήσεων που ψηφίστηκαν σε πρώτη ανάγνωση στις 20 Νοεμβρίου 1991, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζήτησε[29] ο κατάλογος του παραρτήματος να είναι περιοριστικός αλλά όχι εξαντλητικός. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διευκρίνισε στην πρότασή της που τροποποιήθηκε στις 5 Μαρτίου 1992[30] τον δεσμευτικό χαρακτήρα του καταλόγου δεν ακολουθήθηκε όμως από το Συμβούλιο που στην κοινή του θέση της 22ας Σεπτεμβρίου 1992 θεώρησε ότι ο κατάλογος έπρεπε να είναι ενδεικτικός.

Πρέπει να διαπιστωθεί ότι οι εθνικές νομοθεσίες γενικά δεν ακολούθησαν την προσέγγιση που ακολουθήθηκε τελικά από την οδηγία και συχνά προχωρούν πέρα από αυτή. Έτσι ορισμένες χώρες (A, E, B, LUX, G) παρουσιάζουν καταλόγους όπου οι ρήτρες θεωρούνται πάντα καταχρηστικές (μαύροι κατάλογοι), ενώ άλλες προβλέπουν μαύρους και γκρι καταλόγους (P, NL, D, I) και μόνον μια μειονότητα χωρών (F, UK, IRL) επεδίωξε την κατάρτιση ενός μη δεσμευτικού καταλόγου όπως αυτού της οδηγίας.

Από την άποψη αυτή είναι σημαντικό να σημειωθεί η σημασία που έχει ένας «μαύρος» κατάλογος για την αξιολόγηση του καταχρηστικού χαρακτήρα από τις νομολογίες. Πράγματι

---

26 Απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 1996, C-236/95, Επιτροπή κατά Ελλάδας, Rec. 1996, I-4459, att. 13.

27 Πρόκειται για τη Φινλανδία, τη Σουηδία και τη Δανία. Εκκρεμούν διαδικασίες λόγω παράβασης κατά αυτών των χωρών.

28 COM(90)322 τελικό, JOCE C 243 της 28ης Σεπτεμβρίου 1990.

29 Στην τροπολογία 11.

30 JOCE C73, 24 Μαρτίου 1992.

η βάση Clab δείχνει ότι από 1849 περιπτώσεις που αναφέρθηκαν σε εθνικούς καταλόγους ρητρών, οι 1689 αφορούν δεσμευτικούς καταλόγους (ή μαύρους) ενώ 160 δεν αφορούν παρά μη δεσμευτικούς (ή γκρι) καταλόγους.

Ερώτημα 2 : Σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο του καταλόγου, πρέπει να συντάσσονται τα παραδείγματα με περισσότερες λεπτομέρειες και μάλιστα να αυξηθεί ο αριθμός των ρητρών, ώστε να βελτιωθεί το πρακτικό αποτέλεσμα του εν λόγω καταλόγου;

Πρέπει να τροποποιηθεί η φύση του καταλόγου ώστε να επιτευχθεί όχι μόνον μια εφαρμογή πιο πιστή στην οδηγία αλλά και για να συμβάλλουμε και στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών;

3. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας οι συμβατικές ρήτρες που προτείνονται στους καταναλωτές πρέπει πάντα να είναι σαφείς και κατανοητές. Η αρχή της διαφάνειας στην οποία βασίζεται το άρθρο 5 παρουσιάζει διάφορες λειτουργίες ανάλογα με την ενδεχόμενη σχέση που έχει με άλλες διατάξεις της οδηγίας.

Πράγματι η αρχή της διαφάνειας μπορεί να παρουσιαστεί ως μέσο για τον έλεγχο της εισαγωγής συμβατικών όρων κατά τη σύναψη της σύμβασης (μόλις αυτή αναλυθεί βάσει της αιτιολογικής σκέψης 20[31]) ή του περιεχομένου των συμβατικών όρων (μόλις γίνει η ανάγνωση της σύμβασης βάσει του γενικού κριτηρίου που καθιερώθηκε στο άρθρο 3).

Η αρχή της διαφάνειας πρέπει επίσης να εξασφαλίσει ότι ο καταναλωτής είναι όντως σε θέση να αποκτήσει πριν από τη σύναψη της σύμβασης τις αναγκαίες πληροφορίες έτσι ώστε να αποφασίσει έχοντας πλήρη επίγνωση των πραγμάτων.

Η Επιτροπή, υπολογίζοντας τη σημασία που έχει για τον καταναλωτή το δικαίωμα για πληροφορίες πριν από τη σύναψη σύμβασης, συνέταξε διάταξη με αυτό το περιεχόμενο στην τροποποιημένη πρόταση της οδηγίας το 1992[32]. Παρά το γεγονός ότι το Συμβούλιο διέγραψε αργότερα αυτό το δικαίωμα για πληροφόρηση από το κείμενο[33], ορισμένα στοιχεία της οδηγίας επιδέχονται ερμηνεία που ενδεχομένως το αναγνωρίζει έμμεσα[34].

---

31 Η αιτιολογική σκέψη 20 καθορίζει ότι « *ότι οι συμβάσεις πρέπει να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο- ότι ο καταναλωτής πρέπει να έχει πράγματι την ευκαιρία να λάβει γνώση όλων των ρητρών και ότι σε περίπτωση αμφιβολίας πρέπει να υπερισχύσει η πιο ευνοϊκή ερμηνεία για τον καταναλωτή-* ».

32 Η πρώην δεύτερη παράγραφος του άρθρου 5 προέβλεπε ότι « *ανεξάρτητα από τον αθέμιτο ή όχι χαρακτήρα, οι όροι που δεν ήταν το αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης δεν θεωρούνται ότι έχουν γίνει αποδεκτοί από τον καταναλωτή παρά μόνον όταν αυτός είχε πράγματι την ευκαιρία να ενημερωθεί γι' αυτούς πριν από τη σύναψη της σύμβασης* » (ΕΕ C 73 της 24.03.92).

33 Το Συμβούλιο μολονότι είχε ευνοϊκή στάση απέναντι στην αρχή της παραχώρησης αυτού του δικαιώματος στον καταναλωτή, θεώρησε ότι αυτή η αρχή δεν εμπίπτει στο νομικό πλαίσιο της οδηγίας 93/13, αλλά στους εθνικούς κανόνες που συνδέονται με τη διαμόρφωση των συμβάσεων.

34 Η αιτιολογική σκέψη 20 που αφορά το άρθρο 5 προβλέπει *« ότι ο καταναλωτής πρέπει να έχει πράγματι την ευκαιρία να λάβει γνώση όλων των ρητρών »*. Στο παράρτημα προβλέπεται κάτω από το σημείο θ) ότι μια ρήτρα μπορεί να κηρυχθεί καταχρηστική εάν έχει για αντικείμενο « *να συνάγουν αμετάκλητα την εκ μέρους του καταναλωτή αποδοχή ρητρών τις οποίες δεν είχε καμία πραγματική δυνατότητα να γνωρίζει πριν συνάψει τη σύμβαση* ».

Ωστόσο η πραγματικότητα φαίνεται εντελώς διαφορετική εφόσον ο καταναλωτής σπάνια έχει τη δυνατότητα, ακόμα και όταν το ζητά ρητά από τον επαγγελματία, να λάβει από αυτόν τους συμβατικούς όρους που στη συνέχεια θα διέπουν τη σύμβασή του.

Η Επιτροπή διαισθάνθηκε αυτή τη συγκεκριμένη δυσκολία στη διάρκεια των μελετών που ανέθεσε προκειμένου να διαπιστώσει την ύπαρξη καταχρηστικών όρων σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας[35].

Συνεπώς η παρούσα κατάσταση δείχνει την πλήρη απουσία « ανταγωνισμού » όσον αφορά την ποιότητα των συμβατικών όρων.

Εξάλλου η καταπάτηση της αρχής της διαφάνειας δεν επιφέρει κυρώσεις με την έννοια του όρου, εφόσον οι συμβατικές ρήτρες που δεν τηρούν τα κριτήρια της σαφήνειας και του κατανοητού ούτε διαγράφονται από τη σύμβαση ούτε θεωρούνται ως καταχρηστικές[36].

Πράγματι το άρθρο 5 προβλέπει ότι σε τέτοια περίπτωση πρέπει να υπερισχύσει μόνον η πιο ευνοϊκή ερμηνεία για τον καταναλωτή, επιτρέποντας έτσι στο συμβατικό όρο να παραμείνει παρά την ανωμαλία που τον χαρακτηρίζει.

Ερώτημα 3 : Πρέπει να καθοριστεί με μεγαλύτερη ακρίβεια η έννοια και η λειτουργία της αρχής της διαφάνειας μέσα στην οδηγία;

Ερώτημα 4 : Πρέπει να παρασχεθεί ρητά στον καταναλωτή το δικαίωμα να λαβαίνει γνώση με ουσιαστικό τρόπο των συμβατικών ρητρών πριν από τη σύναψη της σύμβασης[37] ; Πρέπει το δικαίωμα αυτό να επεκταθεί σε κάθε ενδιαφερόμενο, όπως σε ερευνητές, ακόμα και σε ανταγωνιστές, προκειμένου να αυξηθεί η διαφάνεια της αγοράς και κατ' επέκταση ο ανταγωνισμός;

Ερώτημα 5 : Σε περίπτωση παραβίασης της αρχής της διαφάνειας, πρέπει το επίπεδο προστασίας του καταναλωτή να ενισχυθεί προβλέποντας είτε την επέκταση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 7 (δυνατότητα αγωγής κατά των ασαφών ρητρών, άσχετα με τον καταχρηστικό χαρακτήρα τους[38]) είτε μια ειδική κύρωση (όπως η αδυναμία επίκλησης εις βάρος του καταναλωτή των συμβατικών ρητρών που είναι ασαφείς για αυτόν,

---

35 Για παράδειγμα, η απόκτηση των συμβατικών όρων αποδείχθηκε ιδιαίτερα δυσχερής στις μελέτες που αφορούσαν τις ασφαλιστικές συμβάσεις, τις τουριστικές συμβάσεις και τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.

36 Ωστόσο η νομολογία ήδη θεωρεί ότι η ασάφεια μιας συμβατικής ρήτρας μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράνομη. Η βάση δεδομένων CLAB παρέχει παραδείγματα για αυτό το θέμα, όπως εκείνο της δικαστικής απόφασης της 20ής Σεπτεμβρίου 1989, που εξέδωσε το πολυμελές πρωτοδικείο του Créteil (Γαλλία) ενώπιον του οποίου σύλλογοι καταναλωτών ζητούσαν την κατάργηση ρήτρας σχετικά με μια σύμβαση δανείου. Η ρήτρα προέβλεπε, χωρίς άλλες ενδείξεις, ότι ο αποδέκτης του δανείου είχε την υποχρέωση να ολοκληρώσει το φάκελό του μέσα στην προκαθορισμένη προθεσμία προκειμένου να έχει θετική έκβαση η αίτηση δανειοδότησης. Το δικαστήριο έκρινε τη ρήτρα παράνομη λόγω της έλλειψης σαφήνειας (Clab FR 000012).

37 Διάφορες τομεακές οδηγίες καθιέρωσαν ρητά ένα τέτοιο δικαίωμα για την προσυμβατική πληροφόρηση. Αυτή είναι π.χ. η περίπτωση της οδηγίας 85/577 για τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος (άρθρο 4), της οδηγίας 90/314 για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις (άρθρο 4), της οδηγίας 94/47 για την απόκτηση δικαιώματος χρήσης ακινήτων υπό καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης (άρθρο 3), της οδηγίας 97/7 για τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (άρθρο 4), κ.τ.λ.

38 Αυτή η δυνατότητα ενδεχομένως θα προκύψει ήδη από την οδηγία 98/27/ΕΚ περί των αγωγών παραλείψεως, η οποία πρέπει να μεταφερθεί έως την 1η Ιανουαρίου 2001.

εφόσον δεν έχει τη δυνατότητα να τις γνωρίσει πριν από τη σύναψη της σύμβασης);

4. ΟΙ ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Το άρθρο 6.1 της οδηγίας προβλέπει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες που περιλαμβάνονται σε ατομική σύμβαση δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή σε όρους που καθορίζονται από το εκάστοτε εθνικό δίκαιο. Ο επιδιωκόμενος στόχος πρέπει λοιπόν να επιτευχθεί ανάλογα με τα διάφορα νομικά συστήματα, στα οποία τα κράτη μέλη έχουν την ελευθερία να υποβάλουν τις καταχρηστικές ρήτρες.

Λόγω της ποικιλίας των υπαρχουσών νομικών παραδόσεων, αυτή η διάταξη ενσωματώθηκε με διαφορετικό τρόπο (οι αστικές κυρώσεις κυμαίνονται από την ανυπαρξία, στην ακυρότητα, στην ακυρωσία, στο ανίσχυρο ή το ανεφάρμοστο τέτοιων καταχρηστικών ρητρών).

Ωστόσο, και προκειμένου να διατηρηθεί η εμβέλεια και να διασωθεί η χρήσιμη επίδραση της οδηγίας, τα νομικά συστήματα πρέπει να τηρήσουν σειρά αρχών προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι μια καταχρηστική ρήτρα όντως δεν δεσμεύει τον καταναλωτή. Από αυτή την άποψη ο καταναλωτής πρέπει όχι μόνον να έχει τη δυνατότητα, η οποία δεν θα επιδέχεται άρνηση, να αναφέρει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών στη διάρκεια δικαστικής διαδικασίας, αλλά και να μπορεί να αρνηθεί να εκτελέσει τις υποχρεώσεις του που προκύπτουν από τις καταχρηστικές ρήτρες χωρίς να απαιτείται προηγούμενη δικαστική απόφαση[39].

Εξάλλου η δικαστική απόφαση που θεωρεί μια ρήτρα ως καταχρηστική πρέπει να ισχύσει από τη σύναψη της σύμβασης (*ex tunc*). Τέλος ο δικαστής πρέπει να είναι σε θέση να διαγνώσει αυτεπάγγελτα τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας, στο βαθμό που αυτό είναι απαραίτητο για την απόφασή του. Είναι αρκετά δύσκολο να εκτιμηθεί ο βαθμός στον οποίο τα διάφορα εθνικά συστήματα καταλήγουν σε τέτοια αποτελέσματα, όμως υπάρχει η υποψία ότι τα πράγματα δεν έχουν πάντα έτσι.

Το βελγικό σύστημα αποτελεί καλό παράδειγμα. Αυτό το κράτος μέλος είχε νόμο προγενέστερο της οδηγίας που προέβλεπε το γενικό ορισμό των καταχρηστικών ρητρών και ένα "μαύρο κατάλογο" ρητρών που θεωρούνται ως καταχρηστικές. Βάσει αυτού θεωρούσε τις ρήτρες που περιλαμβάνονταν στον κατάλογο αυτόματα ως άκυρες και απαγορευμένες, ενώ οι ρήτρες που ενέπιπταν στο γενικό ορισμό δεν ήταν αυτόματα άκυρες. Σε αυτό το σύστημα φαίνεται πως ο δικαστής είχε τη δυνατότητα και όχι την υποχρέωση να τις ακυρώσει, με συνέπεια το γεγονός ότι μια καταχρηστική ρήτρα μπορούσε ακόμα να δεσμεύσει τον καταναλωτή. Αυτή η κατάσταση που αντιτίθεται στο πνεύμα της οδηγίας διευθετήθηκε με νομοθετική τροποποίηση.

Ωστόσο παραμένουν και άλλα προβλήματα όσον αφορά το θέμα αυτό. Έτσι δεν είναι καθόλου σαφές ότι οι εθνικές δικαστικές αρχές έχουν το καθήκον, ακόμα περισσότερο την αρμοδιότητα, να εκτιμήσουν *ex officio* τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών. Είναι αυτονόητο ότι πρόκειται για την αρμοδιότητα/καθήκον για την αυτεπάγγελτη

---

[39] Είναι αυτονόητο ότι εάν η επιχείρηση αμφισβητήσει την τοποθέτηση του καταναλωτή, μπορεί να προσφύγει στα δικαστήρια εναντίον του και να δικαιωθεί, με όλες τις συνέπειες που αυτό συνεπάγεται για τον καταναλωτή στην περίπτωση που ο δικαστής συμπεράνει ότι η συμβατική ρήτρα δεν ήταν καταχρηστική.

εκτίμηση του ενδεχόμενου καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών που είναι σχετικές με την επίλυση της διαφοράς και όχι όλων των άλλων ρητρών της σύμβασης. Η εμπειρία στα κράτη μέλη δείχνει αφενός ότι οι εθνικές δικαστικές αρχές συχνά είναι επιφυλακτικές στο να επιληφθούν αυτεπάγγελτα και αφετέρου ότι όταν επιλαμβάνονται τέτοιων περιπτώσεων, υπάρχει η πιθανότητα η διαδικασία αυτή να κατακυρωθεί. Για παράδειγμα το γαλλικό Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, ύστερα από προσφυγή ακύρωσε, λόγω διαδικαστικής πλημμέλειας, απόφαση δικαστηρίου που εκτίμησε αυτεπάγγελτα τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας (Cass. civ. 16/02/94 - INC n° 3326 - Clab fr000524).

Όμως, προκειμένου να δοθεί πλήρης ισχύ στην οδηγία (και κυρίως στο άρθρο 6, παράγραφος 1, που προβλέπει ότι οι καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες δεν πρέπει να δεσμεύουν τους καταναλωτές), πρέπει να αναγνωριστεί στις εθνικές δικαστικές αρχές η δυνατότητα αυτή για εκτίμηση *ex officio*[40]. Εξάλλου οι αστικές κυρώσεις που προβλέπονται από τα κράτη μέλη δεν φαίνονται επαρκείς για την προστασία του καταναλωτή και για τον αποτελεσματικό εξαναγκασμό των επαγγελματιών να μην χρησιμοποιούν καταχρηστικές ρήτρες[41].

Πράγματι ο μόνος κίνδυνος (ο οποίος είναι εξάλλου μικρός) που διατρέχει ο επαγγελματίας όταν ένας ενημερωμένος καταναλωτής αμφισβητεί μια ρήτρα ενώπιον της δικαιοσύνης είναι η ακύρωση της ισχύος της εν λόγω ρήτρας. Εξάλλου όταν ο επαγγελματίας αποτελεί αντικείμενο αγωγής παραλείψεως, ο μόνος κίνδυνος που διατρέχει είναι να υποχρεωθεί να αντικαταστήσει τη ρήτρα που έχει κατηγορηθεί από άλλη. Και στις δύο περιπτώσεις ο επαγγελματίας θα βρεθεί τελικά σε μια κατάσταση παρόμοια με εκείνη που θα είχε υπάρξει εάν δεν είχε ποτέ χρησιμοποιήσει την καταχρηστική ρήτρα. Ωστόσο μπορεί να αποκομίσει οφέλη από τη χρήση αυτής της ρήτρας όσον αφορά όλους τους καταναλωτές που δεν είχαν την πληροφόρηση ή τα μέσα που θα τους επέτρεπαν να αντιδράσουν. Και στην περίπτωση αγωγής, η κύρωση δεν είναι αρκετά αποτρεπτική για τον επαγγελματία εφόσον δεν πλήττει την προηγούμενη χρήση της καταχρηστικής ρήτρας αλλά περιορίζεται στην απαγόρευσή της στο μέλλον.

Ερώτημα 6 : Πρέπει οι υπάρχουσες αστικές κυρώσεις να ενισχυθούν ώστε να επιτευχθεί πραγματική και αποτελεσματική προστασία του καταναλωτή από τις καταχρηστικές ρήτρες που εισάγονται στις συμβάσεις;

---

40 Τα συμπεράσματα του Γενικού Εισαγγελέα της 16ης Δεκεμβρίου 1999 (κοινές υποθέσεις C-240/98 έως C-244/98 – Océano Grupo Editorial, S.A. και Salvat Editores, S.A. κατά των Rocío Murciano Quintero και λοιπών) υποστηρίζουν απόλυτα αυτή την τοποθέτηση. Κατά τον Γενικό Εισαγγελέα, η κύρωση που προβλέπεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1 της οδηγίας "προσδίδει στις διατάξεις της οδηγίας το χαρακτήρα των "επιτακτικών" κανόνων δημόσιας και οικονομικής φύσης, ο οποίος δεν μπορεί παρά να αντικατοπτρίζεται στις αρμοδιότητες που παραχωρούνται στον εθνικό δικαστή". Εξάλλου ο Γενικός Εισαγγελέας υπογραμμίζει ότι υπάρχει "δημόσιο συμφέρον ώστε οι ρήτρες που είναι επιζήμιες για τους καταναλωτές να μην έχουν συνέπειες" και διευκρινίζει ότι "η αυτεπάγγελτη επέμβαση του δικαστή αποτελεί όχι μόνον μέσο εξαιρετικής αποτελεσματικότητας για κατασταλτικούς σκοπούς, αλλά επίσης φαίνεται ότι έχει αποτελεσματική αποτρεπτική επίδραση κατά της εισαγωγής ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές".

41 Σε αυτό το θέμα, η Επιτροπή είχε υποδείξει στην ανακοίνωσή της στις 03 Μαΐου 1995 στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (σχετικά με το ρόλο των κυρώσεων για τη θέση σε εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας στον τομέα της Εσωτερικής Αγοράς, COM (95) 162 τελικό) ότι είναι σημαντικό να εξασφαλισθεί και να βελτιωθεί η διαφάνεια των εθνικών συστημάτων κυρώσεων έτσι ώστε να μπορεί να επιβεβαιωθεί ο πραγματικός, αναλογικός και αποτρεπτικός χαρακτήρας αυτών των συστημάτων. Το Συμβούλιο, με το ψήφισμά του της 29ης Ιουνίου 1995 (για την ενιαία και αποτελεσματική εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου και για τις κυρώσεις κατά των παραβάσεων των διατάξεών του περί εσωτερικής αγοράς, ΕΕ C 188 της 22.07.1995).

Ερώτημα 7 : Πρέπει να καθοριστεί ρητά η αρμοδιότητα/καθήκον που βαρύνει τις εθνικές δικαστικές αρχές σχετικά με την αυτεπάγγελτη εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών οι οποίες μπορεί να ενδιαφέρουν την επίλυση διαφοράς;

Ερώτημα 8 : Πρέπει να προβλεφθούν άλλες κυρώσεις (ποινικής φύσης ή αποζημιώσεις και τόκοι) προκειμένου ο επαγγελματίας να αποτραπεί πραγματικά από τη χρήση καταχρηστικών ρητρών;

5. ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΩΝ ΡΗΤΡΩΝ

Στο άρθρο 7 η οδηγία επιβάλλει στα κράτη μέλη την ύπαρξη κατάλληλου και αποτελεσματικού συστήματος για την παράλειψη των καταχρηστικών ρητρών. Παρ' ότι η οδηγία παρέχει το δικαίωμα επιλογής μεταξύ δικαστικής και διοικητικής διαδικασίας για αυτό το σκοπό, όλες οι εθνικές νομοθεσίες επέλεξαν τη δικαστική επιλογή.

Πράγματι με δεδομένη τη σημερινή κατάσταση του θετικού δικαίου των κρατών μελών, μόνον τα δικαστικά όργανα είναι αρμόδια για την κατάργηση των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών.

Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στα διάφορα εθνικά δικαστικά συστήματα όσον αφορά την αρμοδιότητα.

Όσον αφορά την αρμοδιότητα *rationae materiae*, αυτή ανήκει είτε στα τακτικά δικαστήρια (στα περισσότερα κράτη μέλη) είτε σε ειδικές δικαστικές αρχές (όπως το "High Court" στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία και το "Market Court" στις σκανδιναβικές χώρες).

Όσον αφορά την αρμοδιότητα *rationae loci*, αυτή παραχωρείται είτε στα δικαστήρια του τόπου κατοικίας του εναγομένου (στα περισσότερα κράτη μέλη) είτε σε ένα και μόνον δικαστήριο που θα έχει αρμοδιότητα για όλη την εθνική επικράτεια (όπως στην περίπτωση του "Market Court" στις σκανδιναβικές χώρες).

Τέλος, υπάρχουν αξιοσημείωτες διαφορές και όσον αφορά την ισχύ του δεδικασμένου των αποφάσεων που εξέδωσαν αυτά τα δικαστικά όργανα. Ενώ στην πλειονότητα των εθνικών δικαστικών συστημάτων υπάρχει η δυνατότητα προσφυγής σε δευτεροβάθμια δικαστική αρχή για τις αποφάσεις που ελήφθησαν, σε άλλα εθνικά δίκαια οι αποφάσεις που λαμβάνονται θεωρούνται ως τελεσίδικες (όπως στην περίπτωση του "Market Court" στις σκανδιναβικές χώρες).

Είναι ενδιαφέρον να υπογραμμιστεί ότι παρά την υπεροχή του δικαστικού χαρακτήρα, πολλά συστήματα δείχνουν μια « διοικητική » συνιστώσα μη αμελητέα. Από αυτή την άποψη, σε ορισμένα κράτη μέλη όχι μόνον οι οργανώσεις των καταναλωτών μπορούν να ζητήσουν την παράλειψη των καταχρηστικών ρητρών ενώπιον του δικαστηρίου, αλλά η πρωτοβουλία μπορεί επίσης να προέρχεται από πρόσωπο επιφορτισμένο με αποστολή δημόσιου ενδιαφέροντος. Αυτή είναι ιδίως η περίπτωση του "Director of the Office of Fair Trading" (Διευθυντή του γραφείου για το δίκαιο εμπόριο) στο Ηνωμένο Βασίλειο, του Διευθυντή των Υποθέσεων των Καταναλωτών[42] στην Ιρλανδία, του Διαμεσολαβητή των καταναλωτών στις

[42] Στην Ιρλανδία ο νόμος 27/1995 για τη μεταφορά επιφυλάσσεται του δικαιώματος να εισάγει ακυρωτικές πράξεις μόνον στον διευθυντή των υποθέσεων των καταναλωτών (αυτή τη στιγμή εκδικάζεται διαδικασία παράβασης κατά της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας για τη μη σωστή μεταφορά του άρθρου 7 παράγραφος 2 της οδηγίας).

σκανδιναβικές χώρες και της "Verbraucherschutzverein" (Ένωσης προστασίας των καταναλωτών)[43] στη Γερμανία. Οι περιπτώσεις της Πορτογαλίας και της Ισπανίας[44] είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες επειδή αυτά τα δύο κράτη μέλη αναγνωρίζουν και στο υπουργείο Δικαιοσύνης το δικαίωμα για προσφυγή στα δικαστήρια, πράγμα το οποίο του επιτρέπει να εξασφαλίσει την απόλυτη κάλυψη της εθνικής επικράτειας, λόγω της παρουσίας του σε κάθε δικαστήριο.

Εξάλλου άλλα κράτη μέλη (η Γαλλία και το Βέλγιο) δημιούργησαν ένα συλλογικό όργανο, του οποίου η κύρια αποστολή είναι να συστήνει την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών. Πράγματι στην πράξη τα δικαστήρια αναφέρονται συχνά σε αυτές τις συστάσεις στα κίνητρα των αποφάσεών τους[45].

Όσον αφορά το δικαστικό σύστημα, παρουσιάστηκαν ορισμένα προβλήματα. Η μεγάλη διάρκεια της διαδικασίας προϋποθέτει ότι η καταχρηστική ρήτρα που έχει κατηγορηθεί, συνεχίζει να ισχύει έως τη στιγμή της απόφασης, πράγμα που μπορεί να σημαίνει μερικά χρόνια μετά από την έναρξη της δίκης. Προκειμένου να λυθεί το πρόβλημα της αργοπορίας της δικαστικής διαδικασίας στα κράτη μέλη, είναι ευκταία η καθιέρωση διαδικασιών που επιτρέπουν τη γρήγορη κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών[46].

Εξάλλου η ανάγκη για επείγουσα διαδικασία με ειδικά κριτήρια αναγνωρίστηκε από την ιταλική νομολογία[47]. Πράγματι στην Ιταλία ο νόμος προβλέπει δύο διαδικασίες για τις αγωγές κατάργησης, μία « κανονική » και μία επείγουσα. Στην συγκεκριμένη περίπτωση το δικαστήριο έκρινε ότι τα κριτήρια για την έναρξη επείγουσας διαδικασίας, όταν πρόκειται για αγωγή που αποβλέπει στην κατάργηση καταχρηστικής ρήτρας, πρέπει να αξιολογηθούν λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές και όχι τις γενικές συνθήκες του « *periculum in mora* ».

Άλλο ένα πρόβλημα εξίσου σημαντικό αφορά τις συνέπειες που έχει η σχετική ισχύς του δεδικασμένου, όχι μόνον για τα μέρη αλλά επίσης σε σχέση με την εν λόγω ρήτρα.

Αφενός μια δικαστική απόφαση που κηρύσσει καταχρηστική μια ρήτρα δεν είναι δεσμευτική παρά μόνον για τον επαγγελματία που συμμετέχει στη διαδικασία ως αντίδικος και συνεπώς ο

---

43 Μολονότι δεν πρόκειται επίσημα για διοικητικό όργανο αλλά για οργανισμό ιδιωτικού δικαίου, η Verbraucherschutzverein τροφοδοτείται κατά μεγάλο μέρος από δημόσια κονδύλια για την πραγματοποίηση αποστολών γενικού ενδιαφέροντος.

44 Πριν ακόμα από την έκδοση της οδηγίας, η πορτογαλική νομοθεσία (νομοθετικό διάταγμα 446/85 της 25ης Οκτωβρίου 1985) αναγνώριζε ήδη το δικαίωμα για προσφυγή ενώπιον των τακτικών δικαστηρίων σε ορισμένες ενώσεις καταναλωτών, σε ορισμένες συνδικαλιστικές οργανώσεις, επαγγελματικούς συλλόγους ή συλλόγους οικονομικού ενδιαφέροντος και στο υπουργείο Δικαιοσύνης. Εξάλλου ο ισπανικός νόμος 7/1998 για τη μεταφορά της 13ης Απριλίου 1998, αναγνωρίζει το ίδιο δικαίωμα στο υπουργείο Δικαιοσύνης.

45 Η συνθετική παρουσίαση, που δημοσιεύθηκε το 1999, των φακέλων για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών με τις οποίες ασχολήθηκε από το 1984 η "UFC- Que Choisir", γαλλική οργάνωση καταναλωτών, παρέχει παραδείγματα αποφάσεων όπου αναφέρονται οι συστάσεις της Επιτροπής όσον αφορά τις καταχρηστικές ρήτρες. Τέτοιες περιπτώσεις είναι τα συμβόλαια αγοράς αυτοκινήτων (Clab FR 000411), τα συμβόλαια ταξιδιών (Clab FR 000412), τα συμβόλαια εποχιακής ενοικίασης (Clab FR 000414), τα συμβόλαια συνδρομής σε αυτοκινητιστικές λέσχες (Clab FR 000450), τα συμβόλαια τηλεπαρακολούθησης (Clab FR 000579), τα συμβόλαια συνδρομής στην καλωδιακή ή τη συνδρομητική τηλεόραση (Clab FR000653), κ.τ.λ.

46 Αυτό το σύστημα προβλέπεται από την οδηγία 84/450 σχετικά με την παραπλανητική διαφήμιση καθώς και από την οδηγία 98/27 της 19 Μαΐου 1998 περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών, η οποία καθιερώνει την υποχρέωση των κρατών μελών για πρόβλεψη επειγουσών διαδικασιών. Αυτή η οδηγία πρέπει να μεταφερθεί το αργότερο την 1η Ιανουαρίου 2001.

47 Ordinanza du Tribunal de Palermo 17-22 Οκτωβρίου 1997.

αντίκτυπος της απόφασης δεν φθάνει άλλους επαγγελματίες που χρησιμοποιούν όμοιες ρήτρες[48].

Αυτές οι αποφάσεις είναι λοιπόν σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματικές ως μέσο εξυγίανσης της αγοράς. Όταν μία επιχείρηση, μεταξύ άλλων εκατό επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν ανάλογες ρήτρες, αποτελεί αντικείμενο δικαστικής απόφασης η οποία διατάζει την κατάργηση συμβατικής ρήτρας, το γεγονός αυτό δεν έχει κανέναν αντίκτυπο στις άλλες 99 επιχειρήσεις, οι οποίες θα έπρεπε να παραπεμφθούν και αυτές στη δικαιοσύνη προκειμένου να απαγορευθεί στις συμβάσεις τους η χρήση των ρητρών που έχουν τις ίδιες συνέπειες με εκείνη που ήδη κηρύχθηκε ως καταχρηστική ! Εξάλλου η κατάσταση που προκύπτει από την πρώτη απόφαση οδηγεί σε άνισο ανταγωνισμό μεταξύ της επιχείρησης που αναγκάστηκε να καταργήσει τη χρήση της ρήτρας και των επιχειρήσεων που μπορούν να συνεχίσουν τη χρήση της ατιμώρητες.

Για να αποφευχθεί μία παρόμοια κατάσταση μπορούμε να προτείνουμε την καθιέρωση ειδικής διαδικασίας που θα επέτρεπε να ζητηθεί νέα δικαστική απόφαση προκειμένου η ισχύς της πρώτης απόφασης να επεκταθεί και στους άλλους επαγγελματίες του ίδιου οικονομικού κλάδου. Σε αυτή την περίπτωση είναι αυτονόητο ότι πρέπει να ελέγχεται ο σεβασμός του δικαιώματος για άμυνα αυτών των άλλων επαγγελματιών στο πλαίσιο αυτής της ειδικής διαδικασίας.

Αφετέρου, μία δικαστική απόφαση που κηρύσσει καταχρηστική μία ρήτρα και διατάσσει την κατάργησή της δεν ισχύει παρά μόνον όσον αφορά τη διατύπωση της εν λόγω ρήτρας και όχι τα αποτελέσματά της.

Πράγματι υπάρχει αντίφαση μεταξύ του στόχου της νομοθεσίας περί των καταχρηστικών ρητρών και του αποτελέσματος που έχει η εφαρμογής της νομοθεσίας αυτής. Γνωρίζουμε ότι η κήρυξη μιας ρήτρας ως καταχρηστικής βασίζεται στην ανισορροπία που προκαλεί μεταξύ του επαγγελματία και του καταναλωτή (μια ρήτρα θεωρείται ως καταχρηστική λόγω των αποτελεσμάτων της). Αντίθετα η ισχύς του δεδικασμένου μιας απόφασης που διατάσσει την κατάργηση συμβατικής ρήτρας περιορίζεται στην ίδια τη ρήτρα, έτσι όπως έχει διατυπωθεί. Οι συνέπειες της ρήτρας, οι οποίες αποτελούν το κίνητρο για την απόφαση του δικαστή, αφήνονται εκτός του πεδίου ισχύος του δεδικασμένου. Αυτό επιτρέπει στον επαγγελματία στον οποίο απαγορεύθηκε η χρήση της ρήτρας που κηρύχθηκε ως καταχρηστική, να αντισταθμίσει την εμβέλεια της απόφασης αντικαθιστώντας την εν λόγω ρήτρα με άλλη, της οποίας το αποτέλεσμα και/ή το αντικείμενο είναι επίσης καταχρηστικό.

Έτσι οι ρυθμίσεις για την προστασία των καταναλωτών δεν επιτυγχάνουν το σκοπό που επιδιώκουν, εφόσον πρέπει να γίνει δεύτερη προσφυγή στη δικαιοσύνη προκειμένου να ζητηθεί η ακύρωση της νέας ρήτρας που εισήγαγε ο επαγγελματίας. Φαίνεται πιο χρήσιμο η ισχύς μιας απόφασης να μην περιορίζεται στη διατύπωση των ρητρών αλλά να μπορεί να επεκταθεί περισσότερο ώστε να αποφεύγονται νέες δίκες.

Προκειμένου να περιοριστούν οι δυσχέρειες που δημιουργεί η αρχή της σχετικής ισχύος του δεδικασμένου, η Ισπανία[49] δημιούργησε πρόσφατα μητρώο όπου περιλαμβάνονται οι συμβατικές προϋποθέσεις που έχουν κηρυχθεί καταχρηστικές από τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις. Αυτές οι αποφάσεις ισχύουν όχι μόνον *inter partes* αλλά επίσης και *erga omnes*

---

48 Θα ήταν ενδιαφέρον να επαληθευτεί εάν όντως η Βραζιλία διαθέτει σύστημα που επιλύει αυτό το πρόβλημα : κάτω από ορισμένες συνθήκες, οι αγωγές παραλείψεως της καταχρηστικής ρήτρας μπορούν να έχουν ισχύ erga omnes.

49 Νόμος 7/1998 για τη μεταφορά, της 13ης Απριλίου 1998.

και *ultra partes* στο βαθμό που οποιοσδήποτε μπορεί να επικαλεστεί τον καταχρηστικό χαρακτήρα των εν λόγω ρητρών αναφέροντάς τις ενώπιον άλλων ισπανικών δικαστηρίων και οργάνων[50].

Τελικά με τις έννοιες *επαρκή και κατάλληλα μέσα* η οδηγία επιβάλλει στα κράτη μέλη να εξουσιοδοτούν πραγματικά τα δικαστήρια ή τα όργανα που είναι επιφορτισμένα με τον έλεγχο, ώστε να μπορούν να υποχρεώνουν τους επαγγελματίες να καταργούν τις καταχρηστικές ρήτρες από τις συμβάσεις τους. Τα κράτη μέλη προέβλεψαν αποτρεπτικούς μηχανισμούς κατά της άρνησης των επαγγελματιών να σταματήσουν τη χρήση των καταχρηστικών ρητρών. Κανονικά αυτός ο μηχανισμός είναι ο εξαναγκασμός όσον αφορά την επανάληψη μιας συγκεκριμένης παράβασης[51]. Ωστόσο όσον αφορά τον εξαναγκασμό, τίθενται διάφορα προβλήματα στην περίπτωση που ο επαγγελματίας δεν συμμορφωθεί με την απόφαση. Πράγματι προκειμένου να δικαιωθεί, ο αιτών πρέπει όχι μόνον να μπορεί να αποδείξει την επαναλαμβανόμενη παράβαση του επαγγελματία αλλά και να απευθυνθεί εκ νέου στα δικαστικά όργανα.

Ερώτημα 9 : Πρέπει να καθιερωθεί ειδική ταχύτερη διαδικασία η οποία να επιτρέπει τη γρήγορη κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών ;

Ερώτημα 10 : Πρέπει να προβλεφθεί μικτό σύστημα μέσω του οποίου ένα διοικητικό όργανο θα έχει ως αντικείμενο την ανάλυση και την απαγόρευση της χρήσης ορισμένων ρητρών στις συμβάσεις, αφήνοντας έτσι στον επαγγελματία τη δυνατότητα για προσφυγή στα δικαστήρια όταν δεν δέχεται τη διοικητική απόφαση;

Ερώτημα 11 : Πρέπει να διευρυνθεί η ισχύς του δεδικασμένου πέρα από τη διατύπωση της ρήτρας, έτσι ώστε να καλύπτει τα αποτελέσματά της εμποδίζοντας έτσι τον επαγγελματία να αντικαταστήσει τις ρήτρες προς κατάργηση με άλλες ρήτρες που καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα;

Ερώτημα 12 : Πρέπει να προβλεφθεί ειδική διαδικασία ώστε οι αποφάσεις για την κατάργηση καταχρηστικής ρήτρας που εκδίδονται για μια συγκεκριμένη επιχείρηση να μπορούν να εφαρμοστούν σε άλλες επιχειρήσεις με το ίδιο είδος δραστηριοτήτων; Εάν ναι, ποια είδη αποφάσεων μπορούν να υποβληθούν σε μια τέτοια διαδικασία και πώς μπορεί να εξασφαλισθεί το δικαίωμα άμυνας όλων των ενδιαφερόμενων μερών;

Ερώτημα 13 : Πρέπει να προβλεφθούν ειδικές κυρώσεις με κατασταλτικό χαρακτήρα κατά των επαγγελματιών που χρησιμοποιούν σκόπιμα καταχρηστικές ρήτρες;

Ερώτημα 14 : Πρέπει να προβλεφθούν ειδικότερες ή συμπληρωματικές κυρώσεις πέρα από τον εξαναγκασμό προκειμένου να εξασφαλισθεί η τήρηση

---

50 Η Πορτογαλία και ορισμένες σκανδιναβικές χώρες προβλέπουν επίσης σύστημα καταγραφής των δικαστικών αποφάσεων που αναγνώρισαν, στο πλαίσιο ατομικής ενέργειας ή αγωγής, τον καταχρηστικό χαρακτήρα των καταχρηστικών ρητρών.

51 Σε ορισμένες περιπτώσεις το δικαστικό σύστημα των κρατών μελών χαρακτηρίζει επίσης αυτή την άρνηση για συμμόρφωση προς τη διαταγή παραλείψεως που εξέδωσε το δικαστήριο, ως ποινική παράβαση. Αυτό σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να αποτελέσει πιο αποτρεπτικό μέσο από τον εξαναγκασμό.

των αποφάσεων κατάργησης, όπως για παράδειγμα η δημοσίευση των αποφάσεων που διατάσσουν την ακύρωση με την οικονομική επιβάρυνση της επιχείρησης;

6. ΠΡΟΣ ΕΝΑ « ΘΕΤΙΚΟ » ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΩΝ ΡΗΤΡΩΝ

Το κλασσικό σύστημα κατάργησης των καταχρηστικών ρητρών που βασίζεται στις αγωγές ενώπιον του δικαστηρίου είναι "αρνητικό" σύστημα. Από τη στιγμή που μια ρήτρα κριθεί καταχρηστική, ο δικαστής διατάσσει την κατάργησή της από τις συμβάσεις. Ο επαγγελματίας πρέπει να σταματήσει να χρησιμοποιεί αυτή τη ρήτρα στις συμβάσεις που προτείνει στους καταναλωτές. Κανονικά θα αντικαταστήσει αυτή τη ρήτρα με άλλη.

Με αυτή τη διαδικασία η νέα ρήτρα μπορεί να είναι επίσης καταχρηστική και μόνον μία νέα διαδικασία είναι σε θέση να την καταργήσει. Οι καταχρηστικές ρήτρες είναι σαν την Λερναία Ύδρα : κόβουμε ένα κεφάλι αλλά εμφανίζεται και άλλο. Εξάλλου η απόφαση σπάνια υποδεικνύει τις παραμέτρους για την τροποποίηση της ρήτρας : π.χ. ο δικαστής κηρύσσει ως καταχρηστική μια "ποινική ρήτρα" του 50 % της τιμής για τη μη εκτέλεση της σύμβασης από τον καταναλωτή, αλλά παραλείπει να δηλώσει ποιο ποσό θα ήταν αποδεκτό : το 10 %, 20 %, 40 % ή κανένα ποσό ;

Εξάλλου οι καταχρηστικές καταστάσεις εις βάρος του καταναλωτή μπορούν να προκύψουν όχι μόνον από την υλική παρουσία στη σύμβαση των συμβατικών όρων αλλά και από την ασάφεια ορισμένων ρητρών, ή ακόμα και από την αποσιώπηση ορισμένων στοιχείων στη σύμβαση.

Για παράδειγμα, αυτή η έλλειψη σαφήνειας ή η καταχρηστική σιωπή σημειώθηκε ιδίως στον τομέα των ασφαλίσεων. Πράγματι ορισμένα ασφαλιστήρια παραμένουν ασαφή ή αποσιωπούν την υποχρέωση για καταβολή των ασφαλίστρων, πράγμα το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την άγνοια των ασφαλιζόμενων όσον αφορά τις προϋποθέσεις για την εκτέλεση των υποχρεώσεών τους και τις συνέπειες της μη πληρωμής τους για τις εγγυήσεις[52].

Προκειμένου να επιτευχθεί στάδιο αποτελεσματικής κατάργησης των ρητρών και να καλυφθούν οι καταχρηστικές απουσίες, ορισμένα εθνικά συστήματα ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών (όπως ο Ombudsman στις σκανδιναβικές χώρες ή το Office of Fair

---

[52] Για παράδειγμα, σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 1995 από το Κέντρο του Καταναλωτικού Δικαίου του Πανεπιστημίου του Montpellier, ορισμένα προαιρετικά ασφαλιστήρια αποσιωπούν ορισμένα στοιχεία που αφορούν π.χ. την υποχρέωση που έχει ο ασφαλιστής να απαντήσει στη δήλωση ζημίας, το διορισμό εμπειρογνώμονα, την καταβολή προμηθειών κ.τ.λ., πράγμα το οποίο μπορεί να καταλήξει σε καταχρηστική "αποσιώπηση". Η βάση CLAB παρέχει επίσης πολλά παραδείγματα ασάφειας ή καταχρηστικής αποσιώπησης στον τομέα των ασφαλίσεων. Σε θέματα ασαφών συμβατικών ρητρών, το βελγικό Ακυρωτικό Δικαστήριο έκρινε ως καταχρηστική μία ρήτρα που εξαιρεί την εγγύηση για ορισμένες ζημιές λόγω του ότι *μια ρήτρα εξαίρεσης δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί έγκυρα κατά του ασφαλισμένου παρά μόνον εάν οι εν λόγω εξαιρέσεις είναι « σαφείς, ρητές και περιορισμένες »*…(Clab BE 000447). Όσον αφορά την καταχρηστική αποσιώπηση, το πολυμελές πρωτοδικείο της Lyon με την απόφασή του της 23ης Μαΐου 1996, έκρινε μία ρήτρα ως καταχρηστική *λόγω του ότι δεν υπάγει τις αυξήσεις των ασφαλίστρων σε κανέναν όρο ρητά αναφερόμενο στη σύμβαση και λόγω του ότι προσδίδει υπερβολικό πλεονέκτημα στην ασφαλιστική εταιρεία, εφόσον αυτή δεν χρειάζεται να δικαιολογήσει την αύξηση των ασφαλίστρων της*…(Clab FR 000324). Παρόμοια, ένα πρωτοδικείο των Αθηνών έκρινε μια ρήτρα ως καταχρηστική… *λόγω του ότι η αύξηση της τιμής των ασφαλίστρων δεν καθορίζεται από ειδικά κριτήρια τα οποία αναφέρονται ρητά στη σύμβαση*…(Clab GR 000189).

Trading στο Ηνωμένο Βασίλειο) ευνόησαν την απευθείας διαπραγμάτευση με τους εκάστοτε επαγγελματίες και τις επαγγελματικές οργανώσεις και πέτυχαν αξιοσημείωτα αποτελέσματα.

Στο στάδιο της ατομικής διαπραγμάτευσης, η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική εφόσον το Office of Fair Trading διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην εξάλειψη των καταχρηστικών ρητρών. Πράγματι μόλις δεχθεί αγωγή για την ύπαρξη ρήτρας που θεωρείται καταχρηστική, αυτός ο οργανισμός ξενικά αμέσως συζητήσεις και διαπραγματεύσεις προκειμένου να πείσει τον επαγγελματία να προβεί στις αναγκαίες αλλαγές στην εν λόγω ρήτρα[53].

Στο στάδιο της συλλογικής διαπραγμάτευσης, ορισμένα εθνικά συστήματα ανέπτυξαν έναν *εκ προοιμίου* έλεγχο των συμβατικών όρων. Αυτός ο έλεγχος ασκείται από την ίδια τη σύνταξη των συμβατικών όρων στη διάρκεια συλλογικών συμβάσεων. Οι γενικοί όροι των τυποποιημένων συμβάσεων συντάσσονται με διαπραγμάτευση μεταξύ των οργανώσεων των καταναλωτών (από αυτή την άποψη η περίπτωση των Κάτω Χωρών είναι υποδειγματική) ή φορέων που έχουν νόμιμο συμφέρον για την προστασία των καταναλωτών (όπως οι διαμεσολαβητές των καταναλωτών στις σκανδιναβικές χώρες) αφενός και των επαγγελματιών ή συλλόγων των επαγγελματιών αφετέρου[54].

Τα αποτελέσματα διαφέρουν στα κράτη μέλη που ευνόησαν αυτές τις συλλογικές συμφωνίες. Για παράδειγμα, ενώ στη Γαλλία η αποτελεσματικότητα τέτοιων συμφωνιών ήταν περιορισμένη (ιδίως λόγω του ότι η ισχύς τους περιοριζόταν στους οργανισμούς που είχαν υπογράψει τις συμφωνίες και δεν εφαρμόζονταν παρά μόνον σε τοπικό επίπεδο), στη Σουηδία η εμπειρία κατέδειξε ότι ύστερα από τις διαπραγματεύσεις, ο αριθμός των αποφάσεων που εξέδωσαν τα δικαστήρια σε θέματα ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών είχε μειωθεί σημαντικά σε ορισμένους τομείς[55]. Στις Κάτω Χώρες συνάπτονται πραγματικές συμφωνίες ανά οικονομικό κλάδο, μεταξύ των επαγγελματικών οργανώσεων και των οργανώσεων των καταναλωτών. Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον του ολλανδικού συστήματος, εκτός από τη χρήση τυποποιημένων συμβατικών όρων από τους επαγγελματίες, ύστερα από προηγούμενη διαπραγμάτευση με τις οργανώσεις των καταναλωτών, έγκειται στη σταδιακή διαμόρφωση συστήματος εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών που συνδέονται με τις τυποποιημένες συμβάσεις στις Κάτω Χώρες. Πράγματι ύστερα από τις διαπραγματεύσεις συστάθηκε γραφείο αγωγών για κάθε οικονομικό κλάδο και θα μπορεί να χειρίζεται τις διαφορές σχετικά με τη σύναψη και την εκτέλεση των συμβάσεων μεταξύ καταναλωτών και επαγγελματιών από τον αντίστοιχο κλάδο.

Ερώτημα 15 : Πρέπει να προβλεφθεί και να ενθαρρυνθεί η δημιουργία συστημάτων που ευνοούν τη διαπραγμάτευση και τη συζήτηση των ρητρών με τους επαγγελματίες, φυσικά με την επιφύλαξη της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού ;

---

53 Τα αποτελέσματα είναι εντυπωσιακά εφόσον μεταξύ του 1995 και του 1998, 1.200 επαγγελματίες τροποποίησαν ή εξάλειψαν από τις συμβάσεις τους τις καταχρηστικές ρήτρες και αυτό ύστερα από τις συζητήσεις που διεξήχθησαν με το Office of Fair Trading.

54 Π.χ. στο Ηνωμένο Βασίλειο εκπονήθηκε πρόσφατα μία νέα τυποποιημένη σύμβαση από το Office of Fair Trading και τον British Vehicle Rental and Leasing Association (Βρετανικός σύλλογος ενοικίασης και χρηματοδοτικής μίσθωσης οχημάτων - αυτή η επαγγελματική οργάνωση αντιπροσωπεύει μόνη της το 85% του τομέα της ενοικίασης και της χρηματοδοτικής μίσθωσης αυτοκινήτων στο Ηνωμένο Βασίλειο).

55 Από αυτή την άποψη, η βάση CLAB δείχνει ότι στη Σουηδία εκδόθηκαν 9 αποφάσεις από την 31η Δεκεμβρίου 1994 (προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας) ενώ 189 αποφάσεις είχαν εκδοθεί πριν από αυτή την ημερομηνία. Επίσης στις Κάτω Χώρες εκδόθηκαν 28 αποφάσεις από την 31η Δεκεμβρίου 1994, ενώ 69 είχαν εκδοθεί πριν από αυτή την ημερομηνία.

Ερώτημα 16 : Πρέπει να παραχωρηθεί στο δικαστή, στο πλαίσιο των αγωγών παραλείψεως, η εξουσία του να προτείνει ή ακόμα και να επιβάλλει στα μέρη νέα διατύπωση για τις ρήτρες που πρέπει να καταργηθούν ή τουλάχιστον πρέπει να προβλεφθεί η ύπαρξη ειδικών διαδικασιών συμβιβασμού, ενσωματωμένων στη διαδικασία αγωγής έτσι ώστε να διευκολυνθούν οι δικαστικές συναλλαγές που έχουν ως αντικείμενο τη σύνταξη νέας διατύπωσης για τις καταχρηστικές ρήτρες;

7. ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΩΝ ΡΗΤΡΩΝ

Η ανάγκη να προστατευθεί ο καταναλωτής από τις καταχρηστικές ρήτρες αποδεικνύεται ακόμα πιο επιτακτική, εφόσον λόγω της ενιαίας αγοράς ο καταναλωτής ενδέχεται όλο και περισσότερο να συνάψει συμβάσεις οι οποίες έχουν συνταχθεί σε άλλη γλώσσα από τη δική του και οι οποίες υπόκεινται σε ένα δικαστικό σύστημα διαφορετικό από το δικό του.

Ορισμένες συμβάσεις παρουσιάζουν όλο και περισσότερο μία διακρατική πτυχή ή έχουν διακρατικές συνέπειες (ενοικίαση αυτοκινήτων, πιστωτικοί λογαριασμοί, συμβάσεις διεθνών μεταφορών, οργανωμένα ταξίδια, χρονομεριστική μίσθωση, ηλεκτρονικό εμπόριο, κ.τ.λ.). Εξάλλου οι εταιρείες είναι όλο και περισσότερο διεθνείς και ταυτόχρονα παρούσες στις διάφορες εθνικές αγορές. Τελικά σε ορισμένες περιπτώσεις, οι συμβατικές ρήτρες είναι το αποτέλεσμα διεθνών συμφωνιών - π.χ. οι συμφωνίες ΙΑΤΑ για την αστική αεροπλοία - οι οποίες καθορίζουν τα υποδείγματα των συμβατικών ρητρών που χρησιμοποιούνται από την πλειονότητα των αεροπορικών εταιρειών. Η Επιτροπή διεξήγαγε διάφορες πρότυπες μελέτες για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών σε ορισμένους τύπους συμβάσεων. Ο στόχος ήταν να προαχθεί η συνεργασία μεταξύ διαφόρων οργανώσεων καταναλωτών ταυτόχρονα σε πολλά κράτη μέλη, ώστε να παύσει η χρήση αυτού του είδους των συμβατικών ρητρών[56].

Η δημιουργία ευρωπαϊκού συστήματος κατάργησης των καταχρηστικών ρητρών μπορεί να βελτιώσει την αποτελεσματική εφαρμογή της οδηγίας 93/13 και να μεγιστοποιήσει τον αντίκτυπό της με τις οικονομίες κλίμακας που αυτό συνεπάγεται.

Από αυτή την άποψη το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε προτείνει, στις τροπολογίες της πρότασης οδηγίας της 18ης Νοεμβρίου 1991, την καθιέρωση κοινοτικού διαμεσολαβητή για τις καταχρηστικές ρήτρες[57]. Η Επιτροπή δεν συμπεριέλαβε αυτή την ιδέα στην τροποποιημένη πρόταση οδηγίας του 1992[58], γιατί έκρινε ότι εκείνη την περίοδο ήταν άκαιρη η δημιουργία νέων διοικητικών δομών για αυτό το θέμα.

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ) στη γνωμοδότησή της του 1998 με τίτλο « Η ασφαλιστική αγορά και οι καταναλωτές »[59], παρατήρησε ότι ορισμένα θεσμικά συστήματα διαμεσολάβησης στα κράτη μέλη *δεν λειτουργούν με τρόπο αμερόληπτο και δεν προσφέρουν*

---

56 Σε αυτό το θέμα η Επιτροπή έχει επιχορηγήσει αγωγές παραλείψεως σε συμβάσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, συμβάσεις χρονομεριστικής μίσθωσης, συμβάσεις νέων τεχνολογιών και συμβάσεις για ταξίδια. Εξάλλου η Επιτροπή δημιούργησε σχέδιο που εστιάζεται στο διάλογο μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών σε θέματα συμβάσεων για οργανωμένα ταξίδια (βλέπε κεφάλαιο ΙΙ της παρούσας έκθεσης).

57 Με την τροπολογία του αριθ. 49 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρότεινε τα καθήκοντα του διαμεσολαβητή να είναι κυρίως τα εξής : « *επιβλέπει την εφαρμογή της οδηγίας αυτής από τα κράτη μέλη [...], αναζητεί τη φιλική διευθέτηση διαμάχης που έχει σχέση με αθέμιτους όρους και φέρνει σε επαφή τα συμβαλλόμενα μέρη που έχουν την κατοικία τους σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, καταρτίζει ετήσια έκθεση σχετικά με τους αθέμιτους όρους* ».

58 ΕΕ C 73/7 της 24.03.1992.

59 ΕΕ C 95 της 30.03.1998, σελ. 72 .

πανομοιότυπες εγγυήσεις άμυνας στους καταναλωτές και στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις. Εξάλλου αυτά τα εθνικά συστήματα συχνά οδηγούν σε διακρίσεις βάσει της εθνικότητας, ιδίως σε περιπτώσεις όπου τα αιτήματα βασίζονται στην εκτίμηση επαγγελματικών οργανώσεων. Ωστόσο η ΟΚΕ διαπιστώνει ότι οι διαμεσολαβήσεις που πραγματοποιούνται από ανεξάρτητα όργανα διαιτησίας ή από ανεξάρτητους εξειδικευμένους διαμεσολαβητές (όπως ο άγγλος Ombudsman) στην πράξη εμφανίζουν θετικά αποτελέσματα.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις διαπιστώσεις, η ΟΚΕ πρότεινε στην Επιτροπή και στα κράτη μέλη *να δημιουργήσουν όχι μόνον συστήματα διευθέτησης των διαφορών με διαιτησία ή να διορίσουν ανεξάρτητους διαμεσολαβητές, αλλά επίσης να εξετάσουν τη δυνατότητα δημιουργίας ευρωπαϊκού παρατηρητηρίου αγωγών σε θέματα ασφαλίσεων σε κοινοτικό επίπεδο.*

Εξάλλου μεταξύ των γραμμών δράσης που προβλέπονται στο τελευταίο τριετές σχέδιο δράσης[60], η Επιτροπή έθεσε στο παράρτημα 1 του εν λόγω σχεδίου, το ζήτημα της αναγκαιότητας καθιέρωσης ευρωπαίου διαμεσολαβητή, ο οποίος θα ήταν αρμόδιος ιδίως για τα διακρατικά αιτήματα των καταναλωτών. Πράγματι η ΟΚΕ θέτει ως μία από τις κύριες αποστολές της πολιτικής για τους καταναλωτές τον πλήρη σεβασμό των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών και επιμένει στο θέμα της ανάγκης για βελτίωση της εφαρμογής και της παρακολούθησης της υπάρχουσας νομοθεσίας καθώς και για μια ευρωπαϊκή, ή ακόμα και παγκόσμια, διάσταση στην επίλυση των προβλημάτων.

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί μία περίπτωση που αυτή τη στιγμή εξετάζεται από το Office of Fair Trading στο Ηνωμένο Βασίλειο. Πρόκειται για μήνυση του « Air Transport Users' Council » (Συμβούλιο των Χρηστών των Εναέριων Μεταφορών) κατά των καταχρηστικών ρητρών που περιέχονται στις αεροπορικές συμβάσεις και που συστήνει η IATA. Ο γενικός διευθυντής του Office of Fair Trading ξεκίνησε πρόσφατα τις διαπραγματεύσεις με την IATA. Αυτή ανακοίνωσε την επεξεργασία των συστάσεων ώστε να αλλαχθούν ορισμένες ρήτρες που κατηγορήθηκαν.

Οι συμβατικοί όροι που συστήνει η IATA δεν χρησιμοποιούνται μόνον στο Ηνωμένο Βασίλειο αλλά σε όλη την Ευρώπη, ή ακόμα περισσότερο, σε ολόκληρο τον κόσμο. Από αυτή την άποψη, η διαδικασία που κίνησε ένα όργανο κράτους μέλους, το Office of Fair Trading, μπορεί σίγουρα να έχει διεθνείς συνέπειες. Δεν θα άρμοζε καλύτερα να δοθεί συνέχεια από ένα ευρωπαϊκό όργανο σε τέτοιου είδους περιπτώσεις ;

Ερώτημα 17 : Πρέπει να ξεκινήσουν ενέργειες σε κοινοτικό επίπεδο προκειμένου να καταργηθούν οι καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις; Τι είδους ενέργειες;

8. ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΠΙΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

Το ζήτημα της προσέγγισης ή της εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον σε σχέση με ορισμένους οικονομικούς τομείς όπως οι υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος και οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες[61].

---

60 Σχέδιο δράσης για την πολιτική για τους καταναλωτές 1999-2001 - COM (1998) 696 τελικό, της 01.12.1998.

61 Με την ευκαιρία της διάσκεψης που πραγματοποιήθηκε στον Ιούλιο του 1999, οι χρηματοπιστωτικοί κύκλοι είχαν εκφράσει την ανησυχία τους απέναντι στους διάφορους βαθμούς προστασίας που υπάρχουν στα κράτη μέλη (αυτή η ανησυχία γινόταν ακόμα περισσότερο αισθητή σε θέματα

Αφενός οι υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος είναι ιδιαίτερα περίπλοκες λόγω της εγγενούς ανάγκης για ρύθμιση. Η απελευθέρωση και η ιδιωτικοποίηση αυτών των υπηρεσιών (νερό, φυσικό αέριο, ηλεκτρισμός, ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες, συγκοινωνίες, κ.τ.λ.) μετέβαλαν σημαντικά το ρυθμιστικό πλαίσιο των δημόσιων υπηρεσιών.

Σε αυτό το ζήτημα, στη μελέτη που διεξήχθη για την Επιτροπή το 1997 (βλέπε παραπάνω σημείο II.2) σημειώνεται ότι μεγάλος αριθμός συμβάσεων από δημόσιες υπηρεσίες οι οποίες είχαν ιδιωτικοποιηθεί (νερό, φυσικό αέριο, ηλεκτρισμός, τηλεπικοινωνίες, ταχυδρομείο, συγκοινωνίες και υγεία), παρουσίαζε όχι μόνον σημαντικές καταχρηστικές ρήτρες αλλά επίσης αξιοσημείωτη έλλειψη διαφάνειας σε σχέση με τις χρησιμοποιούμενες ρήτρες.

Εξάλλου διαπιστώθηκε στα κράτη μέλη ότι παραμένουν σημαντικά εμπόδια στον έλεγχο των συμβάσεων των δημόσιων υπηρεσιών και ότι τα εθνικά δικαστήρια διστάζουν να ελέγξουν τις συμβατικές ρήτρες σχετικά με τις δημόσιες υπηρεσίες, λόγω του ότι αυτές οι τελευταίες διοικούνται όχι με τρόπο συμβατικό αλλά με τρόπο ρυθμιστικό. Συνεπώς στην πράξη ολόκληροι τομείς δεν υποβάλλονται στον έλεγχο των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών.

Αφετέρου, οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες « καταναλώνουν » μεγάλες ποσότητες συμβατικών ρητρών. Στον τομέα των ασφαλίσεων π.χ. το πωλούμενο προϊόν στην ουσία είναι η ίδια η σύμβαση. Ο έλεγχος των καταχρηστικών ρητρών σε αυτό το είδος της σύμβασης αποδείχθηκε πολύ πολύπλοκος λόγω της ιδιαιτερότητας του τομέα. Από αυτή την άποψη, μελέτη[62] που διεξήχθη στα διάφορα κράτη μέλη σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες που περιλαμβάνονται σε ορισμένες ασφαλιστικές συμβάσεις απέδειξε την ύπαρξη πολλών ρητρών που παραβαίνουν τις διατάξεις της οδηγίας 93 /13.

Εξάλλου, παρά το γεγονός ότι σήμερα βρισκόμαστε ακόμα μακριά από την πλήρη εναρμόνιση στον τομέα των ασφαλίσεων, ορισμένοι εκφράζουν την επιθυμία για μερική προσέγγιση του τομέα.

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή στη γνωμοδότησή της με τίτλο « Η ασφαλιστική αγορά και οι καταναλωτές »[63] ζήτησε από την Επιτροπή να καθορίσει τις ελάχιστες κοινές απαιτήσεις στο κοινοτικό επίπεδο για τις ασφαλιστικές συμβάσεις, ιδίως καταρτίζοντας "μαύρη λίστα" των καταχρηστικών ρητρών.

Τελικά είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι σε θέματα ασφαλιστικά, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 3932/92 της Επιτροπής της 21ης Δεκεμβρίου 1992[64] στο άρθρο προβλέπει μαύρη λίστα τυποποιημένων όρων ασφάλισης, οι οποίοι εμποδίζουν την απαλλαγή, ανά κατηγορία. Εξάλλου στο άρθρο 17 του κανονισμού παραχωρείται στην Επιτροπή η εξουσία να άρει το ευεργέτημα της εφαρμογής του κανονισμού *εάν διαπιστώσει ότι, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, μια συμφωνία, απόφαση ή εναρμονισμένη πρακτική [...] έχει ορισμένες συνέπειες, οι οποίες δεν συμβιβάζονται [...] και ιδιαίτερα όταν οι στερεότυποι όροι συμβάσεων ασφαλίσεων περιλαμβάνουν ρήτρες [...] που δημιουργούν εις βάρος του ασφαλιζομένου μια*

διακρατικής παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών εφόσον αυτή απαιτεί ένα σαφές και ομοιόμορφο συμβατικό πλαίσιο).

62 Μελέτη ύστερα από παραγγελία της Επιτροπής σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες σε ορισμένες ασφαλιστικές συμβάσεις που εκπόνησε το Κέντρο Καταναλωτικού Δικαίου του Πανεπιστημίου του Montpellier, τον Ιούλιο του 1995.

63 ΕΕ C 95 της 30. 03.1998.

64 Περί εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3 (πρώην άρθρου 85 παράγραφος 3), της συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών στον τομέα των ασφαλίσεων, ΕΕ L 398 της 31.12.1992.

σημαντική ανισορροπία μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από το συμβόλαιο.

Ερώτημα 18 : Πρέπει να προβλεφθούν μηχανισμοί μέσω των οποίων οι συμβάσεις ή η παροχή υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος θα υποβάλλονται σε προηγούμενο έλεγχο ;

Ερώτημα 19 : Υπάρχει ανάγκη για ειδική δράση σε ορισμένους τομείς ; Σε ποιους ;

Ερώτημα 20 : Πρέπει αυτές οι ενέργειες να είναι νομοθετικής φύσης ; Ποια άλλα είδη δράσης μπορούμε ενδεχομένως να αναλάβουμε ; Πρέπει να προβλεφθούν κώδικες δεοντολογίας ή άλλα παρεμφερή μέσα για ορισμένους προβληματικούς τομείς ;

9. ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ CLAB

Το σχέδιο CLAB αποτελείται αφενός από μια βάση δεδομένων που δημιουργήθηκε από την Επιτροπή και στην οποία έχει σήμερα πρόσβαση το κοινό μέσω Διαδικτύου· και αφετέρου από ένα δίκτυο συμβαλλομένων στα διάφορα κράτη μέλη, οι οποίοι τροφοδοτούν αυτή τη βάση. Στη διάρκεια του πρώτου έτους οι συμβαλλόμενοι έπρεπε να εξετάσουν, στο βαθμό του δυνατού, κάθε υπάρχουσα νομολογία στον τομέα των καταχρηστικών ρητρών πριν από την ευρωπαϊκή οδηγία. Στα επόμενα έτη οι συμβαλλόμενοι εξασφάλισαν την μόνιμη ενημέρωση της βάσης. Αυτοί οι συμβαλλόμενοι επιλέχθηκαν μέσω διαδικασίας δημόσιων αγορών με ανοιχτή πρόσκληση για υποβολή προτάσεων. Η Επιτροπή τους παρείχε εργαλείο πληροφορικής για την τυποποιημένη δημιουργία δελτίων νομολογίας. Αυτά τα δελτία επιστρέφονται στην Επιτροπή, η οποία ύστερα από έλεγχο της ποιότητάς τους, τα εισάγει στη βάση δεδομένων CLAB. Σύντομα θα είναι διαθέσιμη νέα έκδοση, πιο σύγχρονη και φιλική, του σημείου επαφής που αφορά τη αναζήτηση στοιχείων.

Κάθε δελτίο που περιλαμβάνει η βάση CLAB αφορά μία συμβατική ρήτρα η οποία αποτέλεσε αντικείμενο εκτίμησης όσον αφορά τον καταχρηστικό χαρακτήρα της, είτε κηρύχθηκε καταχρηστική είτε όχι. Έτσι μία μόνον δικαστική απόφαση μπορεί, για παράδειγμα, να οδηγήσει στη σύνταξη πολλών δελτίων. Είναι η συμβατική ρήτρα και όχι η απόφαση που αποτελεί το κεντρικό στοιχείο της βάσης δεδομένων.

Παρ' ότι επικεντρώνεται στις συμβάσεις που έχουν προταθεί στους καταναλωτές ή που έχουν συναφθεί με αυτούς, η βάση CLAB περιέχει επίσης ορισμένες αποφάσεις που εκδόθηκαν για διαφορές μεταξύ επαγγελματιών, οι οποίες αποδείχθηκαν ενδιαφέρουσες για το καταναλωτικό δίκαιο. Η ηλεκτρονική σελίδα εισαγωγής των ερωτημάτων υπάρχει μόνον στα αγγλικά, αλλά το περιεχόμενο των κειμένων της βάσης (η συμβατική ρήτρα και το σχόλιο σχετικά με την απόφαση) υπάρχει στη γλώσσα του πρωτοτύπου καθώς και στα γαλλικά και τα αγγλικά. Η βάση επιτρέπει τη διεξαγωγή πολύ λεπτομερών ερευνών, που βασίζονται σε κριτήρια όπως η φύση της απόφασης, το είδος της διαδικασίας, το είδος της ρήτρας, το είδος της σύμβασης, ο οικονομικός τομέας, κ.τ.λ.

Δύο βασικές ιδέες καθοδήγησαν την Επιτροπή στο ξεκίνημα αυτού το σχεδίου : η δημιουργία εργαλείου συστηματικής παρακολούθησης της πρακτικής εφαρμογής της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ στα διάφορα κράτη μέλη[65], ιδίως ενόψει της σύνταξης της παρούσας έκθεσης, και η

[65] Εξάλλου η βάση περιλαμβάνει τις χώρες του ΕΟΧ, την Ισλανδία και τη Νορβηγία.

δυνατότητα πρόσβασης του κοινού σε αυτές τις πληροφορίες προκειμένου να προωθηθεί η αρμονική και συνεκτική εφαρμογή της οδηγίας στα διάφορα κράτη μέλη.

Στην αρχή το σχέδιο CLAB ξεκίνησε με στόχο τη λειτουργία του επί πέντε έτη. Αυτά τα πέντε έτη θα ολοκληρωθούν στη διάρκεια του 2000. Τώρα πρέπει να μας απασχολήσει το μέλλον αυτού του σχεδίου, το οποίο έως σήμερα χρηματοδοτούνταν από τον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Ερώτημα 21 : Πρέπει να συνεχιστεί το σχέδιο CLAB στο μέλλον ή πρέπει να σταματήσει η ενημέρωση της βάσης ; Ποιες είναι οι τροποποιήσεις που πρέπει να γίνουν στο σχέδιο ; Είναι δυνατόν να δημιουργηθεί εταιρική σχέση με τα κράτη μέλη ή με ορισμένους φορείς ή μη κερδοσκοπικούς συλλόγους, στην οποία οι εταίροι θα αναλάμβαναν τη συλλογή της νομολογίας και τη σύνταξη των δελτίων ενώ η Επιτροπή θα ήταν υπεύθυνη για την τεχνική διαχείριση και τις μεταφράσεις των δελτίων ;

Ερώτημα 22 : Πρέπει η πρόσβαση στη βάση Clab να επιτραπεί επί πληρωμή έτσι ώστε να χρηματοδοτηθεί η ενημέρωση και η ανάπτυξη της βάσης ;

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

α) <u>Σχετικά με τη νομοθεσία των κρατών μελών</u>

Παρά τους δισταγμούς μιας θεωρίας που φοβόταν τη διάσπαση της ενότητας του αστικού δικαίου των συμβάσεων, τα κράτη μέλη μπόρεσαν να ενσωματώσουν χωρίς σημαντικές δυσκολίες την οδηγία στα δικαστικά συστήματά τους. Ο αντίκτυπος της οδηγίας στις εθνικές νομοθεσίες τους κυμαίνεται από χώρα σε χώρα. Ήταν σημαντικός στις χώρες που δεν είχαν νομοθεσία στον τομέα των καταχρηστικών ρητρών ή που είχαν μόνον περιορισμένη νομοθεσία (π.χ. η Ιρλανδία, η Ιταλία ή το Βέλγιο) και σε αυτές που ενώ διέθεταν από παλιά νομοθεσία σε αυτόν τον τομέα, δεν αναγνώριζαν ορισμένα μέσα όπως τις αγωγές παραλείψεως (π.χ. το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ισπανία). Για άλλες χώρες που ήδη διέθεταν μια αρκετά ανεπτυγμένη νομοθεσία σε αυτόν τον τομέα (π.χ. η Γερμανία, οι Κάτω Χώρες, η Πορτογαλία και οι σκανδιναβικές χώρες), ο αντίκτυπος περιορίστηκε γενικά σε ορισμένες τροποποιήσεις της υπάρχουσας νομοθεσίας. Η Γαλλία αποτελεί ειδική περίπτωση : το κείμενο του νόμου που υπήρχε από το 1978 εμφάνιζε σημαντικές ελλείψεις όσον αφορά την οδηγία. Ωστόσο η πρόοδος της νομολογίας είχε καλύψει το μεγαλύτερο μέρος αυτών των ελλείψεων. Ο νομοθέτης προτίμησε να εναρμονίσει το κείμενο του νόμου με τη νομολογία και αντικατέστησε το νόμο του 1978 με νέο.

Ωστόσο η σχέση της οδηγίας με τις εθνικές νομοθεσίες υπερβαίνει την απλή μεταφορά της οδηγίας. Πράγματι προκειμένου να καθοριστεί εάν μία ρήτρα μπορεί να χαρακτηριστεί ως καταχρηστική, δεν αρκεί να εφαρμοστεί απλώς το γενικό κριτήριο αξιολόγησης, αλλά πρέπει να διαλευκανθεί ποιος θα ήταν ο νομικός κανόνας που θα εφαρμοζόταν στην περίπτωση απουσίας μιας τέτοιας ρήτρας.

Όντως το ίδιο το πρότυπο μέτρησης δεν στηρίζεται μόνον στο γενικό κριτήριο, αλλά στη λύση που θα επέφερε το ουσιαστικό δίκαιο το οποίο θα αναπλήρωνε το κενό εάν η εν λόγω ρήτρα δεν υπήρχε. Με αυτόν τον τρόπο, η εφαρμογή του ίδιου γενικού κριτηρίου σε δύο κράτη μέλη μπορεί να οδηγήσει σε δύο πολύ διαφορετικές αποφάσεις, οι οποίες θα βασίζονται στις υπάρχουσες διαφορές μεταξύ των κανόνων του ουσιαστικού δικαίου που εφαρμόζονται στις διάφορες συμβάσεις. Έτσι η εναρμόνιση που ζητά η οδηγία γίνεται ψευδαίσθηση.

Συνεπώς υπάρχει στενή σχέση μεταξύ του ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών και του ουσιαστικού δικαίου που καλείται όχι μόνον να καλύψει τις ανεπάρκειες των συμβαλλόμενων μερών αλλά επίσης και να καλύψει τα κενά που άφησε η κατάργηση των συμβατικών όρων που κηρύχθηκαν καταχρηστικοί. Αυτό το ουσιαστικό δίκαιο, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου εξάλλου δεν είναι εναρμονισμένο, πρέπει να μπορεί να εξασφαλίζει μια ισορροπία στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις των μερών. Ορισμένοι τομείς όμως του ουσιαστικού δικαίου (που σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν εναρμονιστεί εν μέρει) θέτουν προβλήματα και δεν εξασφαλίζουν την ισορροπία των μερών.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αφορά τη νομοθετική ρύθμιση του 1994 του Λουξεμβούργου, σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις. Η συγκεκριμένη περίπτωση αφορούσε ταξιδιωτικό πράκτορα που λειτουργούσε στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, ο οποίος προέβλεπε στις συμβάσεις του καταχρηστική ρήτρα, με την οποία ο καταναλωτής δεν μπορούσε να εκχωρήσει σε τρίτο πρόσωπο το οργανωμένο ταξίδι του παρά μόνον 21 ημέρες πριν από την αναχώρηση το αργότερο. Ο εν λόγω επαγγελματίας υποδείκνυε ότι αυτή η ρήτρα προβλεπόταν από τον ίδιο

το νόμο του Λουξεμβούργου. Πράγματι ο νόμος του Λουξεμβούργου[66] που μετέφερε την οδηγία 90/314 για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις[67], προβλέπει ρητά μια τέτοια διάταξη όσον αφορά την εκχώρηση και τη μεταφορά της σύμβασης[68].

Προκειμένου να διορθωθούν αυτού του είδους οι ανισορροπίες, ορισμένοι προτείνουν και προωθούν εδώ και πολύ καιρό την προσέγγιση του ιδιωτικού δικαίου των κρατών μελών. Έτσι για παράδειγμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ήδη εξέφρασε την υποστήριξή του σε αυτή την άποψη σε δύο ψηφίσματα του 1989[69] και του 1994[70] σχετικά με την προσέγγιση του ιδιωτικού δικαίου των κρατών μελών. Η προσέγγιση του αστικού δικαίου τέθηκε επίσης ως θέμα στη διάρκεια του έκτακτου Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε στο Tampere στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999 σχετικά με τη δημιουργία κοινής ζώνης ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης[71].

Στο πλαίσιο αυτό πρέπει επίσης να εξεταστεί το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας που περιορίζεται στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή (άρθρο 1). Ο καθορισμός των δύο αυτών όρων ανταποκρίνεται σε κριτήρια που έχουν ήδη καθιερωθεί στον τομέα της πολιτικής για την προστασία των καταναλωτών. Ωστόσο το ζήτημα της επέκτασης του πεδίου εφαρμογής στις σχέσεις μεταξύ επαγγελματιών τέθηκε επανειλημμένως σε διάφορα επίπεδα και σε διάφορες χρονικές στιγμές, κυρίως στο πλαίσιο της διάσκεψης για τις καταχρηστικές ρήτρες που πραγματοποιήθηκε τον προηγούμενο Ιούλιο.

Έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ορισμένα κράτη μέλη (D, NL, P, E) διαθέτουν νομοθεσίες σχετικά με τους γενικούς όρους των συμβάσεων που εφαρμόζονται και στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων, μολονότι εφαρμόζονται πιο αυστηρές διατάξεις στις σχέσεις με τους καταναλωτές. Μια τέτοια προσέγγιση έδωσε πολύ καλά αποτελέσματα στην πράξη.

---

66 Κανονισμός του Μεγάλου Δουκάτου της 04 Νοεμβρίου 1997 με τον οποίο καθορίζονται τα στοιχεία της εκ των προτέρων πληροφόρησης και οι διατάξεις της σύμβασης για τα οργανωμένα ταξίδια, και της οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις, προς εκτέλεση των άρθρων 9, 11 και 12 του νόμου της 14ης Ιουνίου 1994 για τη ρύθμιση των όρων άσκησης των δραστηριοτήτων που συνδέονται με την οργάνωση και την πώληση ταξιδιών ή περιόδων διαμονής.

67 ΕΕ L 158/59 της 23.06.1990.

68 Με τη σκέψη ότι η προθεσμία των 21 ημερών πριν από την αναχώρηση δημιουργεί αδικαιολόγητους περιορισμούς στο δικαίωμα εκχώρησης της σύμβασης, το οποίο προβλέπεται από το άρθρο 4 παράγραφος 3 της οδηγίας 90/314, αυτή τη στιγμή εκκρεμεί διαδικασία παράβασης κατά του Λουξεμβούργου. Οι αρχές του Λουξεμβούργου ενημέρωσαν πρόσφατα την Επιτροπή ότι θα προβούν στο εγγύς μέλλον στην τροποποίηση της αμφισβητούμενης διάταξης προκειμένου να επιτύχουν τη συμμόρφωσή της με την οδηγία 90/314.

69 Με το ψήφισμά του σχετικά με την προσπάθεια προσέγγισης του ιδιωτικού δικαίου των κρατών μελών (ΕΕ C 158/400 της 26.06.89), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητούσε ιδίως « *να γίνει έναρξη των απαραίτητων προπαρασκευαστικών εργασιών, για την εκπόνηση ενός κοινού Ευρωπαϊκού Κώδικα Ιδιωτικού Δικαίου...να συσταθεί, κατόπιν διαβουλεύσεων μεταξύ των κρατών μελών που θα αποδεχθούν κατ' αρχήν την ενοποίηση, επιτροπή εξ αρμοδίων επιστημόνων η οποία θα καθορίσει τις προτεραιότητες και θα οργανώσει την όλη προσπάθεια ενοποίησης του ιδιωτικού δικαίου* ».

70 Με το ψήφισμά του σχετικά με την εναρμόνιση ορισμένων τομέων ιδιωτικού δικαίου των κρατών μελών (ΕΕ C 205 της 25.07.94), αυτό το ευρωπαϊκό θεσμικό όργανο ζητά «*από την Επιτροπή να ξεκινήσει τις εργασίες όσον αφορά τη δυνατότητα κατάρτισης ενός κοινού Ευρωπαϊκού Κώδικα ιδιωτικού δικαίου* » και επαναλαμβάνει το αίτημά του « *να συσταθεί επιτροπή ειδικευμένων επιστημόνων που θα προτείνει τις προτεραιότητες για βραχυπρόθεσμη μερική εναρμόνιση και για μακροπρόθεσμη πιο γενική εναρμόνιση* ».

71 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε το Συμβούλιο και την Επιτροπή να προετοιμάσουν μια πιο μεγάλη σύγκλιση του ιδιωτικού δικαίου και ζήτησε ιδίως την εκπόνηση γενικής μελέτης για την ανάγκη προσέγγισης των νομοθεσιών των κρατών μελών σε αστικά θέματα, προκειμένου να εξαλειφθούν τα εμπόδια για την καλή λειτουργία των αστικών διαδικασιών.

Οι σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων ποικίλουν και εγγράφονται κυρίως είτε στη σχέση πωλητή/τελικού καταναλωτή είτε στη σχέση παραγωγού/διανομέα, είτε σε μια σχέση «οριζόντια» σε περίπτωση εταιρικής σχέσης σε μια κοινή επιχείρηση. Όποια και να είναι η σχέση μεταξύ επιχειρήσεων αυτές ενδέχεται να βρεθούν σε θέση αδυναμίας παρόμοια με αυτή των καταναλωτών όταν βρίσκονται αντιμέτωπες με γενικούς όρους συμβάσεων που τους επιβάλλονται από τους εμπορικούς τους εταίρους[72].

Μια τέτοια κατάσταση μπορεί εξάλλου να διέπεται από το ευρωπαϊκό δίκαιο ανταγωνισμού και κυρίως από το άρθρο του 82 (πρώην άρθρο 86) της συνθήκης, εάν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κυρίαρχος θέση. Εξάλλου, η επέκταση του ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών στις γενικές συμβατικές ρήτρες που χρησιμοποιούνται στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων θα επέτρεπε στις επιχειρήσεις να μπορούν πιο εύκολα να μεταβιβάσουν στις ανώτερες κλίμακες διάθεσης στο εμπόριο τις υποχρεώσεις που έχουν απέναντι στους καταναλωτές. Για παράδειγμα, λόγω απουσίας τέτοιου ελέγχου, ο πωλητής δεν μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη του απέναντι στον καταναλωτή για την πώληση ενός ελαττωματικού προϊόντος, αλλά τα δικαιώματά του θα μπορούσαν να περιοριστούν έναντι του προμηθευτή του λόγω γενικών συμβατικών όρων που χρησιμοποιεί ο τελευταίος[73]. Τέλος, σε πολλές συμβάσεις γενικού τύπου είναι δύσκολο να βρεθεί κάποια διαφορά στην κατάσταση του «συμπράττοντος» στις ρήτρες των συμβάσεων ανάλογα με το αν η σύμβαση υπάγεται ή όχι «στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας». Πώς αλλάζει η σχέση μεταξύ του ταξιδιώτη αεροπορικής εταιρείας και των ρητρών των συμβάσεων που διέπουν το συμβόλαιο του ταξιδιού του ανάλογα με το αν αυτός μετακινείται για διακοπές ή για να συμμετάσχει σε μια διάσκεψη;

β) <u>Σχετικά με την εθνική « νομολογία»</u>

Ο όρος « νομολογία» εδώ χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια που του αποδίδεται στη βάση δεδομένων CLAB : κάθε συγκεκριμένη εφαρμογή της οδηγίας, είτε πρόκειται για δικαστική είτε για διοικητική ή άλλη απόφαση.

Από ποσοτική άποψη παρατηρήσαμε σε πολλές χώρες μια αισθητή αύξηση των περιπτώσεων καταχρηστικών ρητρών, ειδικότερα στον τομέα του προληπτικού ελέγχου (αγωγές παραλείψεως). Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου περάσαμε από μια κατάσταση απουσίας οποιουδήποτε ελέγχου σε ένα μέσο όρο 800 υποθέσεων που εξετάζει το « Office of Fair Trading », εκ των οποίων περισσότερες από 500 οδήγησαν σε ενέργειες οι οποίες κατέληξαν τις περισσότερες φορές στην αλλαγή ή την κατάργηση των αμφισβητούμενων συμβατικών ρητρών από τις επιχειρήσεις[74].

---

72 **La base de données CLAB contient d'ailleurs environ 500 cas de jurisprudence relative aux seuls rapports entre entreprises qui ont été considérés comme étant d'un grand intérêt aux consommateurs**. Certaines de ces décisions ont d'ailleurs appliqué les critères de la directive à des litiges entre professionnels. L'exemple peut être pris dans la décision du 5 septembre 1995 du tribunal de Milan, qui a examiné et déclaré abusives, au regard des dispositions de la directive, les clauses contractuelles limitatives de responsabilité d'une compagnie d'assurances ayant été citée en justice par une autre société (Clab IT 000452).

73 Η οδηγία 99/44/ΕΚ της 25ης Μαΐου 1999 σχετικά με ορισμένες πτυχές της πώλησης και των εγγυήσεων καταναλωτικών αγαθών αναφέρεται στο πρόβλημα αυτό στο άρθρο της 4 αλλά δεν το επιλύει ολοκληρωτικά καθώς αναθέτει στις εθνικές νομοθεσίες την προστασία του τελικού πωλητή έναντι του προμηθευτή του. Όμως, η προστασία αυτή προκύπτει κυρίως από τη ύπαρξη ή μη ενός γενικού νόμου σχετικά με τους συμβατικούς όρους των συμβάσεων.

74 Η βάση CLAB αντικατοπτρίζει ιδιαίτερα τη σημασία των υποθέσεων που εξετάστηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο μέσω διοικητικής διαδικασίας από την προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας και εξής,

Άλλο παράδειγμα είναι αυτό της Ισπανίας, όπου η μεταφορά της οδηγίας είχε ως προϋπόθεση την κατάθεση αγωγών ως νέου μέσου για τον έλεγχο των καταχρηστικών ρητρών. Σε αυτό το θέμα η βάση CLAB δείχνει πώς αρχίζει η χρήση τους στην ισπανική πρακτική.

Ωστόσο σε ορισμένες χώρες όπου ήδη υπήρχε η δυνατότητα αγωγής για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών, όπως η Πορτογαλία και το Βέλγιο, παρατηρήθηκε επίσης αισθητή αύξηση των υποθέσεων. Όπως φαίνεται ο ρόλος της οδηγίας ήταν καταλυτικός.

Από ποιοτική άποψη είναι ενδιαφέρον να επαληθευθεί εάν ορισμένοι εθνικοί δικαστές επιδείχνουν όλο και μεγαλύτερη ευαισθησία στο ευρωπαϊκό δίκαιο και δεν διστάζουν να αναφερθούν σε αυτό στις αποφάσεις τους. Πράγματι η ανάλυση της βάσης CLAB αποδεικνύει ότι ήδη το 4,4 % των αποφάσεων που έλαβαν τα εθνικά δικαστήρια στον τομέα που καλύπτει η οδηγία, περιλαμβάνουν αναφορές στο κοινοτικό κείμενο. Στο σημερινό στάδιο της ευρωπαϊκής οικοδόμησης αυτός ο αριθμός είναι σημαντικός και αντικατοπτρίζει το σταδιακό αντίκτυπο του κοινοτικού δικαίου στα εθνικά συστήματα.

Μία πολύ πρόσφατη απόφαση που εκδόθηκε στο Βέλγιο μπορεί να χρησιμεύσει ως παράδειγμα[75]. Μία οργάνωση καταναλωτών είχε ξεκινήσει αγωγή παραλείψεως των καταχρηστικών ρητρών που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ μιας τράπεζας και των πελατών της. Αυτή η αγωγή δεν στηριζόταν στον κατάλογο των ρητρών που μπορούν να χαρακτηριστούν ως καταχρηστικές, αλλά στον γενικό ορισμό των καταχρηστικών ρητρών. Η τράπεζα αμφισβητούσε την αρμοδιότητα του δικαστή υποστηρίζοντας ότι μια τέτοια αγωγή δεν μπορούσε να έχει ως αντικείμενο παρά μόνον τις καταχρηστικές ρήτρες που αναφέρονται στον κατάλογο. Συνεπώς μια οργάνωση καταναλωτών δεν μπορούσε να εγείρει αγωγή εάν η καταχρηστική φύση των αμφισβητούμενων ρητρών μπορούσε να προκύψει μόνον από το γενικό ορισμό, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση[76].

Ο δικαστής έκρινε διαφορετικά και δήλωσε ότι μία οργάνωση έχει το δικαίωμα να εγείρει αγωγή χωρίς να διαχωρίσει τις ρήτρες που εμπίπτουν στο γενικό ορισμό και εκείνες που απαριθμούνται στον ενδεικτικό κατάλογο. Προκειμένου να στηρίξει αυτή την ερμηνεία του νόμου, ο δικαστής αναφέρθηκε άμεσα στην ευρωπαϊκή οδηγία και παρέθεσε πολλά από τα σχετικά νομικά κείμενα.

Άλλο ενδιαφέρον παράδειγμα είναι εκείνο μιας απόφασης που εκδόθηκε πρόσφατα στην Ιταλία[77]. Σε αυτή την υπόθεση, μια οργάνωση καταναλωτών έγειρε αγωγή κατά των συστάσεων που έκαναν διάφοροι επαγγελματίες για τη χρήση καταχρηστικών ρητρών. Μολονότι το ιταλικό δίκαιο δεν προβλέπει ρητά μια τέτοια αγωγή κατά συστάσεων, ωστόσο ο δικαστής τη δέχθηκε ερμηνεύοντας το νόμο κάτω από το πρίσμα της οδηγίας. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι ο δικαστής ανέφερε το γεγονός της ύπαρξης μιας εκκρεμούς διαδικασίας παράβασης κατά της Ιταλίας για αυτό το θέμα, ως στήριγμα της απόφασής του.

Αρμόζει να αναφερθεί ένα τελευταίο παράδειγμα[78], το οποίο εξάλλου είναι πολύ καινοτόμο όσον αφορά την ισπανική νομολογία. Η καινοτομία έγκειται στο συλλογισμό που καταλήγει

εφόσον 625 από τις 865 διοικητικές αγωγές που έχουν καταγραφεί έως σήμερα στη βάση δεδομένων προέρχονται από αυτό το κράτος μέλος.

75 Απόφαση που εκδόθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 1999 από το εμπορικό δικαστήριο της πόλης Namur.

76 Πράγματι αυτή η ερμηνεία μπορούσε ενδεχομένως να συμφωνήσει με το βελγικό νόμο πριν από την πρόσφατη τροποποίηση για τη συμμόρφωσή του με την οδηγία, ύστερα από την έναρξη διαδικασίας παράβασης. Αυτό το γεγονός αποδεικνύει τον πραγματικό αντίκτυπο αυτού του είδους των διαδικασιών στις εθνικές νομοθεσίες.

77 Απόφαση του Τακτικού Δικαστηρίου του Τορίνο, της 7ης Ιουλίου 1999.

78 Απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ισπανίας, της 8ης Νοεμβρίου 1996.

στην αναγνώριση του άμεσου οριζόντιου αποτελέσματος της οδηγίας 93 /13 (η οποία δεν έχει ακόμα μεταφερθεί στο εσωτερικό δίκαιο).[79] Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το ισπανικό Ανώτατο Δικαστήριο αναγνώρισε το άμεσο οριζόντιο αποτέλεσμα του άρθρου 3.3 (παραπομπή στο παράρτημα, ιδιαίτερα το σημείο π)) της οδηγίας, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να θεωρούνται καταχρηστικές οι ρήτρες σύμφωνα με τις οποίες η σύμβαση εμπίπτει ρητά στην αρμοδιότητα ενός συγκεκριμένου δικαστηρίου. Παρά την αντίθεση ενός τομέα των ισπανών νομομαθών στο συλλογισμό αυτής της δικαστικής απόφασης, αυτή η απόφαση δείχνει την αυξανόμενη σημασία της κοινοτικής νομοθεσίας στα εθνικά δικαστικά συστήματα, ακόμα και πριν από τη μεταφορά της όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Από μια επίσης ποιοτική άποψη, η επαλήθευση των εξελίξεων στην εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα ορισμένων ρητρών είναι πολύ αποκαλυπτική. Ένα παράδειγμα αυτής της εξέλιξης αποτελεί η ακόλουθη υπόθεση της αυστριακής νομολογία. Το 1996 το Ανώτατο Δικαστήριο της Αυστρίας δέχθηκε την απαλλαγή μιας επιχείρησης από την ευθύνη για σωματικές βλάβες ενός καταναλωτή στη διάρκεια οργανωμένου ταξιδιού, εφόσον δεν υπήρχε παρά μόνον μικρή παράλειψη από μέρους του επαγγελματία[80]. Αντίθετα σε υπόθεση του 1997, μια ρήτρα που εξαιρούσε την ευθύνη λόγω απλού λάθους θεωρήθηκε ως καταχρηστική. Ο λόγος αυτής της απόφασης ήταν ακριβώς η τροποποίηση της αυστριακής νομοθεσίας το 1996, η οποία τέθηκε σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 1997 με σκοπό την εξασφάλιση της σωστής μεταφοράς της οδηγίας [81].

γ) <u>Σχετικά με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου</u>

Παρά την αυξημένη ευαισθητοποίηση των εθνικών δικαστών στο ευρωπαϊκό δίκαιο, ο αντίκτυπος της οδηγίας 93/13 στην νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου είναι προς το παρόν πολύ περιορισμένος. Έως σήμερα το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν δέχθηκε προσφυγές παρά μόνον για δύο προδικαστικά ερωτήματα.

Στο πρώτο[82] οι αντίδικοι ήταν η « Consumers Association » (Ένωση Καταναλωτών) και η βρετανική κυβέρνηση και το αντικείμενο ήταν η στέρηση του δικαιώματος για προσφυγή στη δικαιοσύνη με σκοπό την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών, που είχε επιβάλει η βρετανική νομοθεσία στις οργανώσεις καταναλωτών (αυτό το δικαίωμα είχε παραχωρηθεί αποκλειστικά στο Office of Fair Trading). Ύστερα από συμφωνία μεταξύ των μερών (η οποία κατέληξε στην αλλαγή της βρετανικής νομοθεσίας), η υπόθεση διαγράφηκε από το ΕΔ.

Το δεύτερο ερώτημα[83] βρίσκεται ακόμα σε εκκρεμότητα και αφορά τη σημαντική απόφαση εάν ο δικαστής μπορεί (ή ακόμα περισσότερο εάν πρέπει) να εκτιμήσει την ισχύ μιας ρήτρας όσον αφορά τη νομοθεσία περί καταχρηστικών ρητρών, χωρίς προηγούμενο αίτημα των ενδιαφερόμενων μερών. Η συγκεκριμένη περίπτωση αφορά ορισμένες διαφορές μεταξύ

---

79 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν αναγνωρίζει το άμεσο οριζόντιο αποτέλεσμα μιας οδηγίας. Έτσι ένας ιδιώτης δεν μπορεί να επικαλεστεί άμεσα μια οδηγία ενώπιον εθνικού δικαστή παρά μόνον όταν ο παραλήπτης είναι ένα κράτος μέλος και όχι όταν είναι άλλος ιδιώτης. Ωστόσο το ΕΔ δέχθηκε την πιθανότητα « έμμεσου οριζόντιου αποτελέσματος » μέσω της προσφυγής στα κριτήρια ερμηνείας, ιδίως στις δικαστικές αποφάσεις Von Colson y Harz (14 /83 και 79/ 83 της 10.4.1984). Ο άμεσος χαρακτήρας του οριζόντιου αποτελέσματος προϋποθέτει την υποχρέωση του εθνικού δικαστή να ερμηνεύσει το εθνικό δίκαιο κάτω από το πρίσμα του κειμένου και των στόχων της οδηγίας, ώστε να φθάσει στο αποτέλεσμα που αναφέρεται το άρθρο 249 της συνθήκης, έστω και εάν υπάρχουν τα όρια της δικαστικής ασφάλειας και της μη αναδρομικότητας.

80 OGH 11.1.1996. ecolex 1996, 358 = KRES 3/94.

81 Απόφαση του Vorprozessuales Abmahnverfahren της 25ης Δεκεμβρίου 1997, AGB-Info 1997/17.

82 Υπόθεση C-82/96 – The Queen c/ Secretary of State for Trade and Industry.

83 Κοινές υποθέσεις C-240/98 έως C-244/98 Océano Grupo Editorial, S.A. και Salvat Editores, S.A. κατά Rocio Murciano Quintero και λοιπών.

επαγγελματιών πωλητών και ισπανών ιδιωτών, σχετικά με συμβάσεις για την αγορά με δόσεις. Σε αυτές τις συμβάσεις προβλέπεται ρήτρα στην οποία παραχωρείται αρμοδιότητα μόνον στις δικαστικές αρχές της Βαρκελώνης (πόλη στην οποία δεν κατοικεί κανένας από τους ιδιώτες αλλά όπου οι επαγγελματίες έχουν την επαγγελματική τους έδρα). Το πρωτοδικείο της Βαρκελώνης, λαμβάνοντας υπόψη τις αντιφατικές εθνικές αποφάσεις σχετικά με τη δυνατότητα που έχει ένας ισπανός δικαστής να αξιολογήσει αυτεπάγγελτα την ακυρότητα των καταχρηστικών ρητρών που αφορούν την επιλογή της αρμόδιας δικαστικής αρχής, προσέφυγε το 1998 στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ζητώντας την ερμηνεία της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Η απόφαση δεν έχει ακόμα εκδοθεί, όμως τα συμπεράσματα του Γενικού Εισαγγελέα Saggio που παρουσιάστηκαν στις 16 Δεκεμβρίου 1999 έχουν πραγματικά υποδειγματικό χαρακτήρα και μας προσφέρουν εκτεταμένη και λεπτομερή ανάλυση της οδηγίας και των στόχων της. Στην ουσία ο Γενικός Εισαγγελέας κρίνει ότι η οδηγία παρέχει στον εθνικό δικαστή την εξουσία να κρίνει αυτεπάγγελτα το ανίσχυρο μιας τέτοιας ρήτρας και να παραμερίζει το αντίθετο εθνικό δίκαιο που θα τον εμπόδιζε να ασκήσει αυτή την εξουσία (βλέπε επίσης παραπάνω III.6).

Σίγουρα δεν έλειψαν οι ευκαιρίες για την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων από τα εθνικά δικαστήρια στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και η διαλεύκανση της εμβέλειας ορισμένων λιγότερο σαφών διατάξεων της οδηγίας από το ΕΔ μέσω αυτών των ερωτημάτων θα ήταν πολύ χρήσιμη. Πράγματι η νομική θεωρία μεταφέρει τον απόηχο μιας σχετικής αντίστασης των εθνικών δικαστηρίων όσον αφορά την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο σε αυτό το νομικό τομέα.

Ένα παράδειγμα αυτού του γεγονότος αποτελεί η ακόλουθη περίπτωση που προέρχεται από τη γερμανική νομική θεωρία.

Η οδηγία μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο μέσω της τροποποίησης προϋπάρχοντος νόμου : του νόμου περί των γενικών συμβατικών ρητρών (AGB). Την εποχή της μεταφοράς της οδηγίας ο γερμανός νομοθέτης είχε διαπιστώσει τη συμφωνία μεταξύ του άρθρου 8[84] του εν λόγω νόμου και της οδηγίας, δεδομένου ότι οι συμβατικές ρήτρες, οι οποίες σύμφωνα με αυτή την εθνική διάταξη δεν υπόκεινται στον έλεγχο περιεχομένου, εξαιρούνται από αυτόν και σύμφωνα με το άρθρο 4 (2) της οδηγίας.

Όμως οι διαφορές στο κείμενο των δύο διατάξεων αφήνουν να εννοηθεί ότι υπάρχουν επίσης και διαφορές στην εφαρμογή τους. Πράγματι γνωρίζουμε σημαντικό αριθμό περιπτώσεων όπου τα γερμανικά δικαστήρια, σε εφαρμογή του άρθρου 8 του AGB, ανέπτυξαν πολύ ευρεία έννοια των « κύριων παροχών της σύμβασης » (όρος ανύπαρκτος στο γερμανικό νόμο !), περιορίζοντας έτσι το πεδίο εφαρμογής του ελέγχου για το περιεχόμενο. Αυτή η έννοια της « κύριας παροχής » περιλαμβάνει π.χ. ρήτρες που καθορίζουν τους όρους κάτω από τους οποίους ένας καταναλωτής μπορεί να επικαλεστεί μια ασφαλιστική σύμβαση ή επιβαρύνσεις που ζητά πιστωτικό ίδρυμα για ορισμένες δευτερεύουσες υπηρεσίες σε σχέση με την έκδοση πιστωτικής κάρτας ή βιβλιαρίου καταθέσεων.

Στις γερμανικές νομικές επιθεωρήσεις υπάρχουν πολλές περιπτώσεις στις οποίες το Bundesgerichtshof εξέτασε το θέμα της εφαρμογής του άρθρου 8 του νόμου περί των γενικών συμβατικών ρητρών και του άρθρου 4 (2) της οδηγίας, χωρίς ποτέ να εξετάσει τη συνεκτικότητα της νομολογίας του με τις άλλες γλωσσικές εκδοχές της οδηγίας και την

---

[84] Το άρθρο 8 του νόμου περί γενικών συμβατικών ρητρών (Gesetz über allgemeine Geschäftsbedingungen/ABGB) προβλέπει ότι θα υπόκεινται σε έλεγχο περιεχομένου « μόνον οι διατάξεις των γενικών προϋποθέσεων που καθορίζουν ακυρωτικούς ή συμπληρωματικούς κανόνες ως προς το κοινό δίκαιο ».

ερμηνεία που έδωσαν τα άλλα ανώτατα ευρωπαϊκά δικαστήρια και χωρίς ποτέ να εξετάσει την πιθανότητα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Αντίθετα είναι γνωστή απόφαση του Bundesgerichtshof όπου αναφέρεται απλώς: "der Bundesgesetzgeber hat die an die Mithgliedstaaten gerichtete und nur für sie verbindliche Richtlinie … in nationales Recht umgesetzt. Er hat dabei zu einer Änderung des § 8 AGBG wegen seiner Übereinstimmung mit Art. 4 Nr. 2 der Richtlinie keinen Anlaß gesehen … Die Beantwortung der Frage, ob die beanstandete Klausel einer Überprüfung am Maßstab der §§ 9 - 11 AGBG entzogen ist, ist Sache der deutschen Gerichte, über die der Europäische Gerichtshof nach Art. 177 EG-Vertrag nicht zu entscheiden hat"[85].

δ) <u>Σχετικά με τη νομική θεωρία</u>

Ο αντίκτυπος της οδηγίας στη νομική θεωρία υπήρξε τεράστιος. Δημοσιεύθηκαν εκατοντάδες άρθρα και δεκάδες μονογραφίες με θέμα τις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες. Αυτό είχε επίδραση όχι μόνον στη νομολογία αλλά επίσης και όσον αφορά την ευαισθητοποίηση των ίδιων των επιχειρήσεων για τη σύνταξη πιο δίκαιων ρητρών. Ένα μέρος της νομικής θεωρίας έχει ως επίκεντρο τις ιδιαιτερότητες του εθνικού νομικού συστήματος· άλλα τμήματα αντίθετα πρόταξαν την ιδιαιτερότητα του ευρωπαϊκού δικαίου και προσπάθησαν να πλαισιώσουν το εθνικό δίκαιο με αυτό, ακόμα και όταν τα αποτελέσματα συμφωνούσαν πολύ λίγο με την παραδοσιακή νομολογία. Η ανάδειξη μιας ευρωπαϊκής νομικής θεωρίας σε θέματα καταχρηστικών ρητρών είναι ένα από τα αισθητά αποτελέσματα της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.

ε) <u>Ορισμένα σημεία προβληματισμού</u>

Ο αντίκτυπος της οδηγίας φαίνεται να είναι σαφώς θετικός, αλλά και σε μεγάλο βαθμό ανεπαρκής για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος : την ύπαρξη ισορροπημένων συμβατικών σχέσεων μεταξύ καταναλωτών και επαγγελματιών.

Παρά τους δικαστικούς μηχανισμούς που δημιουργήθηκαν για την προώθηση της εξάλειψης των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που προτείνονται στους καταναλωτές, αυτές εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται σε ευρεία κλίμακα. Εξάλλου, ο μηχανισμός «της αναποτελεσματικότητας» της ρήτρας που εφαρμόζεται για την προστασία του καταναλωτή-θύμα μιας καταχρηστικής ρήτρας, δεν είναι παρά εν μέρει αποτελεσματικός: σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται όχι μόνον από την ευκολία πρόσβασης στη δικαιοσύνης για τους καταναλωτές, αλλά επίσης, και ίσως κυρίως, από την ενημέρωση και την εκπαίδευση του καταναλωτή στους εν λόγω τομείς. Καθημερινά προκύπτουν νέα προβλήματα από την ανάπτυξη της κοινωνίας της κατανάλωσης. Υπάρχει ο φόβος ότι η φυσική εξέλιξη των οικονομικών σχέσεων δεν θα ακολουθήσει την πορεία προς την αύξηση της ισορροπίας στις συμβατικές σχέσεις.

Την ίδια στιγμή που ολοκληρώνεται η παρούσα έκθεση από την Επιτροπή, ο διαμεσολαβητής των καταναλωτών στη Δανία ενημερώνει τους ομολόγους του στο πλαίσιο του RICC -

---

85 "Ο ομοσπονδιακός νομοθέτης μετέφερε στο εθνικό δίκαιο οδηγία που απευθύνεται στα κράτη μέλη και δεν είναι δεσμευτική. Δεν θεώρησε αναγκαία την τροποποίηση του άρθρου 8 του νόμου περί των γενικών συμβατικών ρητρών (ABGB), εφόσον ο νόμος αυτός ήταν ήδη σύμφωνος με το άρθρο 4 (2) της οδηγίας. Είναι αρμοδιότητα των γερμανικών δικαστηρίων να εξετάσουν εάν η εν λόγω ρήτρα υπόκειται στον έλεγχο περιεχομένου, σύμφωνα με τα άρθρα 9-11 ABGB, και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 177 TUE, δεν λαμβάνει καμία απόφαση σχετικά" - BGH 7.7.1998, Der Betriebs-Berater 1998, 1864.

(Διεθνές Δίκτυο Ελέγχου της Εμπορίας)[86] - για νέες πρακτικές σχετικά με τις εμπορικές ρήτρες. Προφανώς οι συμβάσεις ενοικίασης αυτοκινήτων που υπογράφουν οι καταναλωτές κατά τις διακοπές τους στο εξωτερικό περιέχουν όλο και πιο συχνά ρήτρες σύμφωνα με τις οποίες οι καταναλωτές συγκατατίθενται στην απευθείας πληρωμή των ενδεχόμενων συμπληρωματικών εξόδων, των αποζημιώσεων για ατυχήματα, κ.τ.λ., από την πιστωτική τους κάρτα. Προέκυψαν συγκεκριμένα προβλήματα σε Δανούς καταναλωτές, οι οποίοι ύστερα από την πτώχευση των ταξιδιωτικών πρακτορείων στα οποία είχαν ήδη προκαταβάλει την ενοικίαση αυτοκινήτων, διαπίστωσαν ότι το ποσό της ενοικίασης χρεώθηκε και δεύτερη φορά στην πιστωτική τους κάρτα.

Το πρόβλημα με αυτό το είδος των ρητρών είναι ακόμα πιο σοβαρό λόγω του ότι οι καταναλωτές μπορούν να υπογράψουν και να εκτελέσουν αυτού του είδους τις συμβάσεις εξ ολοκλήρου στην επικράτεια τρίτης χώρας, μολονότι το άρθρο 6.2 πρέπει να μπορεί να καλύπτει αυτές τις καταστάσεις. Ωστόσο τέτοιες πρακτικές αποτελούν αντικείμενο ανησυχίας και δείχνουν την ανάπτυξη νέων προβλημάτων που εμφανίζονται στο πλαίσιο της συνεχώς αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης της οικονομίας.

Η Επιτροπή ελπίζει πως η παρούσα έκθεση θα ανοίξει το δρόμο σε μια ενδελεχή και σοβαρή συζήτηση αυτών των πολύπλοκων και σημαντικών θεμάτων και αναμένει πολλά σχόλια και παρατηρήσεις στις προτεινόμενες ιδέες.

[86] Στα αγγλικά IMSN, International Marketing Supervision Network. Πρόκειται για δίκτυο συνεργασίας των αρχών που είναι αρμόδιες για την εφαρμογή του καταναλωτικού δικαίου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I - Οι εθνικοί νόμοι μεταφοράς

	Κοινοποιημένη νομοθεσία	**Τροποποιημένοι ή αντικατεστημένοι νόμοι**
Αυστρία	Bundesgesetz vom 10.01.1997 mit dem (u.a.) das Konsumentenschutzgesetz geändert wird (BGBl. I N° 6/1997)	Konsumentenschutzgesetz vom 08.03.1979; Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch vom 01.06.1811; Bundesgesetz über das internationale Privatrecht; Zivilprozeßordnung
Βέλγιο	Loi sur les pratiques et sur l'information et la protection du consommateur (Chapitre X, art. 31-34) Loi du 12.06.1991 sur le crédit à la consommation, modifiée par la loi du 06.07.1992 Loi du 25.06.1992 sur le contrat d'assurance terrestre Loi du 04.08.1992 relative au crédit hypothécaire Loi du 03.04.1997 relative aux clauses abusives dans les contrats conclus avec leurs clients par les titulaires de professions libérales Loi du 07.12.1998 sur les pratiques du commerce et sur l'information et la protection du consommateur	*Loi du 14.07.1991 sur les pratiques de commerce et l'information et protection du consommateur (L.P.C.)*
Δανία	Lov N° 1098 af 21.12.1994 om ændring af lov om aftaler og andre retshandler på formurettens område og visses andre love Lov N° 428 af 01.06.1994 om markedsføring	Marketing Act of 14 June 1974
Φινλανδία	Laki kuluttajansvojalain 3 ja 12 luvun muuttamisesta N° 1259, 16.12.1994 Laki kuluttajansvojalain 4 ja 12 luvun muuttamisesta N° 416, 18.12.1998	Kuluttajansvojalaki N° 38, 20.01.1978
Γαλλία	Loi N° 95-96 du 1.02.1995 concernant les clauses abusives et la présentation des contrats régissant diverses activités d'ordre économique et commercial. (J.O. du 2.02.1995, p1755)	Loi N° 78-23 du 10.01.1978 Loi N° 88-14 du 05.01.1988
Γερμανία	Gesetz vom 19.07.1996 zur Änderung des AGB-Gesetzes und der Insolvenzordnung (BGBl. I N° 36/1996)-	Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen (AGB-Gesetz) vom 09.12.1976

Ελλάδα	Νόμος 2741 της 28ης Σεπτεμβρίου 1999 (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, της 28ης Σεπτεμβρίου 1999)	Νόμος 1961 του 1991 περί προστασίας του καταναλωτή Νόμος 2251 της 15.11.1994 περί προστασίας του καταναλωτή (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, της 16.11.1994)
Ιρλανδία	Statutory Instrument 95, No. 27 of 1 February 1995: the unfair terms in consumer contracts.	Sale of Goods and Supply of Services Act of 1980
Ιταλία	Art. 25 della Legge N° 52, 06.02.1996 (Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana No. 34, 10.02.1996) Art. 3 della Legge N° 281, 30.07.1998	Art. 1341, 1342 e 1370 Codice Civile 1942
Λουξεμβούργο	Loi du 26.03.1997, Mémorial, A-N° 30 du 29.04.1997	Loi relative à la protection juridique du consommateur du 25.08.1983
Κάτω Χώρες	Art. 6.231 tot 6.248 *Burgerlijk wetboek* (nieuw Burgerlijk Wetboek 1992)	Art. 6.231 - 6.248 *Burgerlijk wetboek*
Πορτογαλία	Decreto-Lei No. 220/95 do 31.08.1995 Portaria n° 1093/95 do 06.09.1995 Decreto-Lei No. 249/99 do 07.07.1999 modificando o Decreto-Lei 446/85	Decreto-Lei N° 446/85 do 25.10.1985
Ισπανία	Ley 7/1998 del 13.04.1998 sobre las condiciones generales de la contratación (LCGC)	Artículo 10 Ley general para la defensa de los consumidores y usuarios (LCU) del 19.07.1984
Σουηδία	Lag om avtalsvillkor I konsumentförhållanden (1994: 1512) 15.12.1994 Lag 1994:1513	Lag (1971:112)
Ηνωμένο Βασίλειο	Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations of 22 July 1999 (Statutory Instrument 1999 N° 2083) revoking the Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations of 1994	Unfair Contract Terms Act (UCTA) of 1977 (Cette loi n'a pas été modifiée et reste en vigueur) Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations (UTCR) of 8 December 1994 (Statutory Instrument 1994 No. 3159)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - Μελέτες της "αγοράς" και επιδοτήσεις για ταυτόχρονες αγωγές παραλείψεως σε πολλά κράτη μέλη

α) Μελέτες "αγοράς"

(1) **Οι καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που αφορούν την παροχή ορισμένων αγαθών (Prof. Hans Micklitz, Berlin (D))** : αναλύεται η επίδραση της οδηγίας 93/13/ΕΚ στις συμβάσεις για την πώληση των καταναλωτικών αγαθών στα κράτη μέλη. Εξετάζονται 545 συμβάσεις σε τέσσερις τομείς : αυτοκίνητα (155), πλυντήρια ρούχων (119), έπιπλα (124) και συσκευές μαγνητοσκόπησης/εγγραφής (video-recorders, 147). Η μελέτη δείχνει ότι σε αυτούς τους τομείς χρησιμοποιούνται τακτικά τυποποιημένες συμβάσεις στη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες, τη Γαλλία, την Πορτογαλία και την Ιταλία ενώ στη Δανία, την Ιρλανδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο τέτοιες συμβάσεις είναι σχεδόν ανύπαρκτες.

Οι καταχρηστικές ρήτρες που απαντώνται συχνότερα αφορούν την απαλλαγή/ τον περιορισμό της αστικής ευθύνης του επαγγελματία (σε 301 από τις 545 συμβάσεις) και την κατάργηση των εγγυήσεων που προβλέπονται από το νόμο (σε 267 από τις 545 συμβάσεις). Αυτά τα δύο πεδία προβλημάτων είναι τα σημαντικότερα στους τέσσερις τομείς που αναλύθηκαν.

Παράλληλα η μελέτη καταδεικνύει ορισμένες διαφορές μεταξύ των συμβάσεων που αναλύθηκαν στα κράτη μέλη. Στη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες, τη Γερμανία, την Ισπανία και την Ιταλία, οι συμβάσεις περιέχουν ουσιαστικά ρήτρες απαλλαγής/περιορισμού της ευθύνης και κατάργησης των εγγυήσεων που προβλέπονται από το νόμο. Ωστόσο στο Βέλγιο οι συχνότερες ρήτρες αφορούν στους περιορισμούς και τα εμπόδια των προσφυγών στη δικαιοσύνη. Στη Δανία οι ρήτρες που εμφανίζονται κυρίως στις συμβάσεις που αναλύθηκαν, αφορούν τις μονομερείς τροποποιήσεις της τιμής. Στο Ηνωμένο Βασίλειο οι πιο διαδεδομένες ρήτρες είναι εκείνες που επιτρέπουν στον επαγγελματία να απαλλαγεί με μονομερή τρόπο από τις υποχρεώσεις του.

(2) **Οι καταχρηστικές ρήτρες που περιέχονται σε ορισμένες ασφαλιστικές συμβάσεις (Νομική Σχολή του Montpellier (F))** : Εξετάζονται 440 συμβάσεις ασφαλίσεων, που κατανέμονται στα κράτη μέλη της ΕΕ σε δύο κατηγορίες (αυτοκίνητα και κατοικία). Στη μελέτη διαπιστώνονται μεγάλες διαφορές μεταξύ των εξεταζόμενων κρατών μελών (π.χ. καμία καταχρηστική ρήτρα δεν βρέθηκε στις δανικές συμβάσεις ! Παράλληλα ορισμένες κατηγορίες καταχρηστικών ρητρών απαντώνται σχεδόν σε όλες τις συμβάσεις από τα άλλα κράτη μέλη). Οι πιο συχνές καταχρηστικές ρήτρες ήταν ιδίως εκείνες που, λόγω της αμφισημίας και της ασάφειάς τους, έχουν ως αποτέλεσμα να αποκτά ο ασφαλιστής τη δυνατότητα αξιολόγησης του περιεχομένου της σύμβασης, πράγμα το οποίο του προσδίδει υπερβολικό πλεονέκτημα (η ασάφεια των ρητρών φαίνεται συνεπώς να είναι το ουσιαστικό πρόβλημα, κυρίως στα ασφαλιστήρια συμβόλαια που απαντώνται στις Κάτω Χώρες, την Ισπανία, το Λουξεμβούργο και την Ελλάδα). Οι ρήτρες που επιτρέπουν στον ασφαλιστή να καθυστερήσει την πληρωμή της αποζημίωσης περιλαμβάνονται επίσης μεταξύ των πιο συχνών (μόνον οι δανικές και ιταλικές συμβάσεις δεν τις περιέχουν). Η μελέτη κατέδειξε επίσης αξιοσημείωτες διαφορές στις ασφαλιστικές συμβάσεις. Έτσι για παράδειγμα, σε θέματα καταχρηστικών ρητρών σχετικά με τη μονομερή λύση της σύμβασης από τον ασφαλιστή ύστερα από ζημιά, οι γερμανικές, βελγικές, γαλλικές και ιταλικές

συμβάσεις περιέχουν τέτοιες ρήτρες, ενώ οι ισπανικές, ιρλανδικές, ολλανδικές και πορτογαλικές δεν περιέχουν καμία. Παρόμοια, σε θέματα καταχρηστικών ρητρών που αφορούν τις υπερβολικά μεγάλες προθεσμίες προειδοποίησης για τη λύση της σύμβασης, τα γερμανικά, βελγικά, ελληνικά και ιταλικά ασφαλιστήρια εμφανίζουν τέτοιες ρήτρες, ενώ αυτές απουσιάζουν από τα ισπανικά, γαλλικά, ιρλανδικά, λουξεμβουργιανά, ολλανδικά και πορτογαλικά ασφαλιστήρια.

(3) **Οι καταχρηστικές ρήτρες στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (Confédération syndicale du cadre de vie - Συνδικαλιστική ομοσπονδία για τις συνθήκες διαβίωσης (F))** : Σε αυτή τη μελέτη που διεξήχθη στο 1994 εξετάζονται 87 συμβάσεις χρηματοδότησης αυτοκινήτων και 88 συμβάσεις λογαριασμού και αποδεικνύεται η πολύ συχνή παρουσία καταχρηστικών ρητρών.

Στις συμβάσεις χρηματοδότησης για την αγορά αυτοκινήτων η μελέτη δείχνει την έντονη παρουσία καταχρηστικών ρητρών σχετικά με τους περιορισμούς που επιβάλλονται στον καταναλωτή όσον αφορά τις οδούς προσφυγής (εντοπίστηκαν 34 περιπτώσεις σε σύνολο 87) και σχετικά με τις σημαντικές αποζημιώσεις που πρέπει να καταβάλει ο καταναλωτής εάν δεν εκτελέσει τις υποχρεώσεις του (καταγράφηκαν 28 περιπτώσεις σε σύνολο 87). Σε θέματα συμβάσεων λογαριασμού, η μελέτη αποκαλύπτει πρώτα από όλα την έντονη ομοιότητα σε μορφή και ουσία, των γενικών όρων που χρησιμοποιούνται από τις τράπεζες που λειτουργούν στις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο, την Ελλάδα και τη Δανία. Μεταξύ των καταχρηστικών ρητρών που χρησιμοποιούνται πιο συχνά στον τραπεζικό τομέα ξεχώρισαν εκείνες που περιορίζουν ή καταργούν την ευθύνη της τράπεζας (43 περιπτώσεις σε σύνολο 88). Ωστόσο στη μελέτη υπογραμμίζεται ότι αυτού του είδους οι ρήτρες δεν υπάρχουν στους γενικούς όρους των τραπεζών που λειτουργούν στην Ισπανία, το Λουξεμβούργο και τη Γερμανία.

(4) **Οι καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις ενοικίασης αυτοκινήτων για ιδιωτική χρήση στην ΕΕ (Ενωση Καταναλωτών UFC Que choisir (F))** : Σε αυτή τη μελέτη αναλύονται οι συμβατικές ρήτρες σε 130 συμβάσεις ενοικίασης αυτοκινήτων σύμφωνα με τα κριτήρια που καθορίζονται στην οδηγία. Οι συγγραφείς διαπιστώνουν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες που χρησιμοποιούνται πιο συχνά είναι εκείνες που επιβαρύνουν την ευθύνη του ενοικιαστή (π.χ. όλες οι γαλλικές, ελληνικές, ιταλικές, λουξεμβουργιανές και ολλανδικές συμβάσεις περιέχουν αυτού του είδους τις ρήτρες) και εκείνες που περιορίζουν ή καταργούν την ευθύνη του επαγγελματία (π.χ. αυτού το είδους οι ρήτρες εμφανίζονται σε όλους τους ισπανικούς, ιταλικούς, ολλανδικούς, γερμανικούς και αγγλικούς γενικούς συμβατικούς όρους). Παράλληλα οι ρήτρες που επιτρέπουν στον επαγγελματία να τροποποιήσει μονομερώς τη σύμβαση περιέχονται στην πλειονότητα των βελγικών, ισπανικών, ιταλικών, ιρλανδικών, λουξεμβουργιανών και γερμανικών συμβάσεων. Μόνον οι πορτογαλικές και οι ολλανδικές συμβάσεις δεν περιέχουν τέτοιες ρήτρες. Εξάλλου διαπιστώθηκε ότι οι επιχειρήσεις συντάσσουν τις συμβάσεις βάσει των ελέγχων που διεξάγονται στις διάφορες εθνικές νομοθεσίες, πράγμα το οποίο διαφαίνεται από τη σύγκριση των συμβάσεων της ίδιας εταιρείας. Η σύγκριση των συμβατικών όρων των εταιρειών μεσαίου μεγέθους με εκείνες των εταιρειών διεθνών διαστάσεων δείχνει ότι υπάρχει μεγάλη ομοιογένεια στο περιεχόμενο των συμβάσεων, ενώ ο αριθμός των ρητρών που θεωρούνται καταχρηστικές δεν κυμαίνεται σημαντικά μεταξύ των δύο ομάδων.

(5) **Οι καταχρηστικές ρήτρες στον ευρωπαϊκό τουριστικό τομέα (Bishop & Robertson Chalmers)** : σε αυτή τη μελέτη εξετάζονται οι ρήτρες και οι γενικοί συμβατικοί όροι που περιέχονται στα φυλλάδια και τις συμβάσεις των οργανωτών και ενδιάμεσων πρακτόρων ταξιδιών και αφορούν τους διάφορους τουριστικούς τομείς (τουριστική ενοικίαση ακινήτων, χρονομεριστικές διακοπές, ενοικίαση αυτοκινήτων, ταξίδια, κρουαζιέρες και άλλες παροχές) στα 18 κράτη μέλη του ΕΟΧ. Εξετάζονται 1773 συμβάσεις και φυλλάδια και χαρακτηρίζονται ως καταχρηστικές 356 ρήτρες ή γενικοί συμβατικοί όροι, από τους οποίους 87 βάσει του γενικού κριτηρίου της οδηγίας που καθορίζεται στο άρθρο 3.1. Από τις 356 ρήτρες που συγκεντρώθηκαν, 101 αφορούν τη συμβατική ευθύνη (αυτό ήταν το σημαντικότερο πεδίο προβλημάτων) και εμφανίζονται κυρίως στις βελγικές, ισπανικές, πορτογαλικές, ιρλανδικές, ελβετικές και νορβηγικές συμβάσεις. 56 ρήτρες αφορούν τη δυνατότητα επίκλησης εις βάρος του καταναλωτή και τη διαμόρφωση της σύμβασης (ενώ σημαντικός αριθμός ρητρών εντοπίστηκε στις δανικές, φινλανδικές, ιρλανδικές, αγγλικές και ιταλικές συμβάσεις, καμία ρήτρα αυτού του είδους δεν βρέθηκε στους ολλανδικούς και νορβηγικούς συμβατικούς όρους), 50 ρήτρες αφορούν την ακύρωση της σύμβασης και 47 την τροποποίηση της συμβατικής τιμής (καμία τέτοια ρήτρα δεν βρέθηκε στους αυστριακούς συμβατικούς όρους). Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι στις αγγλικές, βελγικές και αυστριακές συμβάσεις σημειώθηκε μεγάλος αριθμός ρητρών σχετικά με την κατάργηση ή την παρεμπόδιση των αγωγών ή των προσφυγών στη δικαιοσύνη.

(6) **Εφαρμογή της οδηγίας 93/13 στις παροχές των δημόσιων υπηρεσιών (National Consumer Council (Εθνικό Συμβούλιο Καταναλωτών - UK) και Institut national de la Consommation (Εθνικό Ινστιτούτο Κατανάλωσης - F))** : σε αυτή τη μελέτη εξετάζεται η ύπαρξη καταχρηστικών ρητρών στους γενικούς όρους παροχής ορισμένων υπηρεσιών (νερό, ηλεκτρισμός, ταχυδρομεία, τηλεπικοινωνίες, φυσικό αέριο, σιδηρόδρομοι, αστικές συγκοινωνίες, υγειονομικές υπηρεσίες) και επαληθεύεται εάν αυτές οι ρήτρες μπορούν να ελεγχθούν στο πλαίσιο της οδηγίας 93/13/ΕΚ. Στη μελέτη παρατηρείται η απουσία καταχρηστικών ρητρών στους γενικούς όρους παροχής ηλεκτρισμού στη Γαλλία καθώς και στους συμβατικούς όρους που διέπουν τη σύμβαση μεταφοράς με λεωφορείο ή αστικό σιδηρόδρομο στην Ισπανία. Η μελέτη εντόπισε μη αμελητέα ποσότητα καταχρηστικών ρητρών στους όρους που διέπουν τις σχέσεις υπηρεσίας παροχής/καταναλωτή, ιδίως σε θέματα μονομερούς τροποποίησης και ακύρωσης από την υπηρεσία παροχής (π.χ.: παροχή νερού στην Αυστρία, τη Φινλανδία, τη Γαλλία, την Ελλάδα και την Πορτογαλία) καθώς και απαλλαγή της υπηρεσίας παροχής από την ευθύνη σε περίπτωση διακοπής της λειτουργίας της (ηλεκτρισμός στο Βέλγιο και στη Σουηδία). Οι συγγραφείς διαπιστώνουν πολύ διαφορετικές καταστάσεις σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά τη δυνατότητα διεξαγωγής ελέγχου στο περιεχόμενο των συμβάσεων των δημόσιων υπηρεσιών. Με εξαίρεση ορισμένες εθνικές δικαστικές αρχές (οι συγγραφείς αναφέρουν την Αυστρία, τη Δανία και την Ελλάδα), ο έλεγχος των ρητρών περιορίζεται είτε από την εφαρμογή του άρθρου 1(2) της οδηγίας ή από ήδη υπάρχουσα παρόμοια διάταξη, είτε από την έννοια της ιεράρχησης των κανόνων, είτε από τον κανόνα διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων, είτε από το γεγονός ότι η σχέση υπηρεσίας παροχής / καταναλωτή δεν είναι συμβατική. Οι συγγραφείς αναφέρουν ότι είναι αναγκαία η πραγματική επιβολή της οδηγίας στις δημόσιες υπηρεσίες, είτε μέσω ελέγχου εκ προοιμίου από ανεξάρτητο ρυθμιστή, είτε με μεταγενέστερο έλεγχο.

(7) Οι συμβατικές ρήτρες στις αερομεταφορές εμπορευμάτων και προσώπων (Frere Cholmeley Bischoff Solicitors και Institut international du droit aérien et spatial de l'Université de Leiden - Διεθνές Ινστιτούτο Εναέριου και Διαστημικού Δικαίου του Πανεπιστημίου της Leiden)

Σε αυτή τη μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 1997 εξετάζονται όχι μόνον οι συμβατικοί όροι που προτείνονται από 24 αεροπορικές εταιρείες (από τις οποίες 21 έχουν την επαγγελματική έδρα τους στα κράτη μέλη) που εξυπηρετούν τον εναέριο χώρο της Ένωσης, αλλά και σειρά κειμένων που έχει εγκρίνει η Διεθνής Ένωση Αεροπορικών Μεταφορών (IATA) σχετικά με τους όρους της σύμβασης (ψηφίσματα 724, 724α και 745) και τους γενικούς όρους μεταφοράς (ιδίως τη σύσταση 1724).

Η μελέτη αποκάλυψε μη αμελητέα σειρά ρητρών που μπορούν να χαρακτηριστούν ως καταχρηστικές και οι οποίες πηγάζουν ιδίως από τα κείμενα της IATA.

Προκειμένου να καταργηθούν οι καταχρηστικές ρήτρες σε αυτόν τον τομέα των οικονομικών δραστηριοτήτων, η μελέτη κρίνει ότι αρμόζει να δοθούν κατευθυντήριες γραμμές από την Ένωση όσον αφορά την εφαρμογή της οδηγίας 93/13 στους γενικούς όρους των αεροπορικών εταιρειών. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές δεν θα αφορούν αποκλειστικά το περιεχόμενο των γενικών όρων αλλά θα θίγουν επίσης και το θέμα των συνθηκών κοινοποίησής τους στον επιβάτη ή τον πελάτη.

β) <u>Επιδοτήσεις για τις ταυτόχρονες ενέργειες για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών σε πολλά κράτη μέλη</u>

(1) **Οι καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις νέων τεχνολογιών, με το συντονισμό της Confédération syndicale du cadre de vie (Συνδικαλιστική Ομοσπονδία για τις Συνθήκες Διαβίωσης - F)**: Αυτή η πρότυπη ενέργεια αποσκοπούσε στην εκτίμηση των συνεπειών που είχε η ενσωμάτωση της οδηγίας 93/13/ΕΚ σε πέντε χώρες της Ένωσης (Βέλγιο, Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία και Πορτογαλία) όσον αφορά το περιεχόμενο των συμβάσεων (κινητά τηλέφωνα, καλωδιακή και δορυφορική τηλεόραση) που προτείνονται στους καταναλωτές. Επίσης είχε ως στόχο να επιτευχθεί, είτε μέσω διαπραγματεύσεων είτε δικαστικώς, η τροποποίηση των ρητρών των συμβάσεων έτσι ώστε να επανέλθει η ισορροπία μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών, αποφεύγοντας κάθε δικαστική διαμάχη. Πράγματι μέσα από τις διαπραγματεύσεις επιτεύχθηκαν ορισμένα θετικά αποτελέσματα. Για παράδειγμα ορισμένες εταιρείες παροχής καλωδιακής τηλεόρασης δεσμεύτηκαν να μην τροποποιήσουν πλέον μόνον με δική τους πρωτοβουλία, ούτε τους τιμοκαταλόγους τους ούτε τον κατάλογο των καναλιών που προβλέπονται στις συμβάσεις συνδρομής τους. Δεσμεύτηκαν να προειδοποιήσουν τους πελάτες τους για κάθε αλλαγή και να τους προσφέρουν τη δυνατότητα λύσης της σύμβασής τους. Άλλο παράδειγμα, όταν η λειτουργία της καλωδιακής τηλεόρασης διακοπεί για περισσότερο από 48 ώρες, οι εταιρείες αυτές θα επιστρέψουν το ποσό που αντιστοιχεί στη διάρκεια της διακοπής. Επίσης σε ορισμένες εταιρείες η επιστροφή του ποσού που έχει κατατεθεί ως εγγύηση θα γίνεται στο εξής μέσα σε προθεσμία ενός μηνός, αντί για τις 60 ημέρες που ίσχυαν στο παρελθόν. Οι εταιρείες καλωδιακής τηλεόρασης θέτουν στη διάθεση των συνδρομητών τους εξοπλισμό (αποκωδικοποιητή, κ.τ.λ.). Σε περίπτωση βλάβης ή κλοπής του, οι εταιρείες αυτές δεν θα απαιτούν πλέον συστηματικά την

πληρωμή ή την επισκευή του από τον συνδρομητή, εκτός εάν είναι υπεύθυνος για τη βλάβη ή την κλοπή. Παρά το γεγονός ότι η ενέργεια συνεχίζεται χωρίς τη συγχρηματοδότηση της Επιτροπής, έχουν ξεκινήσει και σήμερα βρίσκονται σε εξέλιξη τέσσερις αγωγές παραλείψεως στη Γαλλία, την Ισπανία και την Ιταλία.

(2) **Κοινή ενέργεια για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, με το συντονισμό της EDOCUSA (E) :**

Έξι οργανώσεις καταναλωτών συνεργάστηκαν σε αυτή την κοινή ενέργεια που είχε ως στόχο να εξετάσει τους γενικούς όρους των πέντε μεγάλων εταιρειών ενοικίασης αυτοκινήτων σε έξι ευρωπαϊκές χώρες και να καταργήσει τις καταχρηστικές ρήτρες που περιέχονται σε αυτά τα υποδείγματα συμβάσεων, είτε μέσω διαπραγμάτευσης είτε με προσφυγή στη δικαιοσύνη. Γι' αυτό το σκοπό συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν 21 υποδείγματα συμβάσεων. Πραγματοποιήθηκαν διαπραγματεύσεις με αυτές τις επιχειρήσεις με στόχο την προσαρμογή των γενικών όρων τους στους εθνικούς νόμους μεταφοράς. Δεδομένου ότι αυτές οι διαπραγματεύσεις δεν κατέληξαν σε καμία συγκεκριμένη συμφωνία, οι οργανώσεις των καταναλωτών αποφάσισαν να προσφύγουν στα δικαστήρια προκειμένου να παύσει η χρήση των αμφισβητούμενων γενικών όρων. Ορισμένες επιχειρήσεις αντέδρασαν σε αυτό και δέχθηκαν να υπογράψουν το 1998 συμφωνίες με τις ενώσεις για την τροποποίηση των εν λόγω ρητρών.

(3) **Κοινή ενέργεια για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις χρονομεριστικής μίσθωσης, με το συντονισμό της Test Achats (BE) και κοινή ενέργεια για την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών στις ταξιδιωτικές συμβάσεις, με το συντονισμό της EDIDECO (PT)** :
Αυτές οι δύο ενέργειες, τις οποίες διαχειρίστηκαν ενώσεις καταναλωτών σε επτά κράτη μέλη (B, F, I, P, E, Lux και NL), έχουν ως στόχο να εντοπίσουν τις καταχρηστικές ρήτρες των τυποποιημένων συμβάσεων στους τομείς των οργανωμένων ταξιδιών και της χρονομεριστικής μίσθωσης και να τις καταργήσουν είτε μέσω διαπραγματεύσεων είτε δικαστικώς. Οι ενέργειες αυτές βρίσκονται σε εξέλιξη. Σύμφωνα με τις τελευταίες πληροφορίες που έστειλαν οι συμβαλλόμενοι, αυτή τη στιγμή διεξάγονται θετικές διαπραγματεύσεις με τις επιχειρήσεις στον τομέα των οργανωμένων ταξιδιών. Αντίθετα στον τομέα της χρονομεριστικής μίσθωσης, η πολύ πρόσφατη μεταφορά της οδηγίας 94/47/ΕΚ σε ορισμένες χώρες φαίνεται πως εξαφάνισε ορισμένους παράγοντες της αγοράς ενώ άλλοι με δική τους πρωτοβουλία τροποποίησαν τους γενικούς όρους τους ώστε να τους καταστήσουν σύμφωνους με τη νέα εθνική νομοθεσία. Σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να πραγματοποιηθεί νέα αξιολόγηση των γενικών όρων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ - Στατιστικές που προέρχονται από τη βάση CLAB

Στην παρούσα έκθεση περιλαμβάνεται σειρά γραφικών παραστάσεων έτσι ώστε να δοθεί μια συνολική άποψη των διαφόρων στοιχείων και αποτελεσμάτων που έχουν εισαχθεί έως σήμερα στην βάση CLAB, στην οποία έχουν καταγραφεί μέχρι αυτή τη στιγμή 7.649 υποθέσεις.

Ενώ η πρώτη σειρά γραφικών παραστάσεων (1 έως 7) περιγράφει απλώς τα γενικά στοιχεία που έχουν συλλεχθεί στη βάση, τα επόμενα σχήματα παρέχουν μια πιο λεπτομερή ανάλυση σχετικά με τις ίδιες τις ρήτρες (8 έως 11) και σχετικά με τη σημαντική παρουσία τους σε ορισμένους τομείς της οικονομίας (12.Α έως 15.Β).

Η γραφική παράσταση 1 αφορά τη φύση της απόφασης που έκρινε τον καταχρηστικό ή μη καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας. Πράγματι η βάση CLAB περιλαμβάνει όχι μόνον δικαστικές αποφάσεις (οι οποίες αποτελούν την πλειονότητα) αλλά και διοικητικές αποφάσεις, διαιτητικές αποφάσεις, συναλλαγές μεταξύ των μερών καθώς και κλαδικά συστήματα αυτορύθμισης που υπάρχουν σε ορισμένα κράτη μέλη.

Η γραφική παράσταση 2 αφορά το είδος της αγωγής. Μπορεί να πρόκειται για ατομική αγωγή (όπου ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη ζητά επίλυση της διαφοράς), για προληπτική αγωγή (ιδίως οι αγωγές παραλείψεως, οι συστάσεις και τα συστήματα αυτορύθμισης που αποβλέπουν στην εξάλειψη της χρήσης καταχρηστικών ρητρών) ή για κοινή αγωγή (σε ορισμένα κράτη μέλη οι ενώσεις καταναλωτών μπορούν να συνταχθούν με ατομική αγωγή προκειμένου να ζητήσουν από την αρμόδια αρχή να εκδώσει διαταγή κατάργησης της χρήσης των καταχρηστικών ρητρών).

Η γραφική παράσταση 3 περιγράφει την αξιολόγηση των αποφάσεων όσον αφορά τον καταχρηστικό ή μη χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών. Παράλληλα αναφέρονται επίσης οι αποφάσεις που δεν εφάρμοσαν την ισχύουσα εθνική νομοθεσία περί καταχρηστικών ρητρών σε συγκεκριμένες υποθέσεις, λόγω του ότι αυτές οι υποθέσεις ήταν εκτός του πεδίου εφαρμογής αυτών των νόμων.

Η γραφική παράσταση 4 δείχνει τα είδη συμβάσεων που περιέχουν συμβατικές σχέσεις οι οποίες έχουν αποτελέσει το αντικείμενο απόφασης. Πρόκειται για συμβάσεις πώλησης, ενοικίασης, χρηματοδοτικής μίσθωσης και υπηρεσιών. Αυτές οι τελευταίες, οι οποίες αποτελούν την πλειονότητα των συμβάσεων που περιλαμβάνονται στη βάση, υποδιαιρούνται σε υπηρεσίες σχετικές με αγαθά (επισκευή, εγκατάσταση, συντήρηση, εγγυήσεις και εξυπηρέτηση μετά την πώληση, κ.τ.λ.) και υπηρεσίες που δεν συνδέονται με αγαθά (τραπεζικές συναλλαγές, ασφάλειες, πιστώσεις, συγκοινωνίες, παροχή ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου, νερού, ιατρικής περίθαλψης, κ.τ.λ.)

Η γραφική παράσταση 5 έχει σχέση με την ιδιότητα των μερών. Η πλειονότητα των αποφάσεων που περιλαμβάνονται στη βάση δεδομένων αφορούν συμβάσεις που έχουν συναφθεί μεταξύ ενός καταναλωτή και ενός επαγγελματία (η έννοια του καταναλωτή προκύπτει είτε από την οδηγία στις περισσότερες περιπτώσεις είτε από τις εθνικές νομοθεσίες, των οποίων το πεδίο εφαρμογής είναι μερικές φορές ευρύτερο από εκείνο του ευρωπαϊκού κανόνα). Ωστόσο η βάση περιλαμβάνει επίσης ορισμένες αποφάσεις σχετικά με τυποποιημένες συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών. Το ενδιαφέρον της εισαγωγής τους στη βάση αιτιολογείται από το γεγονός ότι οι ίδιες

λύσεις μπορούν να μεταφερθούν σε συμβάσεις που έχουν συναφθεί με τους καταναλωτές.

Η γραφική παράσταση 6 δείχνει τον αριθμό των αποφάσεων που εκδόθηκαν πριν και μετά από την καταληκτική ημερομηνία για τη μεταφορά της οδηγίας. Σε σύνολο 7.649 υποθέσεων, η βάση απαριθμεί περίπου 3.000 υποθέσεις προγενέστερες της 01ης Ιανουαρίου 1995 (ενδεικτικά η πρώτη υπόθεση που εκδόθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισλανδίας χρονολογείται από την 04η Νοεμβρίου 1931).

Η γραφική παράσταση 7 επιτρέπει να εντοπιστεί, βάσει των κρατών που έχουν καταχωρηθεί στη βάση (κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ισλανδία και Νορβηγία), όχι μόνον ο αριθμός των αγωγών που έχουν εγερθεί αλλά και η φύση τους (ατομική ή προληπτική). Έτσι οι προληπτικές αγωγές είναι ιδιαίτερα σημαντικές στη Γερμανία, την Αυστρία, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αντίθετα αυτού του είδους οι αγωγές χρησιμοποιούνται σαφώς λιγότερο στο Βέλγιο και την Ισπανία ή είναι ανύπαρκτες στην Ιρλανδία και στο Λουξεμβούργο.

Η γραφική παράσταση 8 υποδεικνύει τις ρήτρες που είτε εκτιμήθηκαν είτε όχι αναφορικά με το παράρτημα της οδηγίας. Στις 7.649 υποθέσεις που έχουν καταχωρηθεί στη βάση δεδομένων, 4.497 (59%) κρίθηκε ότι ανήκουν στα διάφορα σημεία του παραρτήματος. Αυτό αποδεικνύει όχι μόνον τη σημασία του καταλόγου αυτού (και την συνεπακόλουθη ανάγκη για ανάπτυξή της) αλλά και το ενδιαφέρον που ενέχει η παρουσία γενικού κριτηρίου αξιολόγησης του καταχρηστικού χαρακτήρα για τις υπόλοιπες 3.152 υποθέσεις (41%).

Η γραφική παράσταση 9 ταξινομεί τις 4.497 υποθέσεις που συνδέονται με το παράρτημα ανάλογα με τα 17 σημεία του (λόγω του ότι ορισμένοι συμβατικοί όροι μπορεί να αφορούν περισσότερα σημεία του καταλόγου του παραρτήματος, ο συνολικός αριθμός των υποθέσεων που έχουν καταχωρηθεί φθάνει σήμερα τις 5.274). Οι ρήτρες που απαντώνται συχνότερα αφορούν το σημείο β) (περιορισμός ή αποκλεισμός των νόμιμων δικαιωμάτων του καταναλωτή σε περίπτωση μη εκτέλεσης από τον επαγγελματία), το σημείο ε) (επιβολή υψηλών αποζημιώσεων στην περίπτωση μη εκτέλεσης από τον καταναλωτή), το σημείο θ) (αποδοχή από τον καταναλωτή ρητρών οι οποίες δεν του γνωστοποιήθηκαν πριν από τη σύναψη της σύμβασης) και το σημείο π) του καταλόγου του παραρτήματος (κατάργηση ή παρεμπόδιση της άσκησης ενδίκων μέσων ή των οδών προσφυγής).

Η γραφική παράσταση 10 επιτρέπει να αξιολογηθεί η φύση των συμβατικών ρητρών που θεωρήθηκαν καταχρηστικές.

• 2.443 των ρητρών, δηλαδή το 28% σε σύνολο 8.858 ρητρών, αφορούν τις υποχρεώσεις που επιβάλλει ο επαγγελματίας στον καταναλωτή. Μεταξύ αυτών :

- 1003 αφορούν τον αποκλεισμό από τα δικαιώματά τους ή τον περιορισμό αυτών,

- 582 συνδέονται με συμβατικές ποινικές ρήτρες,

- 296 προβλέπουν ειδικές δαπάνες (ιδίως σε θέματα συμβάσεων προμήθειας, εγγύησης και μεσιτείας),

- 228 αφορούν την ευθύνη,

- 156 αφορούν τους όρους εκτέλεσης των εγγυήσεων και

- 91 συνδέονται με τους όρους κοινοποίησης που επιβάλλονται στον καταναλωτή σε περίπτωση ακαταλληλότητας των αγαθών.

Παράλληλα σημαντικός αριθμός ρητρών αφορά επίσης διάφορες « θετικές » υποχρεώσεις (όπως οι προθεσμίες και οι όροι που επιβάλλονται από τον επαγγελματία για τα παράπονα και τις απαιτήσεις : Clab AT 000012) και « αρνητικές » υποχρεώσεις (όπως τους περιορισμούς του δικαιώματος χρήσης στις συμβάσεις ενοικίασης και στις συμβάσεις για την εγκατάσταση κινητών αγαθών : Clab SE 000092 και Clab FR 000342)

• 1.380 καταχρηστικές ρήτρες, δηλαδή το 16%, αφορούν την απαλλαγή και τον περιορισμό της ευθύνης του επαγγελματία (καταλληλότητα των αγαθών που παραδόθηκαν ή των υπηρεσιών που παρασχέθηκαν, βλάβες που προκάλεσε ο επαγγελματίας ή τρίτοι, παράδοση των αγαθών ή παροχή των υπηρεσιών, κ.τ.λ.).

• 1.133 ρήτρες, δηλαδή το 13%, αφορούν την παρουσίαση των γενικών όρων (σαφήνεια, δυνατότητα κατανόησης) και τη δυνατότητα επίκλησής τους εις βάρος του καταναλωτή (ρήτρες που αποκλείονται ή περιλαμβάνονται από τον επαγγελματία στη διάρκεια της σύμβασης).

• 787 ρήτρες, δηλαδή το 9%, αφορούν την τιμή και την πληρωμή της (καθορισμός, τροποποίηση και όροι).

• 787 ρήτρες, δηλαδή το 9%, συνδέονται με τη λήξη της σύμβασης (όροι, λύση, παράταση, υπαναχώρηση, κ.τ.λ.),

• 744 ρήτρες, δηλαδή το 8%, αφορούν τους όρους εκτέλεσης των υποχρεώσεων του επαγγελματία (χαρακτηριστικά των προϊόντων ή των υπηρεσιών, καταλληλότητα, παράδοση, κ.τ.λ.).

• 694 ρήτρες, δηλαδή το 8%, αφορούν τη σύναψη της σύμβασης (όροι, ισχύς, μορφή, κ.τ.λ.).

• 644 ρήτρες, δηλαδή το 7%, συνδέονται με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη με την ευρύτερη έννοια (αρμόδια δικαστήρια, οδοί προσφυγής, ισχύον δίκαιο, αποδεικτικά μέσα, κ.τ.λ.).

• 177 ρήτρες, δηλαδή το 2%, αφορούν την ερμηνεία της σύμβασης και τις αλλαγές που πραγματοποιούνται σε αυτή (τροποποιήσεις, παραχώρηση, κ.τ.λ.).

• 69 ρήτρες, δηλαδή το 1%, έχουν ως αντικείμενο την παράκαμψη του υπάρχοντος δικαίου.

Η γραφική παράσταση 11 περιγράφει τον αντίκτυπο των ρητρών που αναλύθηκαν ως καταχρηστικές σε σχέση με τους διάφορους οικονομικούς τομείς. Οι τομείς των ακινήτων και των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών ανήκουν στους τομείς δραστηριότητας στους οποίους η βάση δεδομένων μέτρησε την περισσότερη "νομολογία" σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες. Η κατηγορία "λοιπά" περιλαμβάνει διάφορα είδη οικονομικών δραστηριοτήτων όπως οι συμβάσεις συνδρομής (εφημερίδες, περιοδικά, συνδρομητική τηλεόραση, κ.τ.λ.), οι υπηρεσίες επισκευής και συντήρησης (κλειδιά, κλειδαριές, ενδύματα, αυτοκίνητα, κ.τ.λ.), οι υπηρεσίες ψεκασμού, τα εστιατόρια και η τροφοδοσία, η εμφάνιση φωτογραφιών και

φιλμ, τα παιχνίδια λοταρίας και ο ιππόδρομος, οι συμβάσεις αποθήκευσης και αποθεμάτων, οι υπηρεσίες στάθμευσης, οι συμβάσεις για κατ'οίκον εργασία ως συνοδός, τα συστήματα ασφάλειας, η κινητή τηλεφωνία, κ.τ.λ.

Οι επόμενες γραφικές παραστάσεις αναλύουν λεπτομερώς ορισμένους οικονομικούς τομείς στους οποίους ο αριθμός των καταχρηστικών ρητρών αποδείχθηκε ιδιαίτερα σημαντικός. Πρόκειται για τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (γραφικές παραστάσεις 12Α και 12Β), για τις ασφάλειες (γραφικές παραστάσεις 13Α και 13Β), για τα ακίνητα (γραφικές παραστάσεις 14Α και 14Β) και για τις βασικές υπηρεσίες (γραφικές παραστάσεις 15Α και 15Β). Για κάθε οικονομικό κλάδο, αναφέρονται η φύση των ρητρών που βρέθηκαν (γραφική παράσταση Α) καθώς και ο αριθμός των ρητρών που θεωρούνται καταχρηστικές ανάλογα με τους διάφορους τομείς που συνδέονται με τον εν λόγω κλάδο (γραφική παράσταση Β). Για τους κλάδους που δεν διακρίνονται (λοιπά), παρέχονται επιπλέον εξηγήσεις παραπάνω με παραπομπή σε ορισμένα παραδείγματα από συγκεκριμένες περιπτώσεις που περιέχονται στη βάση.

Οι γραφικές παραστάσεις 12Α και 12Β αφορούν τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (έχουν καταχωρηθεί 1.200 καταχρηστικές ρήτρες).

Η γραφική παράσταση 12Α δείχνει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες που απαντώνται συχνότερα στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες αφορούν τις υποχρεώσεις που επιβάλλει ο επαγγελματίας στον καταναλωτή (37%), τη σύναψη της σύμβασης (17%), την παρουσίαση και τη δυνατότητα επίκλησης των εν λόγω ρητρών εις βάρος του καταναλωτή (10%) καθώς και τις υποχρεώσεις σχετικά με την τιμή και την πληρωμή της (9%) και τη λήξη της σύμβασης (8%). Οι καταχρηστικές ρήτρες που απαντώνται λιγότερο συχνά αφορούν την παράκαμψη του ισχύοντος δικαίου (2%) και την ερμηνεία και την τροποποίηση της σύμβασης (2%).

Η γραφική παράσταση 12Β αναφέρει έναν ιδιαίτερο σημαντικό αριθμό καταχρηστικών ρητρών στις συναλλαγές που συνδέονται με τα καταναλωτικά δάνεια (το 37% αφορά δάνεια για κινητά αγαθά και το 8% ενυπόθηκα δάνεια). Βρέθηκαν επίσης συμβατικές ρήτρες που θεωρήθηκαν καταχρηστικές σε συμβάσεις σχετικά με τραπεζικούς λογαριασμούς (28%), με πιστωτικές κάρτες και κάρτες πληρωμής (9%), με επενδύσεις (2%), με επιταγές (2%) και με μεταφορές κεφαλαίων (2%).

Στην κατηγορία « λοιπά » (12%) βρέθηκαν επίσης καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις εγγυοδοσίας (Clab DE 000004), στις συμβάσεις εγγύησης (Clab SE 000043), στις συναλλαγές που συνδέονται με γραμμάτια (Clab FI 000179), στις συμβάσεις για τη διαχείριση της είσπραξης των συναλλαγματικών (Clab ES 000341), στις συμβάσεις για το άνοιγμα λογαριασμού ταμιευτηρίου (Clab AU 000346) και ιδίως στις συμβάσεις για την ενοικίαση χρηματοκιβωτίων (Clab FR 000210) και στις συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης (Clab BE 000477).

Οι γραφικές παραστάσεις 13Α και 13Β αφορούν τις ασφαλίσεις (έχουν καταχωρηθεί 502 καταχρηστικές ρήτρες)

Η γραφική παράσταση 13Α καταδεικνύει την έντονη παρουσία καταχρηστικών ρητρών στους τομείς που συνδέονται με τις υποχρεώσεις του καταναλωτή (25%), με την ευθύνη του επαγγελματία (20%), με την παρουσίαση και τη δυνατότητα επίκλησης των ρητρών (16%), με τους όρους εκτέλεσης των υποχρεώσεων του επαγγελματία (12%) και με τους όρους λήξης της σύμβασης (10%). Οι λιγότερο

συχνές ρήτρες είναι εκείνες που έχουν ως αντικείμενο την παράκαμψη του ισχύοντος δικαίου(1%) και εκείνες που αφορούν την τιμή και την πληρωμή της (3%).

Η γραφική παράσταση 13Β δείχνει την έντονη παρουσία καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις ασφάλισης κατοικίας (21%), αυτοκινήτου (21%), υγείας (15%), ευθύνης (13%) και ζωής (8%).

Στην κατηγορία « λοιπά » (31%) πολλοί συμβατικοί όροι θεωρήθηκαν καταχρηστικοί σε άλλα ασφαλιστήρια, ιδίως στις ασφάλειες νομικής προστασίας (Clab DE 000102 και DE 000972) και τις ασφάλειες ταξιδιών (Clab SE 000189). Επίσης βρέθηκαν καταχρηστικές ρήτρες στις ασφάλειες κατά της κλοπής (Clab ES 000074), τις ασφάλειες για άλλα κινητά αγαθά εκτός από αυτοκίνητα (Clab IS 000021 και GR 000498), τις ασφάλειες για άλλα ακίνητα αγαθά εκτός από κατοικίες (Clab FI 000196), τις ασφάλειες μεταφορών (Clab DE 000539), τις θαλάσσιες ασφάλειες (Clab ES 000562), τις ασφάλειες κατά της κακοκαιρίας (Clab DK 000007), κ.τ.λ.

Οι γραφικές παραστάσεις 14Α και 14Β αφορούν τα ακίνητα (έχουν καταχωρηθεί 1.336 καταχρηστικές ρήτρες).

Η γραφική παράσταση 14Α καταδεικνύει τη σημασία των καταχρηστικών ρητρών που συνδέονται με τις υποχρεώσεις που επιβάλλει ο επαγγελματίας στον καταναλωτή (29%), με την παρουσίαση των συμβατικών όρων και τη δυνατότητα επίκλησής τους εις βάρος των καταναλωτών (12%), με τους όρους σχετικά με την τιμή και την πληρωμή της (12%) και με την ευθύνη του επαγγελματία (12%). Οι λιγότερο διαδεδομένες ρήτρες είναι εκείνες που παρακάμπτουν το ισχύον δίκαιο (1%) και εκείνες που ερμηνεύουν και τροποποιούν τη σύμβαση (2%).

Η γραφική παράσταση 14Β παρουσιάζει ένα σημαντικό αριθμό καταχρηστικών ρητρών στις οικοδομικές συμβάσεις (31%), στις συμβάσεις πώλησης (16%), στις συμβάσεις διακόσμησης (10%), στις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών των μεσιτικών γραφείων (7%) και στις συμβάσεις θέρμανσης (6%).

Στην κατηγορία « λοιπά » (29%) βρέθηκαν πολλές καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις ενοικίασης ακινήτου (Clab DE 000017), στις συμβάσεις συντήρησης ανελκυστήρων (Clab ES 000016) και στις συμβάσεις σύνδεσης των συστημάτων συναγερμού (Clab NO 00015). Άλλοι συμβατικοί όροι που θεωρήθηκαν καταχρηστικοί βρίσκονται στις συμβάσεις χρονομεριστικής μίσθωσης (Clab DE 000329), στις συμβάσεις συντήρησης ή διακίνησης (Clab GB 000056, BE 000320, DE 001156, FR 000479), στις συμβάσεις στέγασης ηλικιωμένων (Clab FR 000229), κ.τ.λ.

Οι γραφικές παραστάσεις 15Α και 15Β αφορούν τις υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος (έχουν καταχωρηθεί 480 καταχρηστικές ρήτρες).

Η γραφική παράσταση 15Α παρουσιάζει ένα σημαντικό αριθμό καταχρηστικών ρητρών στις υποχρεώσεις που επιβάλλει ο επαγγελματίας στον καταναλωτή (28%), στην παρουσίαση των συμβατικών όρων και στη δυνατότητα επίκλησής τους (15%), στην τιμή και την πληρωμή της (13%), στη λήξη της σύμβασης (12%) και στην ευθύνη (11%).

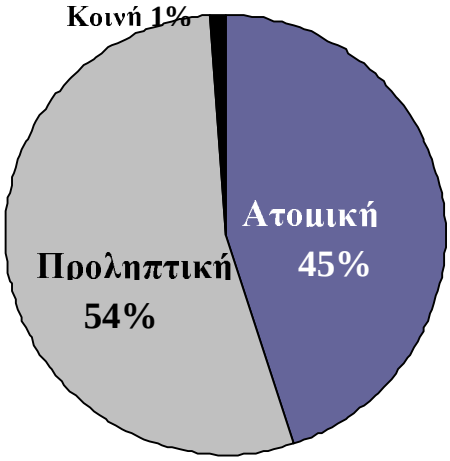
Η γραφική παράσταση 15Β υποδεικνύει την έντονη παρουσία καταχρηστικών ρητρών στις τηλεφωνικές παροχές (31%), στην παροχή νερού (13%), φυσικού αερίου (11%), ηλεκτρισμού (8%) καθώς και εκείνες τις ταχυδρομικές υπηρεσίες (1%) που αντιπροσωπεύουν υπο-τομείς με σημαντικό αριθμό καταχρηστικών ρητρών.

Στην κατηγορία « λοιπά » (37%), εντοπίστηκαν πολλές καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις δικτυακής σύνδεσης (Clab DE 000648), στις συμβάσεις υπηρεσιών του Διαδικτύου (Clab AT 000655) και εγκατάστασης θέρμανσης (Clab DE 000601). Παράλληλα και άλλες υπηρεσίες παρουσιάζουν καταχρηστικές ρήτρες, όπως οι υπηρεσίες των γραφείων κηδειών (Clab BE 000305), οι υπηρεσίες αποκομιδής των οικιακών απορριμμάτων (Clab DE 001528), εγκατάστασης καλωδίων και καυστήρων φυσικού αερίου (Clab DE 000431 και DE 000519), κ.τ.λ.

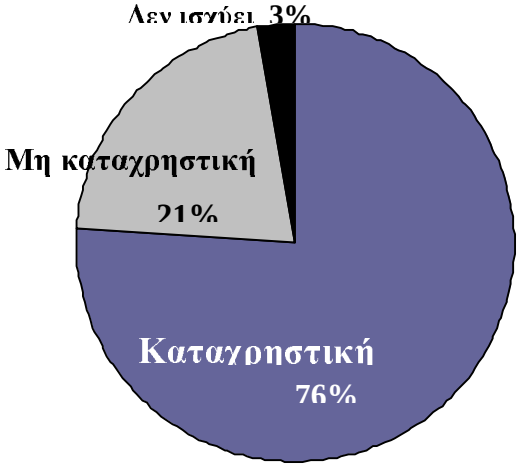
1. Φύση της απόφασης

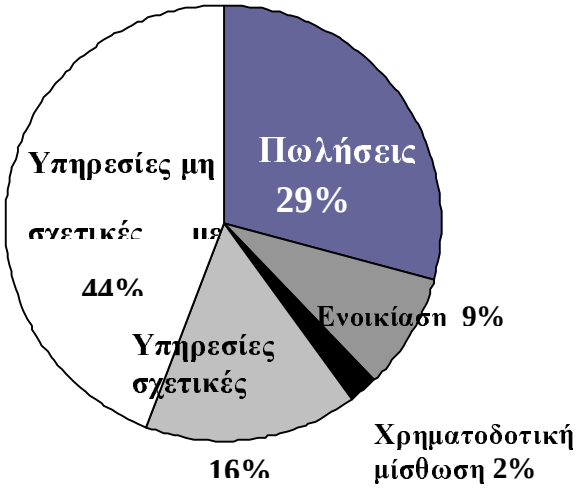
2. Είδος αγωγής

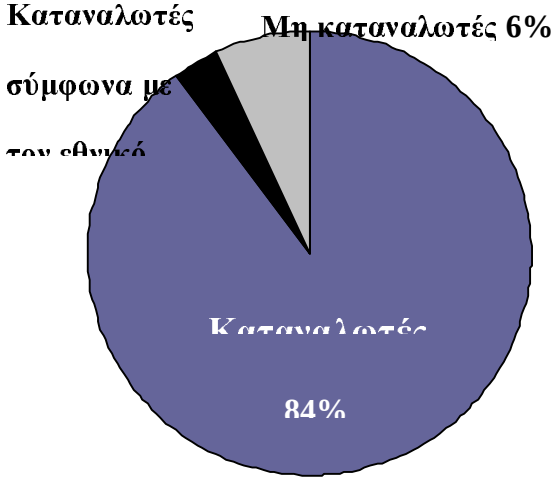
3. Αξιολόγηση

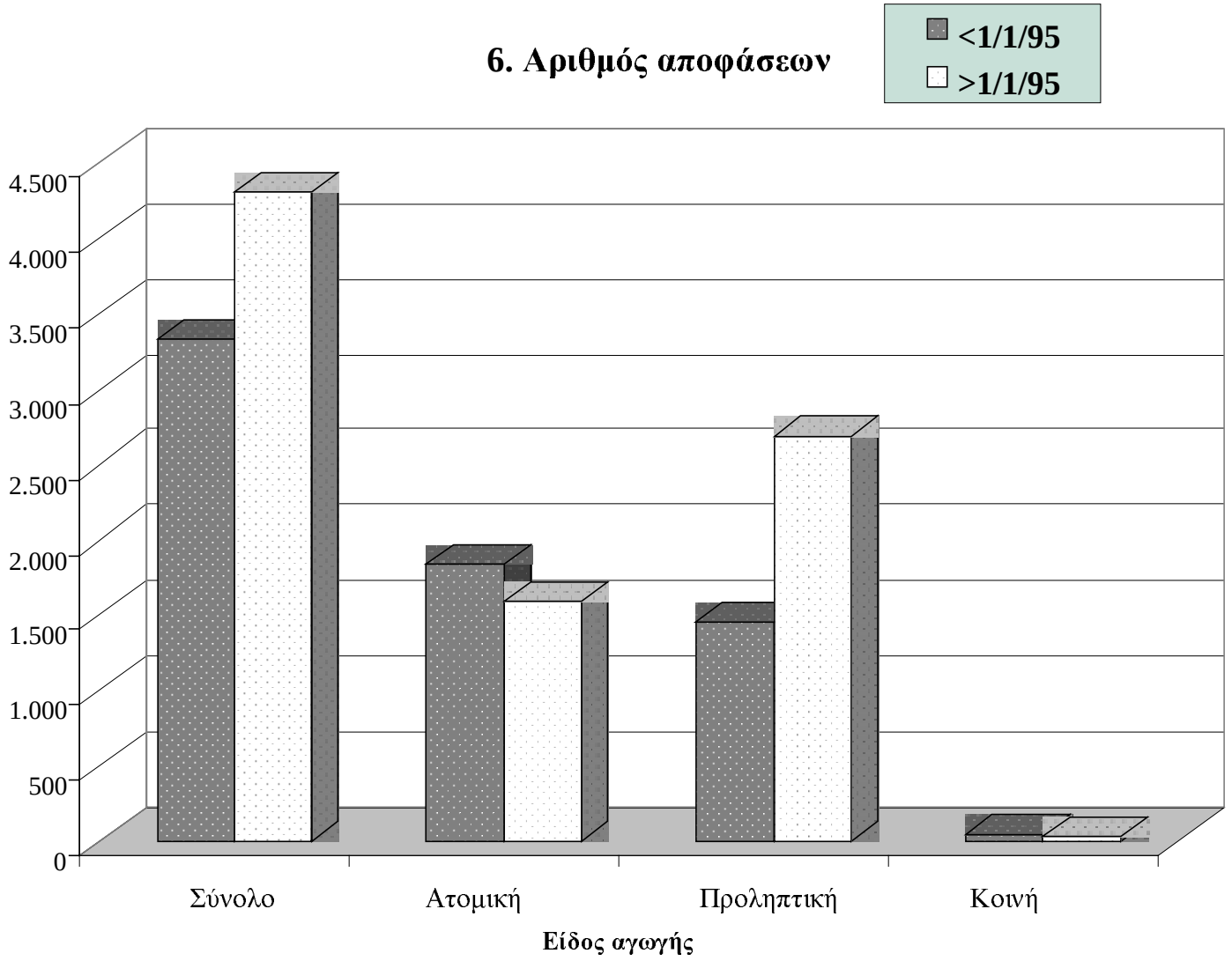

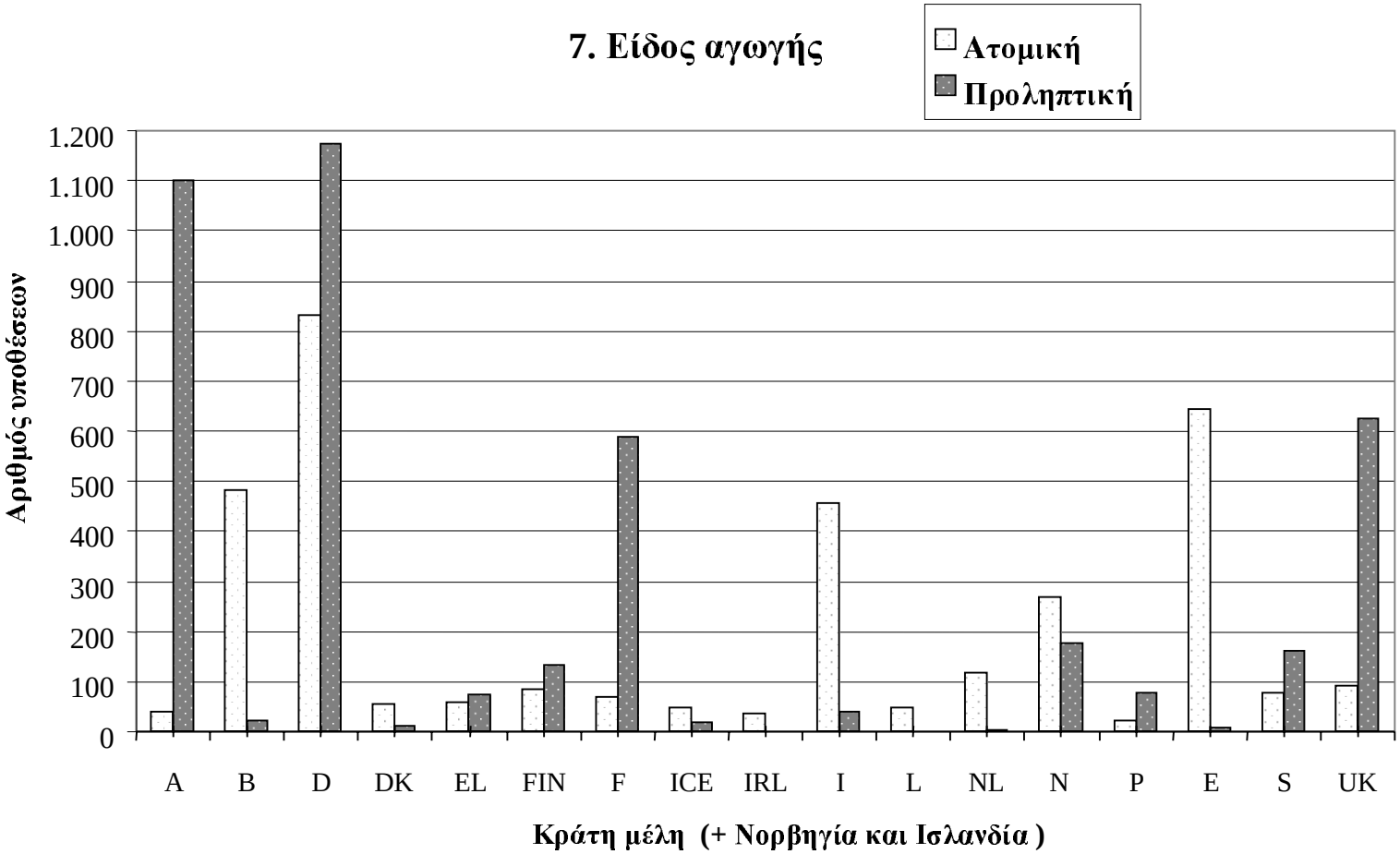
4. Είδος σύμβασης

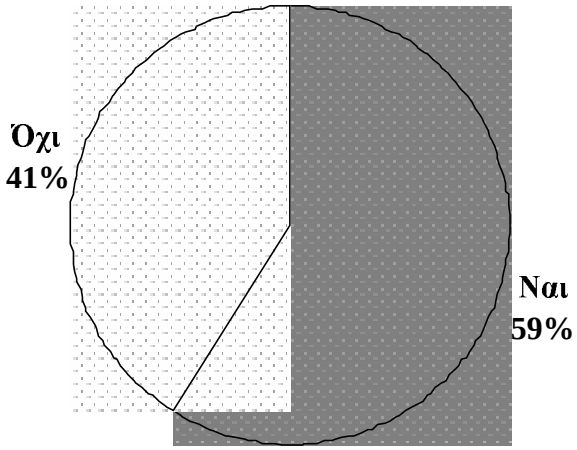
5. Ιδιότητα των μερών

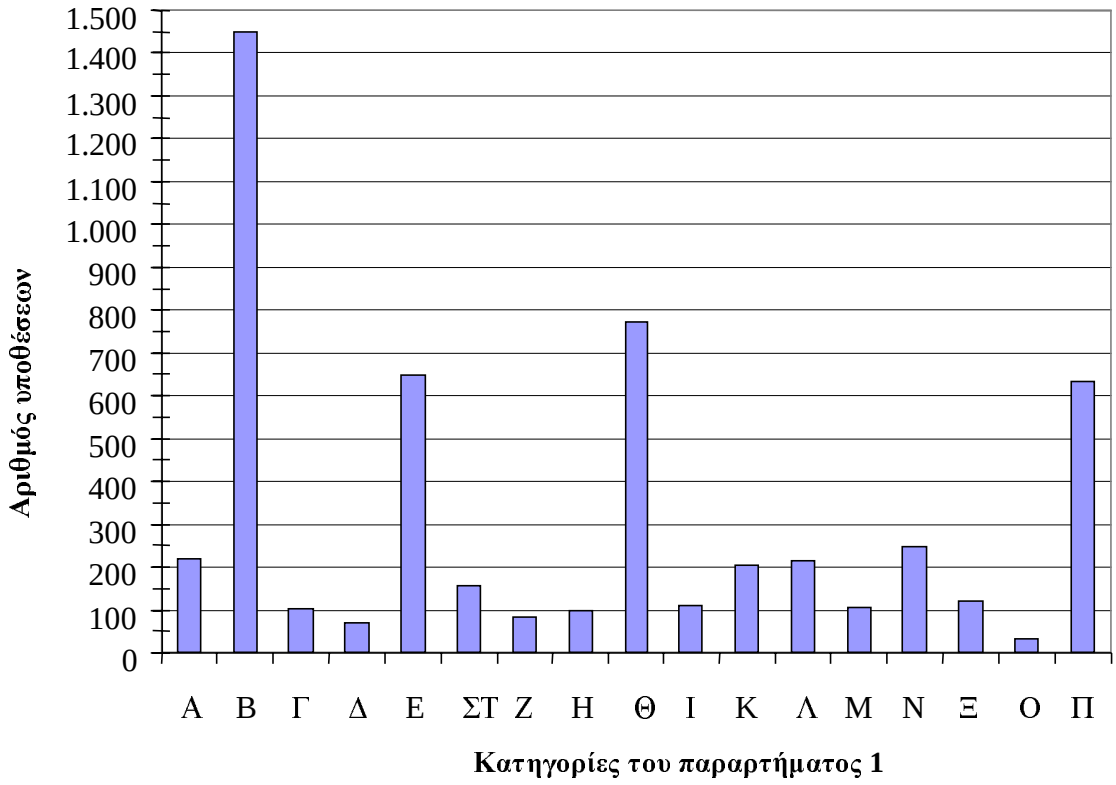

6. Αριθμός αποφάσεων
<1/1/95
>1/1/95
4.500
4.000
3.500
3.000
2.500
2.000
1.500
1.000
500
0
Σύνολο
Ατομική
Προληπτική
Κοινή
Είδος αγωγής

7. Είδος αγωγής
Ατομική
Προληπτική
Αριθμός υποθέσεων
1.200
1.100
1.000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0
A
B
D
DK
EL
FIN
F
ICE
IRL
I
L
NL
N
P
E
S
UK
Κράτη μέλη (+ Νορβηγία και Ισλανδία)

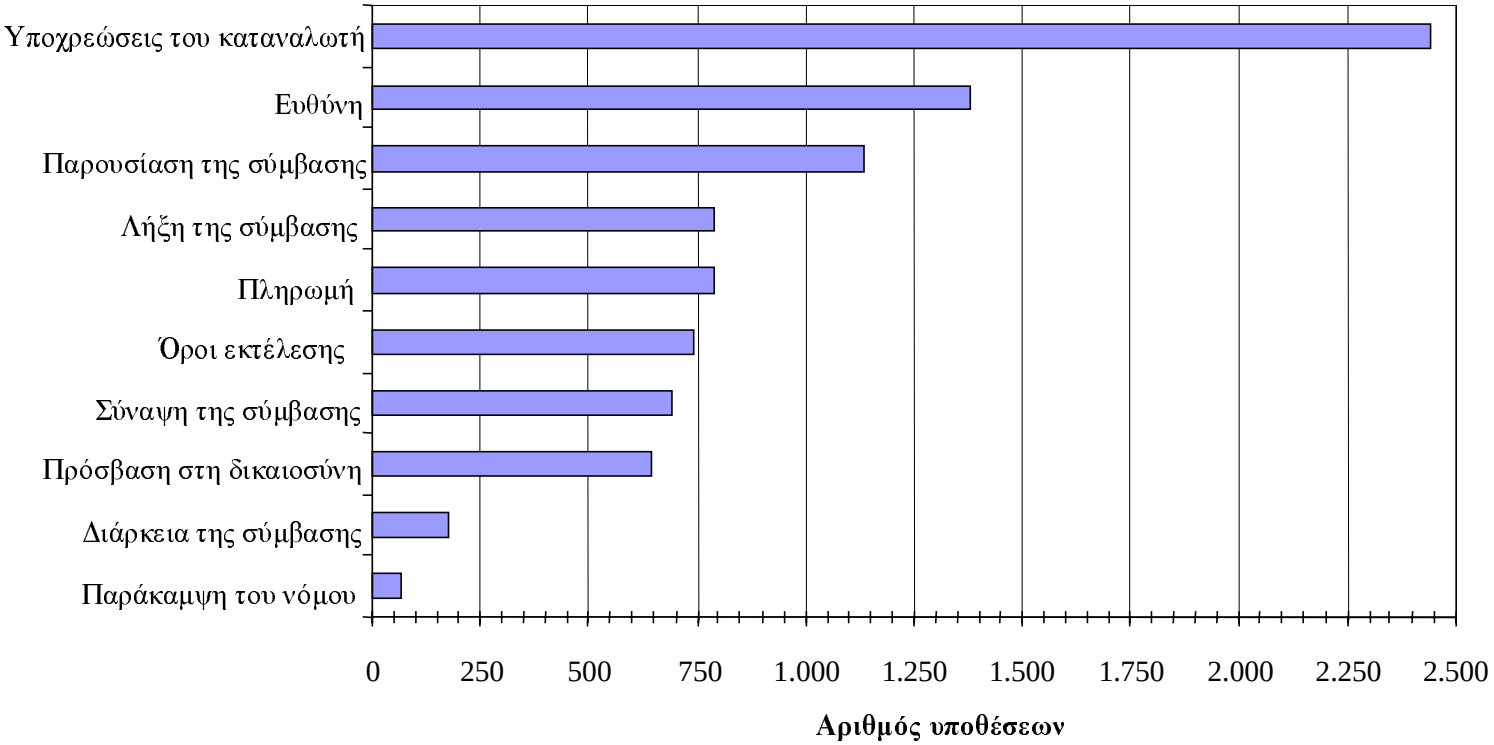
8. Ρήτρες που εμπίπτουν στο παράρτημα 1 της οδηγίας

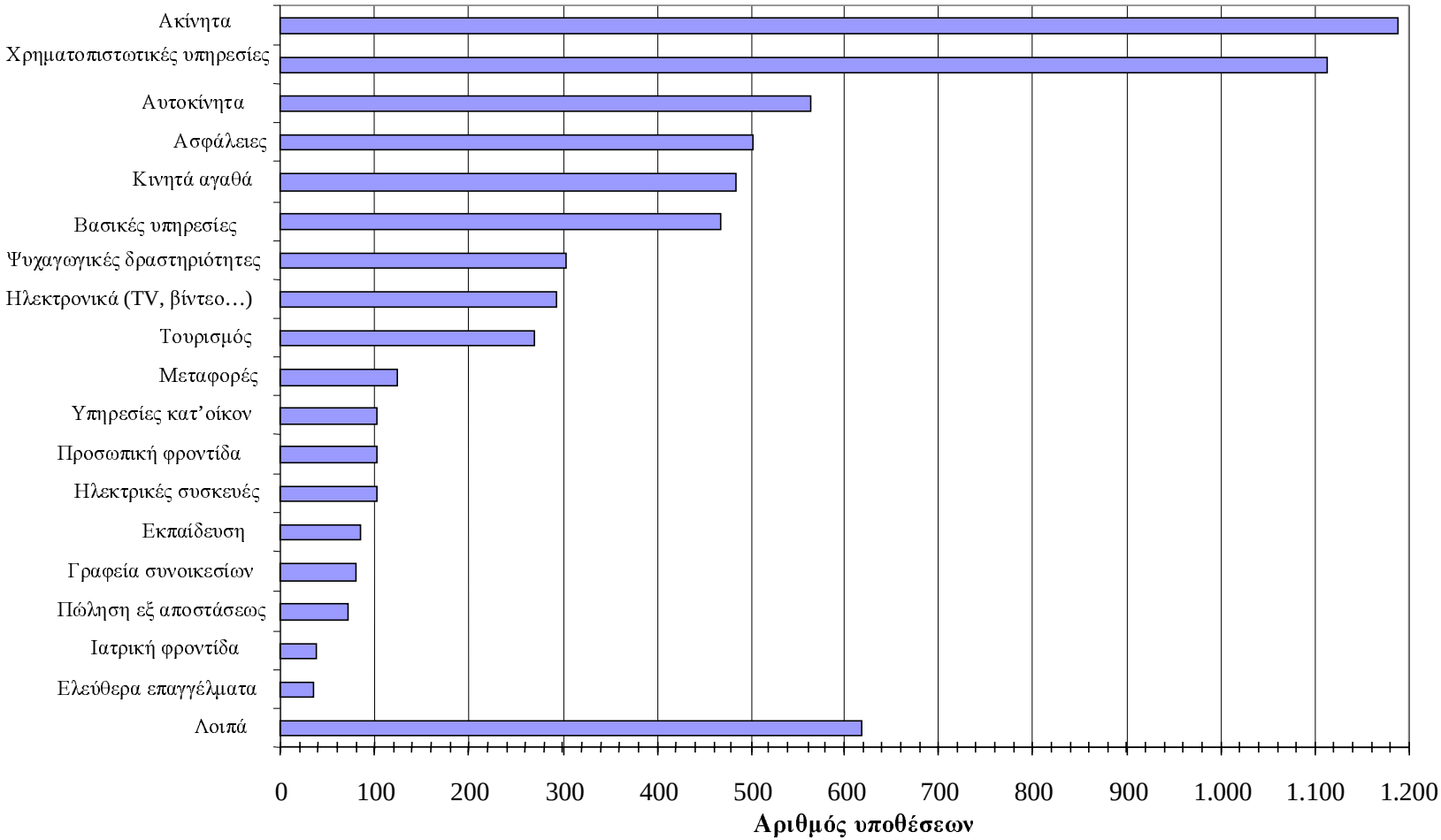
9. Κατηγορίες που αφορά το παράρτημα 1 της οδηγίας

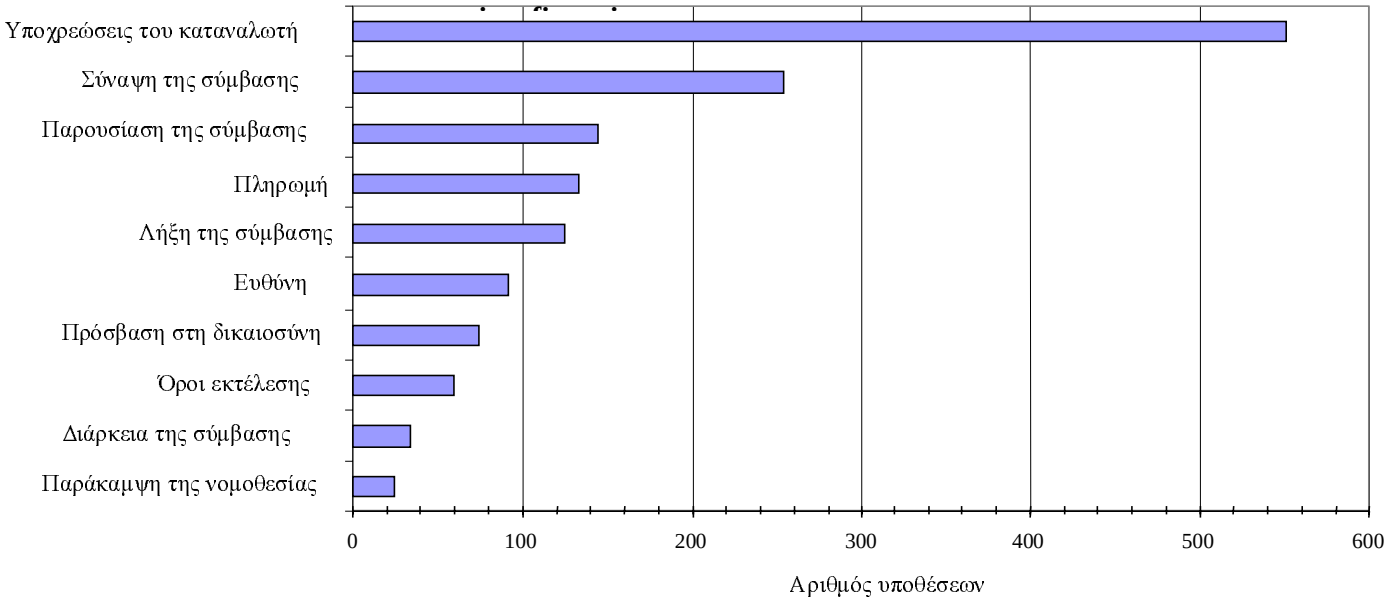
10. Είδη καταχρηστικών ρητρών

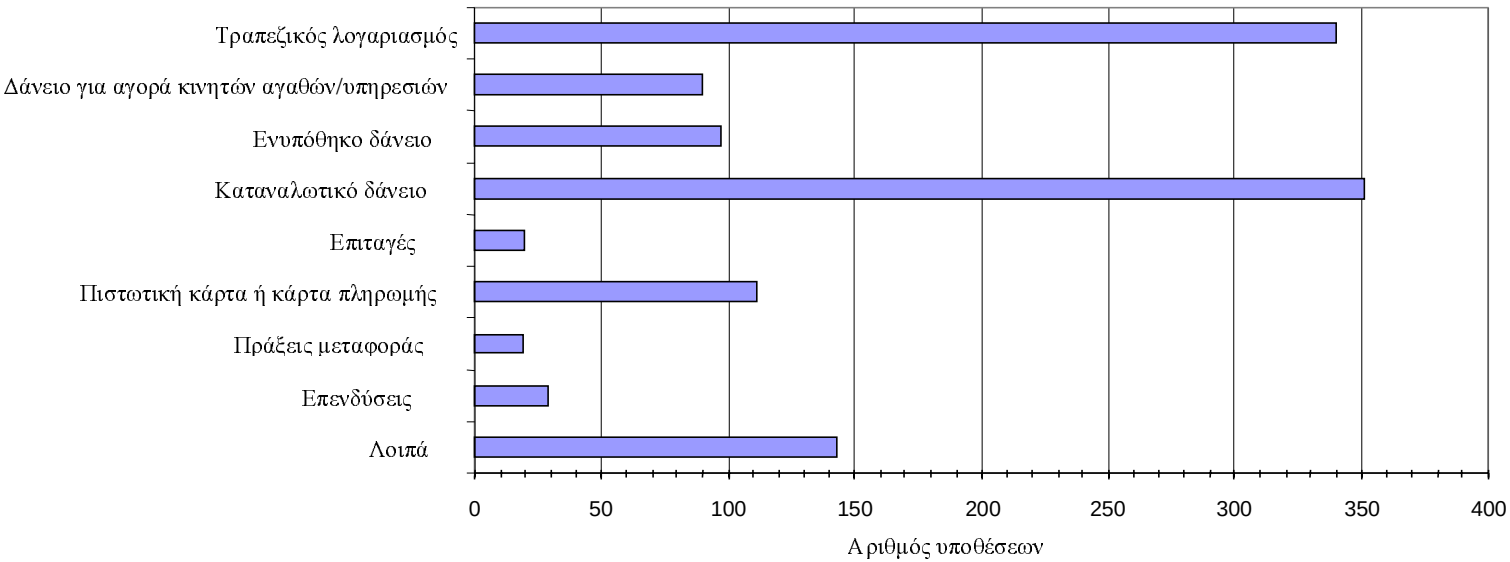
11. Καταχρηστικές ρήτρες ανά οικονομικό τομέα

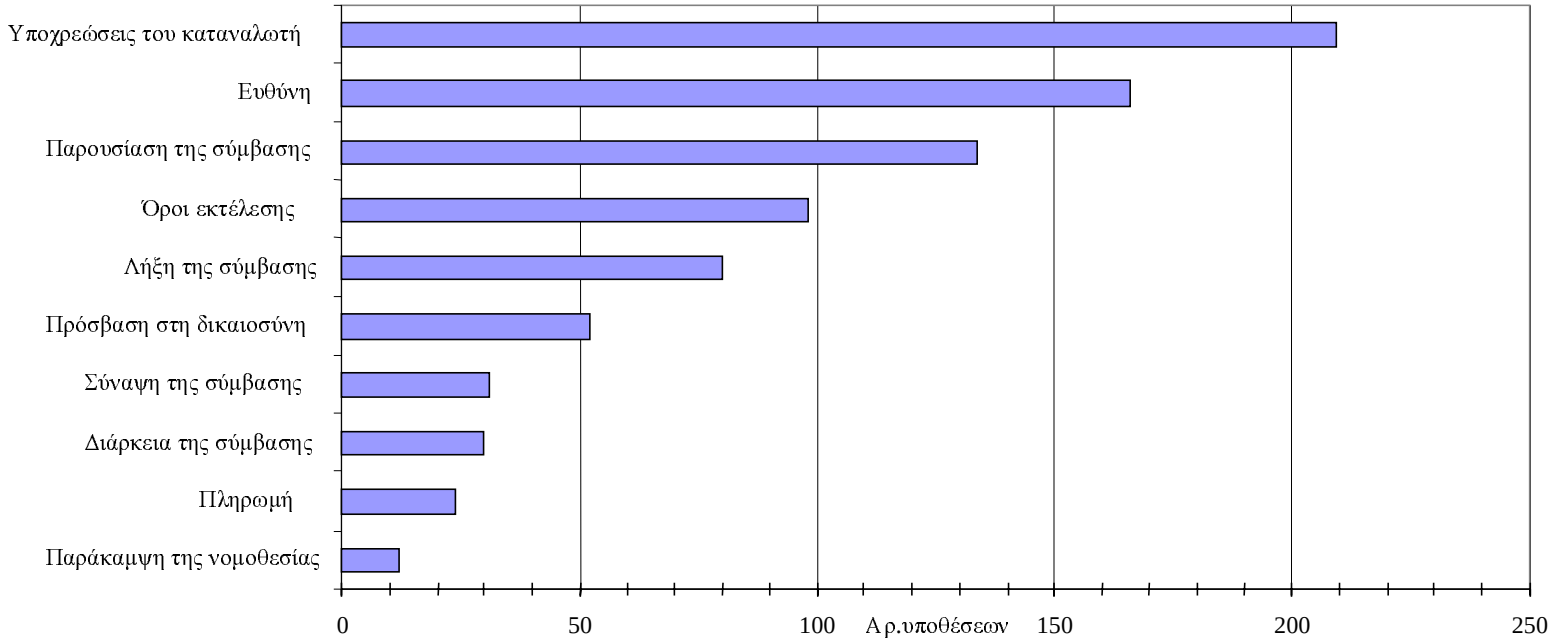
12Α. Είδη καταχρηστικών ρητρών στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες

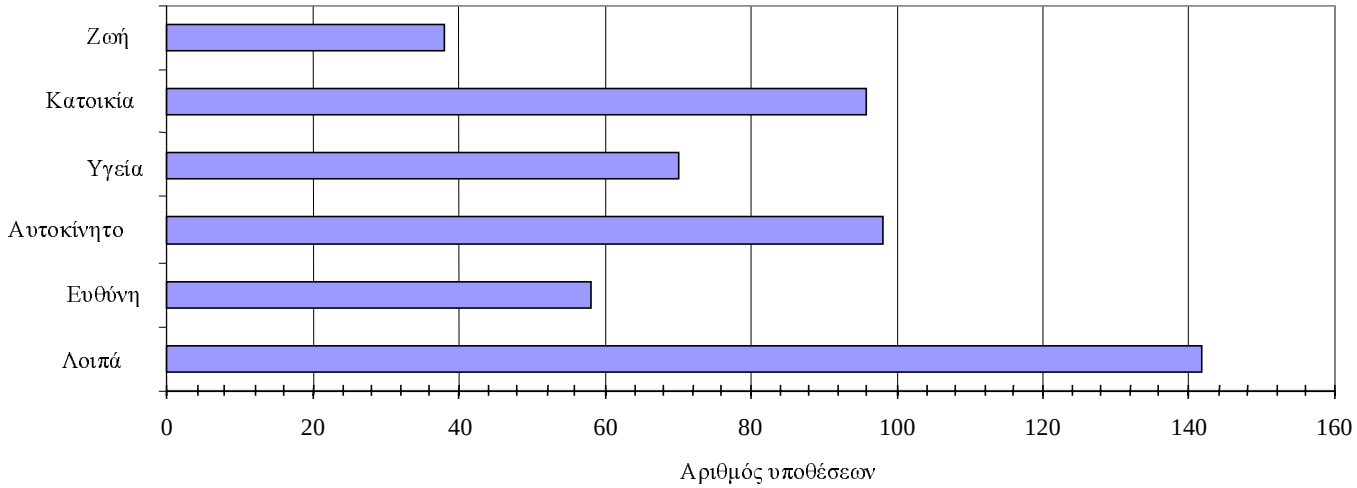
12Β. Καταχρηστικές ρήτρες ανά είδος χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας

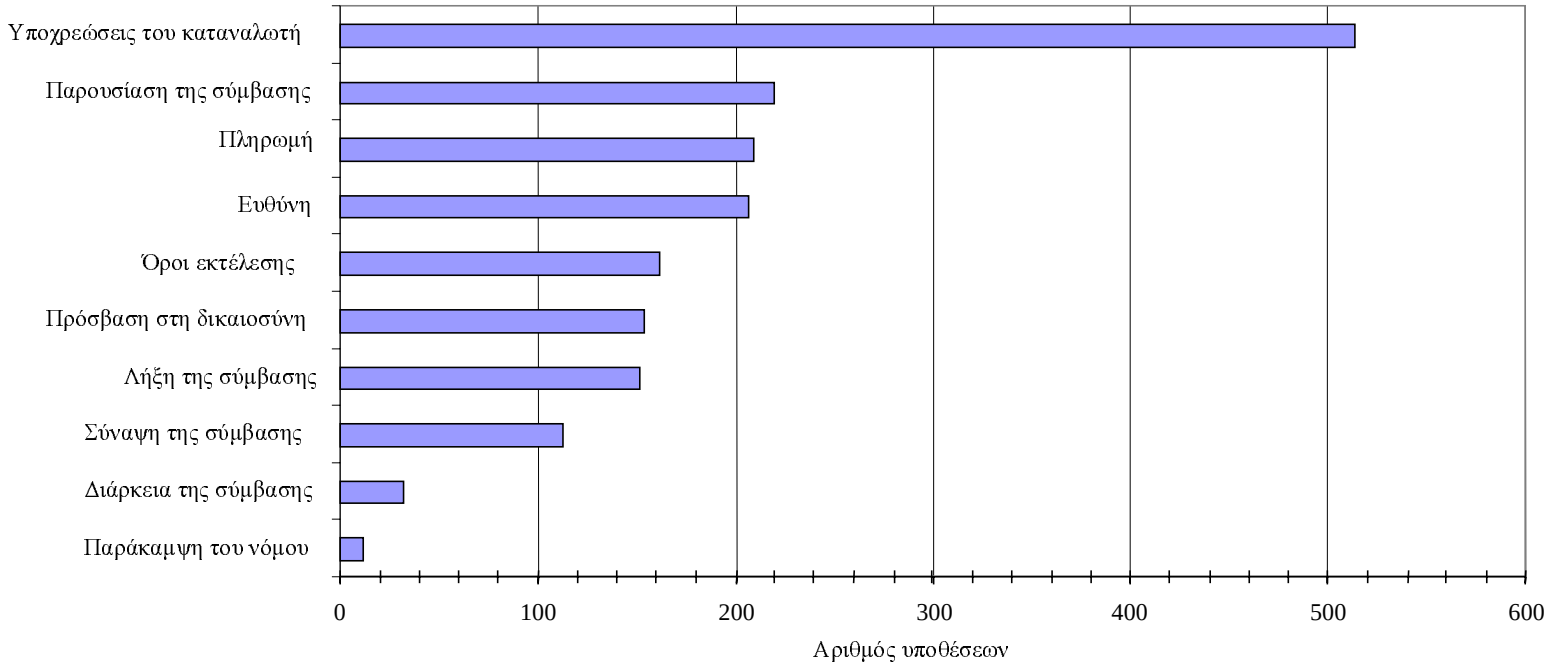
13Α. Είδη καταχρηστικών ρητρών στον τομέα των ασφαλίσεων

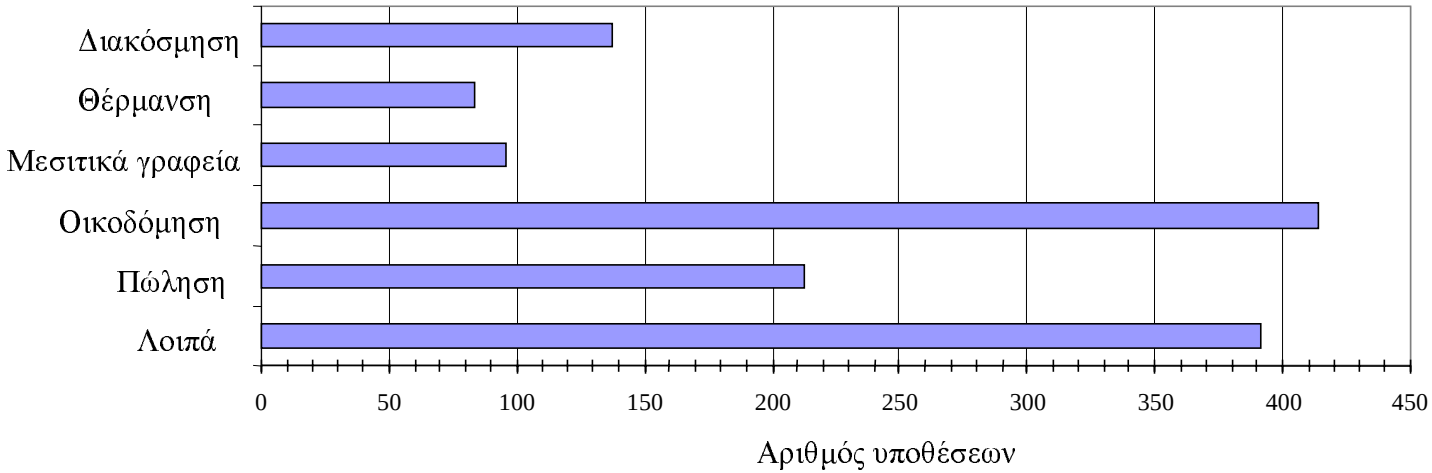
13Β. Καταχρηστικές ρήτρες ανά είδος ασφάλειας

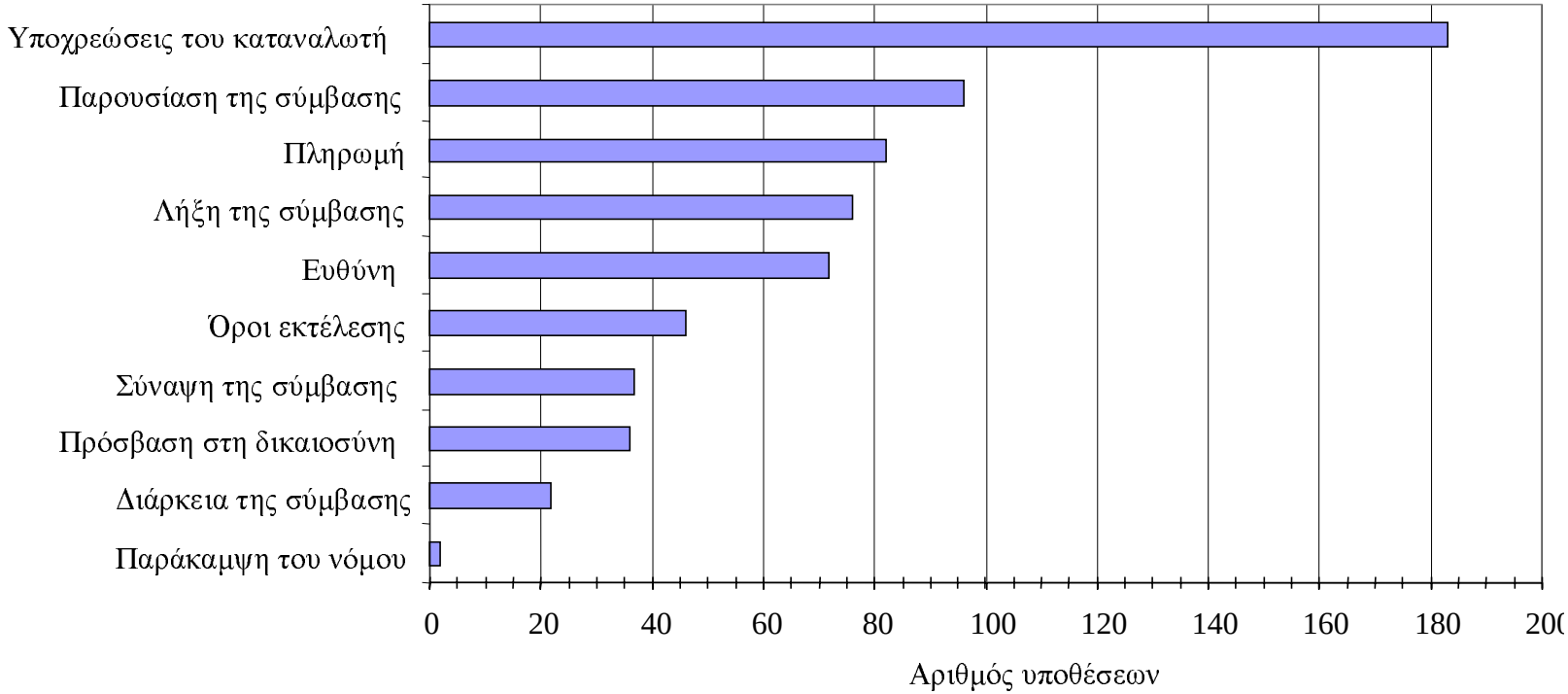
14Α. Είδη καταχρηστικών ρητρών στον τομέα των ακινήτων

14Β. Καταχρηστικές ρήτρες - ακίνητα

15Α. Είδη καταχρηστικών ρητρών στον τομέα των βασικών υπηρεσιών

15Β. Καταχρηστικές ρήτρες ανά είδος βασικής υπηρεσίας

